Esmir Bašić

TEŠANJSKI PROCES

Esmir BAŠIĆ

TEŠANJSKI PROCES

IZDAVAČ
Udruženje "Mladi muslimani" Sarajevo

ZA IZDAVAČA
Edhem BAKŠIĆ

GRAFIČKA UREDNICA
Murisa BAŠIĆ

RECENZENTI
Prof. dr. Almir FATIĆ
Mustafa SPAHIĆ

LEKTOR
Šahdo BOŠNJAK

ŠTAMPA
Štamparija PLANJAX print Tešanj

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

329.3:28](497.6)
323.1(497.6=163.43)

BAŠIĆ, Esmir
Tešanjski proces / Esmir Bašić. - Sarajevo : Udruženje "Mladi muslimani", 2021. - 151 str. : fotogr., faks. ; 25 cm

O autoru: str. 151. - Bibliografija: str. 151 ; bibliografske i druge bilješke uz tekst.

ISBN 978-9958-071-05-8
COBISS.BH-ID 42210822

Esmir BAŠIĆ

TEŠANJSKI PROCES

Sarajevo, 2021.

UVOD

Mnogo je imena „običnih“ ljudi, koja će biti ugravirana u historiji Bosne i Hercegovine, i to na stranice koje pripadaju ili su namijenjene hrabrim, časnim i plemenitim ljudima. Mnogo manje je organizacija, koje su zaslužile mjesto u našem kolektivnom pamćenju zbog nekih velikih ostvarenja, priča i podviga. Kada bismo nabrajali prve i druge, zasigurno je da bi lista takvih bila obimna i da bi nam trebalo značajno vrijeme za to. Dobro je da je tako i da još uvijek ima humanih, hrabrih, poštenih, dobronamjernih iskrenih koji sa sobom i u sebi nose velike ideje i događaje, a znano je da svijet opstaje zbog takvih.

Jedna od grupa, organizacija koja je ostavila dubokog i neizbrisivog traga u našoj historiji i duhovnosti su Mladi muslimani. Danas nam je dostupna relevantna literatura o njima, napisano je nekoliko knjiga i ispisano na stotine članaka. U osnovi njihov rad je osvijetljen i nema nikakve dileme da im pripada časno mjesto u našem društvu i historiji. No, i pored činjenice da se puno toga zabilježilo, treba naglasiti da još uvijek ima pojedinaca i grupa o kojima se nije skoro ništa napisalo, a sahat itekako otkucava i prijeti da takvi pojedinci skliznu u ponor zaborava.

Kako se navršilo 70 godina od prvog kolektivnog suđenja Mladim muslimanima 1949. godine, to je povod i prilika da se nanovo vratimo temi, da se prisjetimo teških trenutaka njihovih života, provedenih iza rešetaka i da iskažemo pijetet prema njihovim životima koji su nadasve bili mudžahidi onog doba, a koji su zbog šehadeta platili vrlo visoku cijenu.

Istraživanje dostupne materijalne građe na temu organizacije Mladi muslimani ukazuje nam da članovi Mladih muslimana nisu podjednako tretirani

i da je to i nemoguće iz objektivnih okolnosti, ali je nužno, koliko - toliko da se o svima njima nešto kaže i da se u javnom diskursu svi barem približno tretiraju, a vjerujem da je to potrebno, da je to pravedno ali i moguće. Tako imamo slučaj da se o Mladim muslimanima Sarajeva i Mostara ispisalo jako mnogo stranica, a o Mladim muslimanima Tešnja, skoro da nema niti jednog sveobuhvatnog i ozbiljnog teksta, mada je poznato da su i oni preživjeli skoro sve što su preživjeli njihovi prijatelji u drugim krajevima Bosne i Hercegovine.

Zašto je to tako sve do danas? Neka ostane pitanje u retoričkoj ravni. Međutim, kako se navršilo 70 godina od sudskog procesa tešanjskim Mladim muslimanima (1949-2019), prilika je da se ispravi nepravda prema tim mladićima, da se na sistematičan način progovori i zapiše o njihovom radu i da se to sve skupa sačuva u formi knjige, kako bi ostalo u kolektivnom sjećanju društvene zajednice. O Mladim muslimanima Sarajeva: Eminu Granovu, Muniru Gavrankapetanoviću, Aliji Izetbegoviću, Omeru Stupcu i ostalima znamo jako mnogo, ali o tešanjskim Mladim muslimanima: Mustafi i Hamzaliji Hunduru, Ismetu Turaliću, Muharemu Abduzaimoviću, Ibri Hrviću, Omeru Ibrahikadiću, Omeru Bukviću, Osmanu Pilavu i drugima skoro da ništa ne znamo, ili znamo nešto sasvim malo! Zato je ovo jedan od načina da se sačuva spomen i na tešanjske Mlade muslimane, prilika da ih spasimo od zaborava, koji je postao velika prijetnja s obzirom na vremensku distancu, prilika da ovi mladići ostanu u sjećanju i služe kao primjer budućim generacijama mladih Bošnjaka, prilika da im se barem djelimično odužimo za sav patriotizam i žrtvu koju su podnijeli za svoj din, tradiciju i nacionalni ponos, prilika iz koje se može naučiti kako se treba žrtvovati za uzvišene ideale i kako je za one sa čistim nijetom pobjeda zagarantovana.

Slučaj kada samo jedan čovjek bude optužen i osuđen na bi gajri hak 18 godina robije zavređuje pažnju samo po sebi, da se istraži i zapiše! Međutim, kada oko 20 mladih Tešnjaka bude osuđeno na preko 100 godina zatvora, e, onda je to svakako veliki historijski događaj, koji se ne može i ne smije zaboraviti! Iako su većina njih bili skromni ljudi koji duboko vjerujem da bi njima djelimična satisfakcija bila da su doživjeli vrijeme u kojem će se pozitivno i afirmativno govoriti o njima, ali većinom nisu. Takav zaborav bi bio jedna vrsta naše sramote. Ovih dana jedan istaknuti bh. književnik objavio

je roman o tome kako su tokom 2. svjetskog rata Hrvati Vareša, spasili jednog Jevreja i njegovu porodicu. Pitam se: nije li se trebalo do sada napisati nekoliko knjiga o djelovanju Mladih muslimana u Tešnju?

Knjiga o Mladim muslimanima Tešnja je svjedočanstvo o žrtvama nepravde jednog vremena i sistema, spomen na herojstvo koje će trajati. Zato: biti na bilo koji način dio te priče je ponos i čast. Ovo je prilika da im se odužimo i zahvalimo za njihovu pravednu borbu i poruka nama da historija sve upamti, a biti na pravoj strani historije je privilegija.

Na kraju, ova knjiga je poziv ljudima da se ne pretvaraju u divlje zvijeri, da ne izgube norme, emocije, dostojanstvo i sve ono što čovjeka čini čovjekom. Poziv da se ne pretvaramo u zle ljude – neljude. Vapaj da se čuvaju sistema i ideologija koje podstiču želju za neograničenom moći nad ljudima, na ličnu diktaturu, koja onda postaje slijepa i spremna da na ljude gleda kao na mrave, koje je dozvoljeno gaziti.

Osim toga, u ovoj knjizi čitaocima se nudi da upoznaju društveno-historijski kontekst nastajanja organizacije Mladih muslimana. Kontekst koji je bio uspunjen velikim borbama za očuvanje identiteta, kontekst borbe za biološki opstanak u slučaju genocida 1941 -1945. godine, kontekst u kome su Bošnjaci - muslimani svedeni na vjersku skupinu i u kome se zadiralo u vjerski inegritet njihova bića.

Zbog svega rečenog ostaje nam da ovi mladi ljudi žive s nama u sjećanjima i dovama da im Allah Uzvišeni primi njihova djela, a nama i budućim generacijama da posluže kao primjer iz koga se ima itekako mnogo toga naučiti.

U Tešnju, mart 2020. godine

Esmir Bašić

DRUŠTVENO - HISTORIJSKI KONTEKST

1. Iseljavanje Bošnjaka u Tursku

U historiji Bošnjaka 20. vijek će ostati upamćen po nekoliko tragičnih povijesnih događaja. Prvi veliki šok sa dalekosežnim posljedicama dogodio se krajem 19. i početkom 20. vijeka. Bošnjaci su se našli u izuzetno teškom iskušenju, a riječ je o hidžri, masovnom iseljavanju u Tursku. Bauk iseljavanja je počeo dolaskom Austro - Ugarske u Bosnu i trajao je nekoliko decenija s tim da je u nekoliko navrata proces iseljavanja dostizao kulminaciju. Takvo iskušenje i problem muslimani ranije nisu imali, pa čak ni nešto slično tome. Za muslimane Bošnjake to nije bila obična promjena vlasti nego su oni to gledali kao promjenu svjetova. Takva promjena će se odraziti na muslimane vrlo tragično, jer će postojati različita tumačenja odgovora na tu promjenu, koja će izazvati različite konsekvence.

Preko noći riječ hidžra[1] postala je najvažnija riječ, riječ koja se uvukla u svaku kuću, medije, islamsku zajednicu, o njoj raspravljali učenjaci, kulturnjaci. Narod se podijelio na one koji su podržavali hidžru i otišli prema Turskoj i na one koji su zagovarali opstanak. Prvi muhadžiri su krenuli iz Bosanske krajine, a potom Hercegovine i Srednje Bosne. Dolaskom Austro - Ugarske monarhije u Bosnu i Hercegovinu mnogi muslimani su smatrali da im je vjerska dužnost napustiti kršćansku zemlju i iseliti se u Tursku, odnosno krajeve Balkana koji su bili pod turskom vlašću. Taj proces iseljavanja je trajao sve do aneksije, a u nekim krajevima i kasnije.

1 Hidžra (arapski: هِجْرَة, higret - selidba) je selidba poslanika Muhammeda s prvim muslimanima iz Mekke u Medinu i označava početak islamskog kalendara, prema kojem muslimani računaju vrijeme. Ovo se zbilo u septembru 622. godine po gregorijanskom kalendaru.

O povodima ili motivima iseljavanja muslimana u Tursku postoje različita mišljenja i tumačenja. „Kao uzrok iseljavanja u literaturi su često navođeni psihološki razlozi".[2] Mada treba napomenuti da se spominju i drugi motivi. Interesantno je navesti stav o ovom pitanju Austro - Ugarske vlasti. „Kao osnovni uzrok iseljavanja vlada navodi „prijelaz sa naturalne na novčanu privredu" (1879. uvedena je naplata desetine u novcu, umjesto u naturi), do čega je došao baron Hugo Kutschera, obilazeći bihaćki okrug. Kallay je opet pisao da stanovnici BiH „mrze sve što je tuđinsko, bili to ljudi ili ustanove". U posebne razloge iseljavanja vlada je navodila: djelovanje izvana i tajna agitacija; strast za dobitkom; religiozni fanatizam; sujevjerna odvratnost prema nemuslimanskoj vlasti; otpor vojnom zakonu; averzija prema pravnoj državi, koja za mnoge znači okove, a ne korist; ekonomski položaj iseljenika; seobe poznanika; čežnja za Turskom i zanos za nacionalnom idejom; školovanje djece, rođaci; bavljenje trgovinom i traženje namještaja u Turskoj; loša zemlja za obrađivanje; nada u bolju zaradu; kuluk i rabota itd."[3] Ovdje vidimo da su austrougarske vlasti pobrojale široku lepezu motiva koji su poticali na iseljavanje, dok u jednom izvještaju za internu upotrebu oni ističu da je siromaštvo bilo najčešći motiv. Osim toga „ ne može se reći da psihičke, kulturne i religiozne veze sa Turskom nisu imale nikakav značaj u iseljavanju."[4]

U prosesu iseljavanja važno je znati koji dio naroda se iseljavao u početku, a koji dio kasnije. "Neposredno iza okupacije emigracija nije bila velika. Iselili su se uglavnom viši činovnici i pojedini ugledni Bošnjaci, koji su mislili da su kompromitovani prema novoj vladi. Tek od proglašenja „Wehrgesetza" (1881), tj. uvođenjem vojne obaveze, i s tim vezanog Hercegovačkog ustanka, počinje masovna seoba."[5]

Procesu iseljavanja trajao je nekoliko decenija. "Prvi talas dogodio se uoči i u vrijeme odbrambenog rata protiv Austro - Ugarske (1878), drugi, u vrijeme ustanka u Hercegovini i jugoistočnoj Bosni (1882), trajao je s manjim i većim intezitetom sve do balkanskih ratova (1912 -1913). "[6]

2 Mustafa Imamović, Historija Bošnjaka, Sarajevo, BKZ Preporod,1998, str. 367.
3 Ibid, str. 368.
4 Ibid, str. 368.
5 Ibid, str. 367.
6 Mehmedalija,Bojić, Historija Bosne i Bošnjaka, Sarajevo, TDK „Šahinpašić", 2001., str. 150.

U raspravu o odlasku i iseljavanju uključivali su se svi relevantni faktori. Tadašnji Reisu-l-ulema Mehmed Teufik ef. Azabagić, koji je bio Reis od 1893 - 1909. godine. Napisao je poslanicu o hidžri svom narodu. On je izdao proglas da se hidžra ne čini i da muslimani nemaju za to osnove. Objašnjavao je razliku između hidžra Muhammeda, a.s. i hidžre Bošnjaka muslimana u Tursku, što vidimo iz slijedećeg citata: „Hidžra Božijeg Poslanika je bila u djetinjstvu islama i ona je kretanje koje rezultira snagom i mladošću, ona je napuštanje domovine radi osvajanja domovina, selenje iz zemlje radi osvajanja zemalja, odlazak iz straha od poniženja s namjerom za povratak sa slavom i ponosom, to je selenje iz straha, slabosti i propasti radi pripreme za ispunjenje snagom i čašću, (...) izbor djelimičnog zla da bi se ostvarilo potpuno dobro. (...) Međutim, današnja hidžra - nastavlja Azabagić - u vrijeme zenita islama, to je pokret okrenut ka slabosti, koji proizvodi slabost na slabost, to je kao potrošiti novac da bi se zaradio novčić, prodavanje dragulja domovine, bez sumnje skupocjenog, da bi se kupio običan kamen i blato i to opet nesigurno. (...) Hidžra u naše vrijeme je kao proizvod koji ne rezultira ničim osim teškoćama za pojedinca i zajednicu, kao i uništenje imetka i onoga što je stečeno i čadora za utočište, pa kuda poći u tamu noći sa ovim teškoćama i gdje smiraja naći na valovima te poremećenosti?“ [7]

Uvidjevši svu opasnost koju sa sobom nosi takvo razumijevanje pojedinih ajeta i hadisa, Azabagić je, kao veoma učen i obrazovan čovjek, digao svoj glas protiv takvog tumačenja vjerskih propisa.

Značajnu ulogu u odvraćanju od iseljavanja davali su i drugi učenjaci, predvodnici naroda, među njima bi je hafiz Muhamed Hadžijahić. „Bilo je trezvenih i odgovornih ljudi koji su pokušali odvraćati od iseljavanja. Tako je hafiz Muhamed ef. Hadžijahić objavio 1884. godine seriju članaka protiv seljenja u tursko – bosanskom listu Vatan (Domovina).“[8]

Iz godine u godinu proces iseljavanja je postajao sve alarmantniji, a broj iseljenih mjerio se desetinama hiljada. O problemu iseljavanja pisali su i turski mediji. Ozbiljan turski list "Terdišmani Hakikat" u Carigradu od 27. januara upravlja na muslimane Bosne ovaj poziv: „Ne možemo a da stanovnicima Bosne ponovo ne stavimo na srce, koliko je važno prilagoditi se zahtjevima

7 https://www.preporod.com/index.php/sve-vijesti/drustvo/kultura-i-nauka/item/10348-reisu-l-ulema-azabagic-lider-o-p-stanka , očitano dana 25.01.2020. godine
8 M.Bojić, nav.dj. str.369.

svijeta i vremena. Puno je povoljnije biti pod vladavinom civilizirane Austro - Ugarske, nego li doći pod nevolju jedne srpske ili crnogorske vlasti, pa se onda morati seliti. Neće dugo potrajati pa će obje pokrajine dobiti svoj ustav.

svaku javnost, nu nadamo se, da će barem novinarima biti pristup dozvoljen, kako bi mogli točno izvješćivati javnost o radu i djelovanju ove ankete i djelokrugu budućeg bosansko-hercegovačkog sabora.

Poziv na Muslimane da se ne sele.

Ozbiljan turski list »Terdšimani Hakikat« u Carigradu od 27. januara upravlja na Muslimane Bosne i Hercegovine ovaj poziv: »Ne možemo na ino, a da stanovnicima Bosne i Hercegovine ponovno ne stavimo na srce, koliko je važno prilagoditi se zahtjevima svijeta i vremena. Puno je povoljnije biti pod vladavinom civilizovane Austro-ugarske, nego li dospjeti pod nevolju jedne srpske ili crnogorske vlasti, pa se onda morati seliti. Ne će dugo potrajati, pa će obadvije pokrajine dobiti svoj ustav. Vi Muslimani moći ćete da sami sobom sregjujete svoje poslove. S toga vam se valja spremiti, da izobrazite valjane i prosvijećene Muslimane. Na univerzitetu u Beču treba da uče najmanje 40—50 Muslimana, a muslimanski živalj biće u Beču i Budimpešti dobro primljen. Bolje je da upotrebite priliku, nego li da se selite.«

Ovoliko donaša ovaj ugledni list. Mi ove riječi stavljamo na srce našemu narodu; ali radi sveučilišta moramo nešto primjetiti. Čast svakomu sveučilištu, čast i onomu u Beču i u Pešti, nu nama je bliže i pristupačnije sveučilište u Zagrebu već po tome, što je u Zagrebu na sveučilištu hrvatski jezik, kojim i mi muslimani Bosne i Hercegovine govorimo. Ovom prilikom za to upozorujemo sarajevsku zemaljsku vladu, da uzme u obzir, pa da štipendije ne daje samo za sveučilište u Beču, već i u Zagrebu. Barem bi trebalo pustiti na volju dotičnim slušateljima sveučilišta, da se oni sami odluče, u kojem će gradu primati akademsku naobrazbu, dok ne budemo imali sveučilište u Sarajevu.

Molimo naše muslimansko sveučilišno društvo »Svijest« u Beču, da i oni u ovoj stvari čim prije reknu svoje mišljenje, a i mi ćemo se naskoro posebnim člancima o ovom zabaviti.

Beogradske priče

Muslimanska Svijest, neovisni organ
„Muslimanske Napredne Stranke za BiH", Sarajevo, br. 6., 10.2.1909. god.

Vi muslimani moći ćete da sami sobom sređujete svoje poslove. Stoga vam se valja spremiti, da izobrazite valjane i prosvijećene muslimane. Na Univerzitetu u Beču treba da uči najmanje 40-50 muslimana, a muslimanski živalj bit će u Beču i Budimpešti dobro primljen. Bolje je da upotrijebite priliku, nego da se selite."[9] Nema dileme da je među muslimanima preovladava-

9 Poziv na muslimane da se ne sele, Muslimanski Svijest,neodvisni organ „Muslimanske Napredne Stranke za BiH",Sarajevo, br.6., 10.2. 1909. god. str.2

lo mišljenje većine, koja je smatrala da je opstanak i integracija u novu vlast i sistem jedina opcija. Za takav stav imali su jaku argumentaciju. U svom patriotskom zanosu često su isticali da ne mogu vjerovati, da bi se našao jedan sin ove lijepe zemlje, da bi mu srce moglo podnijeti da ostavi grobove svojih otaca, da ostavi sve svoje rođake i prijatelje, da pusti svoj imetak u ruke inovjercima, a on da ode, da se potuca po svijetu od nemila do nedraga. U priču za osudu iseljavanja uključio se i vrhovni poglavar u hilafetu, koji je još uvijek postojao, Šejhul Islam, koji je jednoj grupi izaslanika muslimana rekao: „U stvari seobe bosanskohercegovačkih Muslimana, ja stojim kao najveći protivnik seljenja. Napuštanjem svoje domovine, bi se bosanskohercegovački muslimani uništili po svemu i u imetku i u brojnosti imena, jer bi time, mogu reći, potpuno nestali sa površine zemlje toga junačkoga i čestitoga naroda. Time bi se ujedno nanijela i najveća šteta islamskoj vjeri i turskoj državi. Ako bosanskohercegovački muslimani ostanu u svojoj državi, ako tamo budu živjeli u slozi i bratskoj ljubavi, i međusobnom pomaganju, ako se prihvate rada i ako budu nastojali za svojim napretkom, oni će moći u svakom pogledu postati prvi, najugledniji i gospodareći element u Bosni i Hercegovini. Stoga radite svi, što bolje možete, da se naš milet ne iseli. Protiv tog seljenja, ja kao Šejhul Islam odlučno ustajem, te preko vas šaljem svoj mahsuz selam svojoj tamošnjoj braći muslimanima, da ne puštaju svoju rodnu grudu, dok im je glava na ramenu.“ [10]

Austro-Ugarskoj je u početku odgovaralo iseljavanje muslimana, jer su tako veoma jeftino dolazila do, uglavnom, plodne zemlje za svoje koloniste, a s druge strane riješila se jednog dijela stanovništva koji je pružio veoma žilav otpor njenoj upravi.

Ponajveći interes i glavni interes za iseljavanje muslimana imala je Srbija. Oni su svim raspoloživim sredstvima podsticali iseljavanje, koristeći posebno medije u svrhu propagande. „Ovdje nas najviše nukaju na ovo pisanje krokodilske suze " Srpske riječi" i njezinih pobratima i posestrima, koje proračunatom namjerom šire te vijesti o seljenju i htjeli bi ih raširiti u islamski element. Ona ne smije otvoreno kazati, da se mi muslimani selimo odavde, i da tako jednim mahom riješimo agrarno pitanje u korist „Srpske Riječi" i bratije „Srba", koji bi se onda šepurili po našoj djedovini, ne smije ot-

10 Mi ne vjerujemo, Muslimanski Svijest,neodvisni organ „Muslimanske Napredne Stranke za BiH",Sarajevo, br.11., 17.3. 1909. god. str.1)

voreno, da nas puti na seljenje, jer bi onda pokazali svoje karte, već zavijeno, već preko devetoga brda. Ona tobože nalazi da se na sve strane muslimani spremaju na seljenje i sjetuje nas, da se ne selimo. Tim hoće postići dvoje. Pišući da se muslimani hoće da sele, misle to selenje i ako ga nema, potaknuti, jer zna, da niko neće njezina savjeta slušati i ostati ovdje, ako naumi seliti. Ona se nada kada u raznim krajevima čitaju muslimani o seljenju, reći će ipak neki, pa idemo i mi, a mnogi će baš zato reći da idu seliti, kada čitaju da ih „Srpska Riječ" ustavlja, jer će se bojati, da im neće valjati, ako ne odsele, budući već to i „Srbi"žele." [11]

U istom tekstu navodi se da je 50.000 muslimana iselilo u Tursku do 1909. godine. Simboličan interes od iseljavanja imali su domaći muslimani, šverceri, kao agitatori za iseljavanje, vidjeli su u tome priliku za vlastiti profit prilikom preprodaje imanja. Godine 1910. se spominju takva dva agitatora: Sarajlić Mujaga iz Male Kladuše i Mulalić Hasan-aga iz Cazina.

muslimani uzmognu ovu važnu ulogu valjano igrati i time osmanlijskoj državi njezin politički položaj osigurati, ne smiju pasti u tu pogrešku, da isele iz svoje otadžbine, pa ma pod čijom upravom ona bila.

Ove retke napisasmo, misleći na budućnost. Nadamo se, da će bosansko-hercegovački muslimani odavde crpsti pouku.

Hidžret.

Zadnjega se vremena najviše i to sa nekakovim strahom pretresa u širim muslimanskim krugovima pitanje slobodnoga izeseljivanja, koje je sadržano u prestavci turske vlade na vladu naše monarhije glede sporazuma za Bosnu i Hercegovinu i glede novčane otštete. Megju ostalim uvjetima, koje stavlja Turska, sadržano je i pitanje selenja, koje je prema novinarskim izvještajima dosta tmurno rečeno i stilizirano. Tamo stoji, da je muslimanima Bosne i Hercegovine slobodno iseliti u zemlje Otomanskoga carstva.

Ta je rečenica pobudila megju muslimanima silno burkanje, jer se nije shvatila kako treba, a tome je krivo, što je tu vijest donijela prva jedna njemačka novina i zbilja donijela je tu vijest tako izrečenu, da se muslimanima ne smije reći, da su propali i da su izgubili od onoga ugleda, kojega su imali prije okupacije, samo što se promijenio način, jer prije bješe oružje i vojna kao izraz narodne snage, a danas je inteligencija, spremnost i okretnost, svijest, promet i trgovina izraz narodne snage. Kao takovi muslimani su Bosne i Hercegovine za vrijeme okupacije pokazali, da su faktično za novoga vremena i da se mogu asimilirati svakom novome pokretu. Sa potpunim pravom napisao je dopisnik jedne velike njemačke novine odmah iza okupacije, kada je proputovao naše zemlje, da su muslimani B. i H. jedini faktor, sa kojim budućnost mora računati i koji su najviše pozvani, da igraju glavnu ulogu. Taj se dopisnik nije niti prevario, jer su muslimani za vrijeme okupacije faktično udovoljili i novome vremenu, a takogjer i potrebama i zahtjevima naroda i tako se skoro pripremili, da u novome ustavnom životu preuzmu kormilo ovih zemalja u svoje ruke. Ja, ali vidi muke, mjesto da se spremamo za saborske izbore, mi se spremamo u hidžret.

Čovjek dolazi megju dva puta, pa ne zna kojim bi udario, naime jedni velimo: hoćemo u hidžret, a drugi velimo; ostanimo ovdje, dakle se dijelimo, a mi velimo ili ostanimo svi ovdje ili hajdemo svi u hi-

Muslimanska Svijest, neovisni organ
„Muslimanske Napredne Stranke za BiH", Sarajevo, br. 4., 27.1.1909. god.

11Iseljavanje u Tursku,, Muslimanski Svijest,neodvisni organ „Muslimanske Napredne Stranke za BiH", Sarajevo, br.16., 21.4. 1909. god. str.2

Postavlja se pitanje: koliko se Bošnjaka iselilo u Tursku? O tome imamo različite izvore i različita mišljenja, koja umnogome odstupaju u procjenama. „Vrlo je teško tačno reći koliko se Bošnjaka iselilo u toku četrdeset godina austrougarske uprave u Bosni i Hercegovini." [12]

No krenimo redom u iznošenju procjena. „Zvanična austrougarska brojka od svega 61.114 iseljenika je preniska i netačna."[13]

O dimenzijama iseljavanja ponajbolje svjedoče popisi stanovništva. „Okupacija Bosne je, prema popisu iz 1879. god zatekla 448.613 Bošnjaka što je činilo 38,73 % stanovništva BiH. I mada je muslimansko stanovništvo u apsolutnom iznosu raslo, njegov udio na cjelokupno žiteljstvo se smanjivao. Popis 1885. godine našao je 492.710 Bošnjaka, tj. 36,88 %, a 1895. godine 548,632, odnosno 34,99 % . Ovaj procenat je 1910. godine spao svega na 32,25 %, što je u apsolutnom broju iznosilo 612. 137." [14]

Prema drugim procjenama koje „potvrđuju da je bilo oko 150.000 muhadžira u tom razdoblju." [15] Do sličnih rezultata došli su: „140.000 (dr. Milorad Ekmedžić) i 180.000 (dr. Mustafa Imamović)." [16]

Upravo je iseljavanje u Tursku bila prva tragična povijesna okolnost za muslimane sa dalekosežnim posljedicama, koje se itekako osjećaju. Postavimo hipotetičko pitanje da hidžra nije bila ovoliko masovna koliki bi kapacitet danas Bošnjaci imali? Vjerovatno bi nas bio koji milion više i bili bi ekonomski, kulturno i politički daleko snažniji.

12 M. Imamović, nav.dj., str. 371.
13 Ibidem, str. 371.
14 Ibidem, str. 371.
15 Ibidem, str. 372
16 M. Bojić, nav.dj. str. 150.

„PRAVDA" — „ПРАВДА"

dana prije, nego li je razaslalo svoja »načelna pitanja« i svoju »truhlu gradu«. Mi to samo konstatiramo. A od kritike se ustežemo radi toga, da nam osjetljivo »mjerodavno mjesto« ne bi opet podvalilo, da težimo za rušenjem i ometanjem.

Muhadžiri.

Ovdašnje socijal-patriotsko »Zvono« donijelo i u broju od 8. oktobra ovaj članak pod gornjim naslovom:

»Već se češće puta posle našeg oslobođenja napominjalo pitanje o muhadžirima, koji su pre rata iselili u Tursku. Tih muhadžira ima raštrkanih po Turskoj i bivšoj Turskoj oko 150.000, a sad, vele, da se među njima osjeća snažan pokret da se povrate na »svoja« ognjišta.

Neće zgoreg biti da se osvrnemo na ovo pitanje, makar i mimogred.

U nas se je iseljavanje kretalo u dva pravca, jedan je vodio u Ameriku, a drugi u Aziju. U Ameriku su išli kmetovi, kojima su gladne agice i kmetovi kožu ogulili i krv ispili, a u Aziju su išle age i begovi kad su kmetove ogulili i oderali. U Ameriku su išli oni što su držali da je rad za raju, a njigoli život, da u dubinama američkih rudnika nađu slobodu, a u Aziju su išli oni što su držali da je rad ra raju, a njima pravovjernima da je Alah odredio da sede u hladovini, dok ih sultan pod svoj barjak ne pozove.

Pa kad je buknuo ovaj svetskj rat jedni su pohrlili preko oceana da proliju svoju krv i daju svoje živote za slobodu otadžbine i da doprinesu svoj obol na temelj naše mlade države, dok su se drugi svrstali u tabor naših neprijatelja, u kome je njihov sultan zauzimao predzadnje mesto sa čergama svojih bašibozuka.

Pa dok su ti potomci dahija i janjičara bili sultanov bašibozuk, dotle su njihova braća u Bosni ispunjavali redove austrijskih šuckora, koji su našem narodu ostavili lepu uspomenu.

I danas ti elementi, što ne požališe svoje otadžbine, jer ne znaju šta je otadžbina, što ne zažališe za svojim narodom, jer se ne osjećaju njegovim delom, što ne zaplakaše za svojim ognjištima, jer su ih prodali i pojeli, što ih ne povuče ljubav prema mezarima njihovih otaca, jer ih prevlada ljubav prema Aziji i sultanu, hoće da se vrate, jer su propale sve njihove nade, jer ni sultan nema šta više da im dade.

A zašto da se vraćaju i zašto da ih primamo?

Nisu to elementi reda i rada, već nereda i nerada, koji nam je suvišan i nepotreban. Neka ostanu gde su, jer tamo spadaju i po svojoj kulturi, po običajima, idejama i idealima.

Deli nas od njih sve osim jezika, koji nam je slučajno isti, jer su živeli slučajno među nama, no ipak zasebnim svojim životom. Njihova je psiha istočnjačka, njihov je mentalitet turski, orijentalni, svi njihovi ideali gravitiraju prema Aziji i sultanu, deli nas prošlost i sadašnjost, pa će nas deliti i budućnost. Oni se okreću istoku, a mi zapadu, svi nam se put razilaze. Mi više ne da nismo jedno pleme, nego ni jedna nacija, ni jedna rasa. Oni su turci po svim svojim psihičkim i intelktualnim osobinama, nisu turci po poreklu, ali jesu naturalizirani, turskom »kulturom« zadojeni, turskom dušom zadahnuti, nisu turci nego poturice.

Pa mi ne samo da ne bi smeli primiti toliki teret jedne nekulturne i neradne azijatske mase, već bi nužno bilo pokupiti još po Bosni i Hercegovini što god je nezadovoljnih agica i begova i ostalih šuckorskih elemenata, što ni dandanas ne mogu da se izmire s današnjom našom državom i njenim uređenjem, što još veruju u sultanov kuvet, **i poslati ih u Aziju, za kojom toliko uzdišu, a u koju i spadaju.**

Azija azijatima!

Jer treba znati, da se naš narod nije borio za njihovu, već za svoju slobodu, a jedna uz drugu stati ne mogu, jer azijatska sloboda nije kao evropska, ona pretpostavlja ropstvo slabijega, **odnosno robovanje nevernika pravovernom;** te se dve slobode isključuju.

Naša država ima previše vrlo teških zadaća i problema na socijalnom, ekonomskom i finansijskom polju, pa čemu da primi još jednu brigu oko 150.000 sultanovih poklonika i bašibozuka, koji bi našoj i onako šarenoj sredini dali još azijatskiji izgled, koji bi broj besposlenjaka i prosjaka digli na toliku visinu da bismo u tome nadmašili i najveće zapadne države.

Uvereni da nam je pretežak i ovaj teret austrijskih šuckora i invalida što su nam ga ostavili Franjo i Karlo, **najenergičnije protestujemo,** da nam se nameće još i balast propale Turske i sultanovih bašibozuka.«

Ovom histeričnom kriku kojekakvih šovenskih tipova, što se zamotaše u socijalističko ruho, da ispod njeg služe kao doušnici policije — ne treba posebnog komentara. Mi ga prenosimo samo, da ilustrujemo neprilike, sa kojima se moraju boriti ljudi šireg pogleda u ovoj nesretnoj zemlji, a statistika će povraćenih muhadžira najbolje dokazati, da su to seoske žuljave ruke, što su ih sa rodne grude potisnula austrijska nasilja. Ovim je »poturicama« srpski odlični pjesnik posvetio jednu bratsku pjesmu, koja mu je pronijela ime diljem svih naših pokrajina, a ako je nijesu čuli lažisocijalisti oko »Zvona«, evo ćemo im je mi podnijeti pod detektivski nos. Pjesma Alekse Šantića glasi:

Ostajte ovdje!

Ostajte ovdje!... Sunce tuđeg neba
Neće vas grijat' košto ovo grije:
Grki su tamo zalogaji hljeba
Gdje svoga nema i gdje brata nije.

Od svoje majke ko će naći bolju?
A majka vaša zemlja vam je ova.
Bacite pogled po kršu i polju,
Svuda su groblja vaših pradjedova.

Pravda, Sarajevo, god.I br. 77, 23.10.1919. god.

2. Položaj Bošnjaka u Kraljevini Srba Hrvata i Slovenaca

Nastanak Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca 1. decembra 1918. godine za Bošnjake je bio još jedan tragičan i povijesni događaj, koji je svojom pojavom zasjenio iseljavanje u Tursku. Tim činom, oni su uz prešutno odobrenje vladajućih beogradskih srpskih krugova, bili u naredne tri godine ostavljeni izvan zakona. „S ujedinjenjem 1918. godine nastala su za sve Bošnjake, na prostoru od Prokletija na jugoistoku do Une i Sane na sjeverozapadu, veoma teška vremena. Bošnjaci su se našli u jednoj scijalno - ekonomski i politički novoj i složenoj situaciji."[17] Njihova imovina, čast, ugled i dostojanstvo su u potpunosti dovedeni u pitanje! Praktično su statutarno svedeni na vjersku skupinu čija prava su bila nezaštićena. „Prva posljedica propasti Austro - Ugarske bijahu izbijanje opće anarhije i seljačkih pobuna. Najgore je bilo u sjevernoj Hrvatskoj, gdje su opljačkani mnogi veleposjednici i pokradena stoka. Kad se to počelo događati i u Bosni, najčešće su žrtve takvih pljački bili muslimani jer je veći dio veleposjeda bio u njihovim rukama. Ali bilo je u tome i srpskog trijumfalizma nad muslimanima, kao takvima, pogotovu nakon dolaska srpskih i crnogorskih vojnika na početku novembra." [18] Uslijedila je pljačka i oduzimanje zemlje od muslimana, propraćena nasiljem, terorom i zastašivanjem. Svrha pljačke i zastrašivanja imala je i političke motive, koji su se svodili na pritisak na muslimanske prvake da se opredijele prema Srbima i Beogradu.

Već tada je počela borba između Beograda i Zagreba, među Srbima i Hrvatima za svojatanje muslimana Bošnjaka. Da bi u tome uspjeli i jedni i drugi otežavali su rješavanja bošnjačkog nacionalnog pitanja: „Nikada u Kraljevini Jugoslaviji nije bilo riješeno nacionalno pitanje Bošnjaka - muslimana, njihov nacionalni identitet, da su se morali izjašnjavati kao Srbi ili Hrvati."[19] „Prema bošnjačkim izvorima, u periodu 1918. do 1921. godine desilo se 2000 pojedinačnih ubistava lica bošnjačke nacionalnosti koje su počinili

17 M. Imamović, nav. dj. Str. 489.
18 N.Malcom, nav.dj. str.220
19 O. Behmen, nav. dj. str.58.

Srbi. U svakom ubojstvu bili su ustanovljeni i počinilac i žrtva, ali nijedan počinilac zločina, samo zato što je Srbin, a žrtva musliman, nije odgovarao za ubojstvo. Tok zasnivanja ustavnog poretka najmanje se odnosio upravo na njih."[20]

Karta Kraljevine Srba, Hrvata, Slovenaca

„Ujedinjenjem, tj. stvaranjem jugoslovenske države, Kraljevine, Srba, Hrvata i Slovenaca, nastavljena je i zaoštrena genocidna politika prema Bošnjacima kao muslimanima, kako u Sandžaku i na Kosovu, tako i u BiH."[21] „Bosanski muslimani, kao i sandžački, te oni na Kosovu i u Makedoniji, od početka su bili izloženi raznim represalijama i policijsko žandarmerijskim progonima. Brojni su primjeri ubijanja nedužnih ljudi, žena pa i djece samo zato što su bili pripadnici islamske vjere i muslimanskog porijekla." [22]

Dok su se Muslimani nastojali organizovati u novim prilikama i definisati svoje interese i ciljeve, Srbi su na ujedinjenje, kroz novu državnu zajednicu gledali kao na priliku da se oslobođene zemlje pripoje Srbiji." Njihove vojne, četničke paravojne i hajdučke dobrovoljačke snage, pobjedničko slavlje su krunisale epski potaknutom i nadahnutom osvetom nad Bošnjacima - muslimanima kao „Turcima". Na njima su iskaljivali svoju mržnju prema islamu i Otomanskom carstvu, čiji su podanici bili pet stoljeća." [23]

20 Š. Filandra, nav.dj. str. 57.
21 M. Imamović, nav. dj. str. 489
22 M.Bojić, nav.dj. str. 163.
23 Š. Filandra nav. dj. , str. 57.

Kakav je bio odnos srpskih zvaničnika prema Bosni i Muslimanima ponajbolje se može vidjeti i iz sljedećeg događaja koji se zbio u Nici.

Stojan Protić, ministar u srpskoj vladi, a kasnije predstavnik ove vlade kod Jugoslavenskog odbora, godine 1917. u Nici je izjavio: „Kad pređe naša vojska Drinu, dat će Turcima (tj. Bošnjacima) dvadeset i četiri sata, pa makar i četrdeset i osam, vremena, da se vrate na pradjedovsku vjeru, a što ne bi htjelo, to posjeći, kao što smo u svoje vrijeme uradili u Srbiji. (...) U Bosni se s Turcima neće moći po evropski, nego po naški."[24]

Protićeve riječi su zabilježene u memoarima kipara Ivana Meštrovića: „Kad naša vojska pređe preko Drine, dat će Turcima rok 24 ili 48 sati da se vrate u krilo vjere svojih predа. Svaki onaj koji to odbije bit će masakriran, onako kako smo nekad radili u Srbiji." (Grmek i dr., ur., Le Nettoyageethnique, str.126)[25]

O represiji i nepravdi prema muslimanima može se naći mnogo tekstova u novinama, a jedna od novina, koja je iz broja u broj tretirala probleme muslimanske svakodnevnice bio je list „PRAVDA" glasilo JMO -(Jugoslovenske muslimanske organizacije) - koja se utemeljila sredinom februara 1919. godine, s ciljem ujedinjenja muslimanskog naroda. U listu „Pravda", broj 61. od dana 04.09.1919. godine, nalazi se prilog povodom Kurban-bajrama sa upućenim porukama Muslimanima: „Ni prvog Kurban-bajrama ne slaviš u miru, prignječen i obespravljen, brate muslimane. Još i sada te tište teški nebratski i osvetnički nasrtaji braće - nebraće; još i sada nijesi siguran od zasjede i otimačine, još i sada nemaš državne zaštite. I sada ti kormilari mlitava ruka, što „ne može" da nađe barbarskih nasrtljivaca na dom Alije Halvedžije i što ne progoni ubojice u Rogatici, Nevesinju, Bileći i drugim mjestima." [26]

Ipak, bez obzira na tako dramatično stanje i prilike, muslimani nisu povili glavu do poda, naprotiv, oni su svoj odgovor artikulisali kroz političko okupljanje, pokretanje vlastitih časopisa i raznih drugih oblika otpora.

Bilo je jasno da je bosanskim muslimanima među prioritetnim potrebama bilo postojanje snažne političke organizacije koja će štititi njihove interese. „U tim prvim mjesecima nove države nastalo je nekoliko političkih

24 Grmek, Mirko i dr.: Etničko čišćenje – povijesni dokumenti o jednoj srpskoj ideologiji, Nakladni zavod Globus, Zagreb z993., str. 82. – 83.
25 N. Malcom, nav. dj. str.221.
26 Š. Filandra, nav. dj. , str. 60.

grupacija: u decembru „Muslimanska organizacija" i stranka „Jugoslovenska muslimanska demokracija", a na početku 1919. god. „Muslimanski savez". Ali glavna stranka, koja je takoreći stekla monopol na muslimansku potporu, bijaše „Jugoslovenska muslimanska organizacija" osnovana u Sarajevu u februaru 1919. godine. U njenom vodstvu je bio i Mehmed Spaho."[27]

PRAVDA

POJEDINI BROJ 40 HELERA.
Izlazi subotom, utorkom i četvrtkom.
Uređuje redakcioni odbor.
Pretplata godišnje 40 kruna, na pola godine 20 kruna. Uredništvo i uprava nalazi se u Carevoj ulici. Telefon br. 124. Čekovni račun pošt. štedionice 119

ЛАСИЛО ЈУГОСЛАВЕНСКЕ МУСЛИМАНСКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ.

Broj 55. Sarajevo, subota 12. jula 1919. (14. ševvala 1337.) Godina I.

Живио Краљ Срба, Хрвата и Словенаца!

У часу, кад се цијела Југославија одијева у свечано рухо и кад милијони раздраганих срдаца поздрављају инкарнацију свог Јединства и своје Слободе, муслимани Босне и Херцеговине такођер упиру у Те, краљу наш, своје погледе и уз тиху молитву за твој драгоцјени живот подносе Ти искрену честитку, пуну захвалности и удивљења.

Кличући *„Живио краљ Петар"* не вршимо само обичну формалност, која је уобичајена у оваким пригодама. Не. Хвала Богу, ми смо сад лишени дужности, да затомљујемо своје праве осјећаје, јер пред нама није више оно охоло „Апостолско Величанство" *туђиначке* силе и тираније, већ крв наше крви и племенити *демократски* представник наше расе и нашег племена. Први Слуга свог Народа. Поздрављајући *уставног* краља из *народне* династије, свјесни смо да поздрављамо заточника своје Слободе и свог Суверенитета, а поздрављајући Петра I. поздрављамо одличног и јуначког представника народне Снаге и његове вјечне Издржљивости и Јунаштва.

Поздрављамо Те, краљу наш, јер те поштујемо, јер те волимо и јер ти се дивимо.

Да, поштујемо Те, јер си високо дигао стијег Народне Слободе и јер, носећи га, нијеси никад изгубио наду и вјеру у побједу те Слободе. Волимо Те, јер штујеш народну слободу и јер се дичиш што си краљ *„по Вољи Народа Срба, Хрвата и Словенаца"*, па Те ни у најтежим часовима не заведоше туђинске понуде, да краљујеш само једном племену нашег јединственог народа трију имена. Дивимо Ти се, јер си јунак и херојски примјер жилавости наше расе и њена витештва.

Дивимо Ти се, волимо те и поштујемо Те нарочито и стога, што попут својих суседа нијеси никад повео крижарског рата, и што су Ти толерантне све прокламације, па си нам *дјелом* показао, да ти је на срцу искрена заштита равноправности свих позитивних религија нашег јединственог народа. Стога вјерујућ, да искрено кличемо:

„Живио Петар I., краљ Срба, Хрвата и Словенаца!"

Pravda, Sarajevo, god.I. br.55, 12.07.1919.

„U svoje glavne zadatke JMO je ubrajala postizanje lične i imovinske sigurnosti Bošnjaka, zaštitu agrarnih interesa bošnjačkih zemljoposjednika i očuvanje muslimanske vjerske i vakufsko – mearfiske autonomije. JMO je

27 N. Malcom, nav. dj. str.221.

nastojao svojim radom obuhvatiti i Bošnjake izvan BiH, ali su to tadašnji vladajući srpski krugovi svim sredstvima, grubo i odlučno onemogućavali. U pogledu unutrašnjeg državnog uređenja JMO se na prvom mjestu borila za nedjeljivost i autonomiju BiH, koja je za nju predstavljala osnovni okvir političkog djelovanja."[28]

Kako piše dr. Atif Purivatra u monografiji JMO u političkom životu kraljevine SHS u programu te stranke (kao i onom dopunjenom iz 1920) posebno je istaknuto da se muslimani " nisu nikad otuđivali ni svojoj domovini ni jeziku, da su zadržali osjećaj „čistog nacionalizma" te da je jugoslovenstvo najprikladniji način zbližavanja i ujedinjavanja."[29]

Sve u svemu kada se sagledaju prilike i perpektive, može se reći da su Bošnjaci u tim teškim trenucima, nove vlasti, demonstrirali znanje, snagu, odlučnost i hrabrost ali i opredjeljenost da se bore za identitet i biološki opstanak na vjekovnim ognjištima, a treba reći da to nije nimalo bio lahak posao.

3. Agrarno reforma i pljačka Bošnjaka

Neposredno nakon formiranja Kraljevine SHS među prvim problemima koje je nametnula vlast bilo je agrarno pitanje. Trn u oku su bili muslimani koji su posjedovali većinu bosanske zemlje i koju su kao takvu nasljeđivali od svojih predaka kroz stoljeća.

Pravo vlasništva nad zemljom muslimanima nisu dovodile u pitanje Austro - Ugarske vlasti. Naprotiv, oni su u to vrijeme obrađivali svoju babovinu, jer je vlast na to gledala kao na nešto sveto, dok nova vlast nije se ni ustoličila kako treba, a već je smišljala plan i započela sa pljačkom muslimanske zemlje.

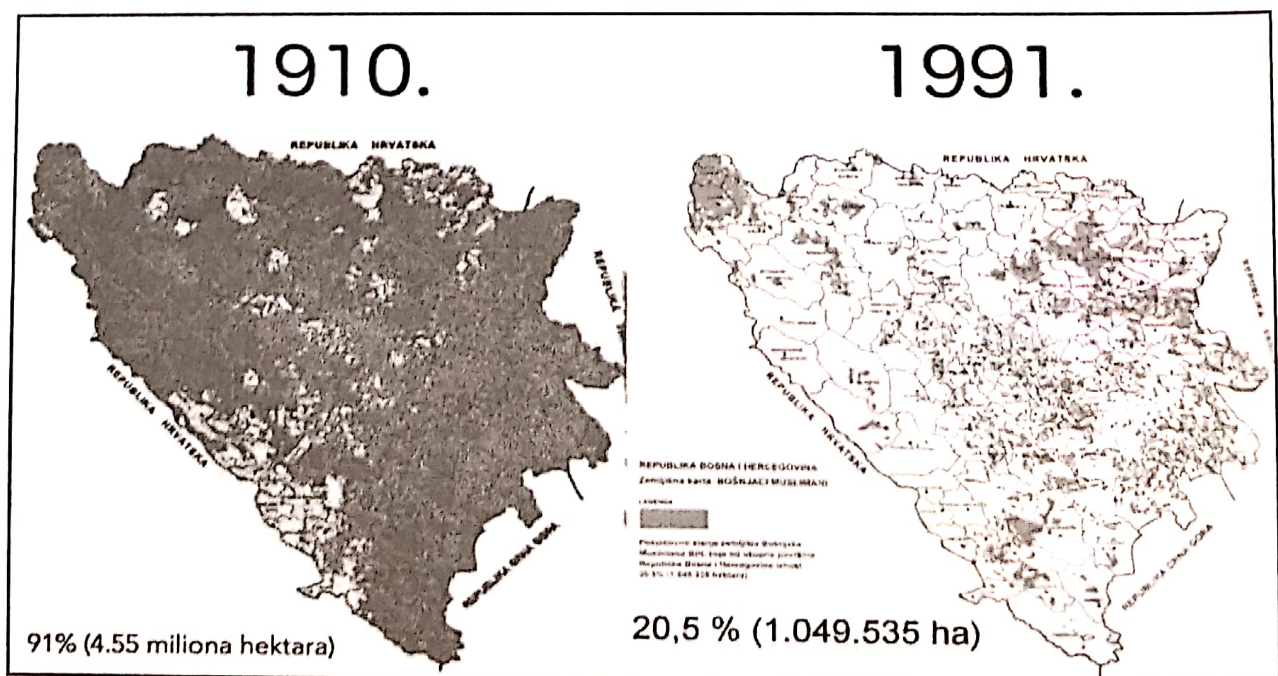
„Između dva svjetska rata političko - ekonomskim mjerama koje je donosila i provodila Kraljevina SHS, pod plaštom/vidom demokratske preobrazbe vlasničke naravi zemljišta, Bošnjaci su do kraja materijalno osiromašeni. Donošeni su razni zakoni i mjere koji su služili kao pokriće za pljačku. Od

28 M. Bojić, nav.dj. str. 166.
29 M. Bojić, nav.dj. str. 166

1919. do 1936. godine doneseno je 32 pravna propisa, a sve pod krinkom razrješenja kmetskih i kmetovsku sličnih odnosa." [30]

Tim povodom vlasti su nesmetano zemljište imućnih Bošnjaka, smatrali javnim vlasništvom i njime raspolagale. „U to vrijeme 91,5% feuda su bili muslimanskog stanovništva, a od 95,4% kmetova su bili kršćani – pravoslavci 73,92% i katolici 21,4%. Taj socijalno - ekonomski sukob zbog vjerske strukture stanovništva vlasnika i kmetova, posebno zbog načina rješavanja tog pitanja, nužno je poprimio i vjerski sukob. Kolektivnu pljačku imovine Bošnjaka, pratila su ubistva, aga, begova i običnih ljudi, kao i nezastupljenost Bošnjaka u organima vlasti i državnoj upravi." [31] Označen je početak ekonomskog uništavanje muslimana. „Vlada Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca provela je agrarnu reformu kojom je samo od bosanskih muslimana oduzeto 1. 076.685 hektara zemlje (ili 10, 766.850 dunuma)." [32]

Pokrovitelj pljačke bio je i sam kralj Aleksandar Karađorđević, ali i vlada nove države. Dosadašnji kmetovi, preko noći postaju vlasnici begluka i kmetovskih selišta. Svojim dojučerašnjim gospodarima, koji ih dovedoše iz Crne Gore, Like i Hercegovine počeše silovati žene i kćeri, pljačkati i progoniti s imanja.

Karta koja ilustruje stanje grunta Bošnjaka 1910. godine u odnosu na 1991. god.

30 Š. Filandra, nav.dj. str.63

31 Spahić, Mustafa, Povijest islama, Sarajevo, El Hidaja 1996. str. 644.

32 M.Bojić, nav. dj. str.164.

Kako se je pljačkalo.

Kada pišemo o napdajima na muslimane, na njihovu osobnu slobodu i njihov imetak, onda nam se to vrlo zamjera i naše se pisanje sa izvjesne strane nastoji prikazati kao izdajnička i protudržavna akcija il bar žučljivo separisanje. Međutim mi ne iznosimo ni stoti dio onoga što se događa i što se radi na štetu muslimana i to nesamo sa neslužbene, već i sa službene strane. Mi mnogo gutamo, nikad ne generališemo, iznosimo samo događaje, za koje možemo preuzeti svaku odgovornost i samo ono, što se uvijek nepobitnim činjenicama može dokazati. Tako smo uvijek do sada radili i naše je pisanje jedino u namjeri, da na to upozorimo pozvane faktore i nesnosnom našem stanju potražimo lijeka. Poznato je, da ima kotareva, u kojima su muslimani radi »bratskog« pljačkanja pretrpjeli na milione štete. Tako bijaše početkom prevrata, al se ta pljačka u dobroj mjeri još i danas vrši na očigled vlasti, a da nitko ozbiljno o tom ne vodi računa.

Sudski spis kot. suda u Bijeljini broj R. 33/19 o jednoj ovakvoj pljački nakon provedena dokaza za vječni spomen ima nalaz koji glasi: »Predočena šuma sastoj se od kat. čestica 3321/2, 3321/5 i 3321/3 u površini od 316 duluma. Rečena šuma je čista hrastova šuma stara 35—40 godina. Sva je šuma redom isječena itd.« Nakon ovoga vještaci daju svoje mnijenje, iz kojeg se vidi, da je isječeno 52.895 komada stabala sa 14.309 m³ korisnog hrastova drveta, koje je procijenjeno po tržnoj cijeni od 40 K za 1 m³ te prema toj procjeni ukupna šteta iznosi 572.765 kruna.

Dakle samo jedan vlasnik i na jednom svom objektu pretrpio je štetu od preko pola milijuna kruna, a da drugim manjim štetama ni broja nema. Šuma o kojoj je govor od starine je beglučka šuma, a vlasnik ju je počeo zagnjati šumom iza okupacije, što svjedoči i gornji sudski nalaz. Ona je dakle plod samo njegova nastojanja i truda. Pa ipak to nije ništa smetalo, da se ona do temelja uništi i raznese.

Može li se mirno gledati ovako besavjesno haračenje tuđeg dobra? Mi ne možemo i dok nas teče žigosaćemo boljševizam naših pokrajinskih vlasti i njihovu pasivnu rezistenciju kad se radi o zaštiti nas muslimana.

Događaji u Turskoj.

da ostvari jedinstvo svojega naroda i da mu dade državu. To je jedno pravo osnovano na Božijoj i ljudskoj pravdi.

»Corriere della Sera« piše, da su Turci u ovoliko mjeseci imali dosta vremena, da se snađu, pa da je sada odvezana jedna snaga u Mloj Aziji, sa kojom će morati da računaju ne samo Grci već svi, koji su onamo od početka primirja na turskome teritoriju, jer se ona snaga neda više zauzdati. Turski nacionalni pokret stvar je svega naroda, i to stvar pravedna — pisao je tu skoro »Newyork Herald«. Prodro je i u vladine dvorane u Carigradu.

»Temps« je prošle sedmice izvijestio, da je Kemal zaposjeo glavni grad Koniju, da njegov upliv prevladuje u svoj Anadoliji, i da bi mogao zagospodovati želj. prugom Smirna—Carigrad, a jer su turski nacionalisti gospodari brda: grčkoj vojsci u Smirni prijeti opasnost, jer im se s mora malo može pomoći. Ovako shvaćamo najnoviju vijest, da sami Grci ostavljaju Smirnu.«

Završit ćemo današnji izvještaj mišljenjem pariškoga dopisnika u »Secolo«: Antanta se mora sporazumjeti s Turskom na lijepu po pravici, ili joj nametnuti silom uslove, koje turski narod danas neće i ne priznaje ih. Ali kako će ovo drugo? Nijedna velevlast neće više, da zagrize u tu ljutu jabuku —, a Unija američka je već odbila mudeni joj mandat za Carigrad«. (»J. L.«)

Registar korupcije

Uzalудni vapaji. — Pišu nam iz Doboja: »Možda u cijeloj našoj domovini nema zadnjega mjesta sa većim neredom i korupcijom od našega Doboja. Tu se pljačka sirotinjsko dobro i čini nepravda na sve moguće načine.

Već toliko puta se svraćala pozornost na naš siroti Doboj i iznosili se jadi i nevolje naše, ali to sve ostade do sada bez uspjeha. No mi nećemo prestati tražiti, da nam se paraziti skinu s vrata, jer ni oni ne prestaju rasipati sirotinjsko dobro.

I nama je stiglo 18 velikih bala odijela i hrane iz Amerike kao dar za sirotinju. Odmah su neki počeli pljačkati. Tako je predsjednik odbora »za zaštitu siromašne djece« Srbima pravoslavnim dijelio odijela na svoju ruku i bez ičijega pitanja i to, kako se govori, po 7 pari u jednu kuću. Kada su se popisivala ta odijela, nije ih svuju ni popisao, da može sa preostatkom bez ičije kontrole raspolagati. Oni kojima je bilo malo pljačke, okrenuli su krasti ... Tako je prije par dana

ne dva šljivska konzorciuma, koji su kupovali šljive i voće za račun šljivske centrale u Brčkom i to: Kučukalić i drugovi, te Suman i drugovi. Nakon prevrata odu dvojica Srba pravoslavnih na vladu i zatraže da im se dadne udjel provizije od šljiva i voća, jer da su »narodni mučenici« i bivši šljivari, premda je jedan od ove dvojice bio narednik u austrijskoj vojsci i kao takav mnogo naudio, dapače je bio tako lojalan crno-žutoj, da je i aneksiju Bosne brzojavno čestitao.

Uza sve to vlada naređuje šljivskoj centrali u Brčkom, da im isplati na teret komisionera po K 5000 kao predujam na zaradu. Naravna stvar, da je ovaj nalog izvršen i novac isplaćen.

Stoga pitamo, zar to nije pravi boljševizam odozgor? I zar to nije ujedno i dokaz, da je i samoj vladi stalo do tog, da se od muslimana otima i da se pravoslavnima daje sa naše grbače bez da su uložili ikakav trud i kapital u kupljenu šljivu?

Bivši ministar o izvozničarstvu. U beogradskim »Večernjim Novostima« izašlo je objašnjenje bivšeg ministra g. Ribarca, iz kojeg vadimo ove stavove:

Ja sam potpuno zadovoljan složnom ocjenom, koju su i Beograd i cijela zemlja izrekli i utvrdili o mojem četirimjesečnom upravljanju Ministarstvom za Trgovinu i Industriju baš u pogledu na klevetničko iznošenje »Demokratije«, da je »trgovina sa izvoznicama baš najveća bila za vrijeme ministrovanja g. Ribarca«. Ali kad se u »Demokratiji« misli da mi se tuna može nešto natruniti, reći ću, za ovaj mah, samo ovo:

Nikoga, vjerovatno, neće iznenaditi kleveta koja potiče iz sredine, u kojoj su i zaštitnici poznatoga izbjeglog pljačkaša i izdajnika; i od konzorcijuma, iz kojega su, ovih dana baš, dvije banke zgrabile ispod ruke 18.450 met. hrastove građe za 9,000.000 kruna i platile **samo jedan milijon.**

Isto tako, niko se neće začuditi kleveti koja se baca s ognjišta, na kome s grdu i učesnici u masnoj aferi subotičkoj, o kojoj je anketa Skupštine već dovršila svoja istraživanja i utvrdila i fakta mnogobrojnija i ističe svirepije od onih, što ih je diskusija skupštinska raskrila, i koje će cijelu zemlju ispuniti dubokim ogorčenjem i pravednim gnušanjem.«

Ministarski izvozničari. — Za Atom Šolom poveli su se i neki ministri. I oni se bave izvozničarstvom. Evo šta o tom piše ugledna beogradska »Politika«: Među objavljenim imenima, za koja se vežu dobijene izvoznice pojavljuje se i Nikola Makar iz Karlovca u Hrvatskoj. O toj ličnosti kruže vrlo nepovoljna obavještenja i svako se mora

Pravda, god. I br. 77. 23.10.1919. god.

Kralj Aleksandar svojim Manifestom od 6. januara 1919. godine ozakonjuje zatečeno stanje. Znači, ubice, silovatelji, progonitelji i pljačkaši zadržavaju tuđu imovinu i ne odgovaraju za svoja zlodjela.

„Videći ovo bezakonje, pravoslavci, koje predvodi sam Kralj, još se žešće bacaju na nezaštićene žrtve koje bježe glavom bez obzira, ukoliko imaju mogućnost, ostavljajući sve svoje zlikovcima. Malo ih je imalo šansu da umaknu nožu zlikovaca. U istom Manifestu Kralj navodi da se u BiH ima oduzeti 1.286.227 hektara zemlje i to sve od Bošnjaka zemljovlasnika, od koje: beglučke zemlje 400.072 hektara, kmetskih selišta 776,155 hektara, vakufske zemlje i šume 110.000 hektara. Od 1919. godine do 1936. godine ova zemlja je podijeljena uglavnom pravoslavnim porodicama, a nešto malo i katoličkim. Zemlju je dobilo 317.000 pravoslavnih porodica.“ [33]

Kao odgovor na brutalnu pljačku i otimačinu Bošnjaci su pokušavali da se tome odupru na razne načine, a jedan od načina bio je kroz formiranje „Udruženja zemljovlasnika Bosne i Hercegovine“, a drugi odgovor je bio kroz formiranje stranke Narodna muslimanska organizacija.

„Epilog preobrazbe zemljišnog vlasništva u Bosni i Hercegovini bio je da je više od polovine zemljišta (51,6%) bilo podvrgnuto promjenama. Od toga vlasnici krupnih posjeda Srbi bili su 8,5%, a kmetska selišta i beglučke zemlje čiji su nosioci uglavnom bili Bošnjaci iznosio je 91,5%.[34]

Nakon pritisaka država je 1936. godine donijela zakon da država isplati zemlju zakonitim vlasnicima. Međutim, ta odluka je bila simbolične naravi i obična farsa, jer se obeštećenima isplaćivala simbolična cijena. Na slobodnom tržištu jedan hektar je koštao 2.500 dinara, dok je Bošnjacima po hektaru isplaćivano 290 dinara.

Postavljeni rok za isplatu bilo je 40 godina u državnim obveznicama. Znači, zadnja rata je isplaćena 1976. godine. Do početka drugog svjetskog rata isplaćene su tri rate. Tržišna cijena nominalnih obveznica iznosila je 3%, tako da je to sve skupa bila organizovana pljačka.“ [35]

Na kraju, dojučerašnji vlasnici i gazde Bošnjaci opljačani su od strane države koju su dominantno sačinjavali pravoslavci. To je bio strašan ekonom-

33 Čampara Salko i Kovač, Fuad, Izdaja i zločin - novi dokumenti o ustačkom, četničkom i partizanskom pokretu, Sarajevo, Futurart , 2010. god, str 52.
34 Š. Filandra, nav.dj. str. .64
35 Ibidem, str.54.

ski i politički udar na Bošnjake, koji će ostaviti dalekosežne posljedice na njihovu ekonomsku moć, na njihovu politiku i ukupne nacionalne interese. Agrarna reforma bit će po Bošnjake treća tragično povijesna okolnost koja će umnogome determinisati budući tok njihovog nacionalnog razvoja.

Boljševizam na selu.

Mehmed Memić iz Sarajeva otišao je 14. o. mj. u Ljubogošću (kot. Sarajevo) da ore svoju beglučku njivu, koje je jedan dio i prije sobom obradivao, a drugi davao pod najam Andriji Bukeri iz istog sela. Idući putem sreo je spomenutog Andriju gdje ide u Sarajevo, ali se je kasnije povratio i pokupivši trinaest seljana došao na njivu da omete Memićevo oranje. Iz skupine se je javio Jovo Veselinović pitajući Memića ima li dozvolu da ore, na što je Aleksa Vujadinović izjavio da je sudac dozvolio Memiću obrađivanje zemlje i da je sam Andrija izjavio pred sucem, da se tome ne protivi.

Na te je riječi Andrija potrčao za kamen od desetak kila vičući: »Ja imam drugu osudu. Ja sam ovdje vlada« i navalio je na Memića, koji se je zaklonio za Jovu Veselinovića i tako se spasio od kamena. Andrija je onda izvadio pušku i opalio Muji ispod grla. Nastalo je komešanje, pri kojem su i drugi neki seljaci povadili puške, jer su Memićevi orači priskočili mu u pomoć. Memić se je na taj način spasio, što se je krio za Jovu Veselinovića, a kasnije mu je uspjelo pobjeći, jer su se napadači oborili na njegove orače. Memić se je sklonio u budžeru svog kmeta Đorđe Glubovića, gdje su ga ponovno napali Jovo Torbok, Mića Veselinović i Andrija Bukera i bio bi zaklan, da ga nijesu spasili kmeti, koji su doletjeli na kuknjavu žena. Memić je iza tog napadaja pobjegao na tavan i mogao je uteći tek iza jacije.

Andriji Bukeri nije ni to bilo dosta, već je 17. o. mj. došao u Sarajevo kući rečenog Memića i pitao: »gdje je aga?« psujući balinsku mater i prijeteći se, da će ga ubiti.

Memić ima 18 otetih kmeta i tu beglučku zemlju, čijom je obradom kanio izdržavati svoju familiju od 32 čeljadi, jer nema nikakva drugog zanata, niti ima drugog posjeda.

Pitamo sada poštenu javnost na koji se način može podnositi ovaki boljševizam naših oblasti i kako bi se šutjelo na ovake postupke. Prvo i prvo odakle seljacima pravo na nošenje oružja? Oblasti tvrde, da je oružje pokupljeno, a eto se po našim selima pojavljuju u svakoj prilici puške razne vrsti. Žandari ne nalaze za potrebno ni da zapriječe njihovu uporabu, a kamo li da bi se brinuli za njihovo kupljenje.

Druga stvar, koja upada oči i uzrujava mirno građanstvo leži u tom, što oblasti ne uređuju potrebnom brzinom i većom energijom. Kako to, da je Andrija Bukera mogao doći u Sarajevo i tražiti Memića na njegovu kućnjem pragu? I šta bi bilo, da je Memić slučajno bio kod kuće, pa da je izašao pred Andriju? Ko bi odgovarao za eventualnu njegovu smrt?

Najvažnije je pitanje: ko će da osigura eksistenciju mnogobrojne Memićeve obitelji? On je težak i hoće da živi o težakluku. Dakle čovjek, koji po svim agrarnim »reformama« ima pravo na zemlju i njeno obrađivanje. I sad nastaje pitanje: Je li Andrija Bukera uistinu »vlada« u Ljubogošći ili će mu oblast izbiti iz glave tu ideju fiksu i poučiti ga da poštuje tuđu svojinu? Mi pitamo i čekamo odgovor.

PRAVDA, Sarajevo, god. I br. 91. 25.11.1919. god.

4. Podjela Bosne sporazumom Cvetković – Maček

Međunacionalni odnosi u Kraljevini Jugoslaviji bili su u potpunoj krizi u vrijeme kada su počele pripreme za nasilno iseljavanje muslimana iz krajeva tzv. Južne Srbije i pretvaranja bosanskih muslimana u „vjersku manjinu".

„U toj državi glavni problemi su bili u odnosima hrvatske opozicije sa Vlatkom Mačekom na čelu i vladajućih srpskih stranaka, te krugova oko regenta Pavla Karađorđevića."[36] Bošnjaci su se zalagali za ideju jugoslovenstva, jer je nasuprot te ideje postojala tendencija jačanja srpskog i hrvatskog nacionalizma.

„U držanju JMO u sklopu djelovanja srpskih i hrvatskih političkih partija, koje su nastojale da je pridobiju za saveznika, a njene pristalice asimiliraju u korpuse svojih naroda, uočava se da je njeno vodstvo sa Spahom na čelu uvijek prvenstveno nastojalo da sačuva integritet muslimana. Često je činilo kompromise radi poboljšanja položaja tog naroda.

Dok je bila monarhistička diktatura JMO je odlučno bila u opoziciji. Ali, kada se Spaho uvjerio da vođe Hrvatske seljačke stranke i udružene opozicije dr. Vlatko Maček ništa ne čine na poboljšanju položaja muslimanskog naroda, napustio je opoziciju i stupio u koalicionu vladu Milana Stojadinovića. Uvjet za taj ulazak bio je da se ukinu šestojanuarski zakoni i propisi o Islamskoj vjerskoj zajednici, da se vrati autonomija u vođenju vjerskih i vakufskih poslova, da se u Sarajevu otvori muslimanski Teološki fakultet, da se sjedište Reis-l- uleme iz Beograda vrati u Sarajevo, a umjesto režimskog izabere novi poglavar Islamske zajednice. Ostvarivši to zašto se zalagala, JMO je među muslimanskim stanovništvom u Bosni i Hercegovini postala dominirajući faktor, kao što je to bila i prije proglašenja monarhističke diktature."[37]

U skladu sa sporazumom Spaho - Stojadinović ubrzo je počelo udovoljavanju i ispunjenju uslova koje je JMO postavila kao uslov za ulazak u vlast. „Resor ministarstva saobraćaja preuzeo je dr. Mehmed Spaho."[38] Upravo balansiranje na matrici jezička na vagi i politika balansiranja je bila politika u

36 M.Bojić, nav.dj. str.179
37 Ibid, str. 176.
38 M.Imamović, nav.dj. str.517.

korist Bošnjaka. Strateški interes i cilj Bošnjaka bio je autonomna Islamska zajednica, oko koje se okupljaju." [39]

Nešto kasnije, nakon ulaska muslimana u vlast 1937. Godine, akademik i profesor nacionalne historije dr. Vaso Čubrilović počeo je sa zagovaranjem teze o „iseljavanju Arnauta", Ukazujući na vojno - strategijski značaj teritorija koje naseljavaju M(m)uslimani, nazivajući ih sve Arnautima, on je podrobno razradio historijat ovog pitanja. Dao je smjernice kako da se ono riješi za sva vremena. Po Čubriloviću, iz svih 18 srezova treba iseliti muslimane i kolonizirati „nacionalni element". Vasa Čubrilović je o Muslimanima Novopazarskog sandžaka zaključio ovako: „ Problem Novopazarskog sandžaka rešava se sam po sebi, i on igra u našem državnom životu ulogu koju je igrao i 1912. godine. Samo ćemo napomenuti da se raseljavanjem Arnauta, kida posljednja veze između naših muslimana u Bosni i Novom Pazaru i ostalog muslimanskog sveta. Oni postaju „verska manjina", jedina muslimanska na Balkanu."[40]

Karta podjela Bosni i Hercegovini na banovine po sporazumu

39 Š. Filandra, nav. dj. str 103.
40 M.Bojić, nav.dj. str.177.

Ipak, i pored bošnjačkog podupiranja ideji jugoslovenstva ta ideja se postepeno raspadala, pod naletom srpskog i hrvatskog nacionalizma i njihovih međusobnim odnosa. Veću odgovornost imali su srpski nacionalisti, koji su tražili da Srbi dominiraju u vlasti.

Od jula 1937. Vlada dr. Milana Stojadinovića dolazi u sukob sa značajnim političkim i drugim faktorima u Srbiji. „U toj situaciji predstavnici svih opozicionih stranaka potpisali su 8. X 1937. tekst poznat pod imenom „Narodni sporazum". To je bio tekst sporazuma u kome su se protiv vlade ujedinile sve opozicione stranke: Radikalna, Demokratska i Zemljoradnička, HSS i Samostalna demokratska stranka."[41]

Sporazumom se predviđala neka nova vrsta ustrojstva države. Kao odgovor na sporazum Stojadinović je raspisao nove izbore 11. XII 1938. „To su ujedno bili posljednji izbori održani u Kraljevini Jugoslaviji, prije njenog raspada u aprilu 1941."[42] Rezultati izbora pokazali su da je Stojadinović doživio debakl na izborima.

„Kraljevski namjesnik knez Pavle, shvatio je odmah poruku izbora te je odlučio smijeniti dr. Milana Stojadinovića i njegovu vladu. Početkom februara 1939. knez Pavle je povjerio mandat za sastav vlade Dragiši Cvetkoviću, sa osnovnim zadatkom da riješi „hrvatsko pitanje", odnosno da sklopi sporazum sa vođstvom HSS-a dr. Vladimirom Mačekom."[43]

Sljedeće, 25 augusta 1939. godine dolazi do nastanka sporazuma „Cvetković - Maček" i formiranja nove Vlade na čelu sa Dragišom Cvetkovićem. Sporazum je u biti sačinjavao dvije tačke: formiranje koalicione vlade Maček - Cvetković i osnivanje Banovine Hrvatske na osnovu uredbe o Banovini Hrvatskoj, koja je obnarodovana istoga dana kada je potpisan sporazum.[44] Sporazum o Banovini bio je na štetu Bosne i Bošnjaka. U Vladi kao dio koalicije JRZ bili su: Mehmed Spaho i Džafer Kulenović. Iako su bili u Vladi njihov uticaj je bio minoran. Nešto kasnije u Vladi će ostati sam Džafer Kulenović.

Prilike nakon formiranja vlade Maček - Cvetković bile su dinamične i imale su različite odjeke u javnosti. JMO - koju je predstavljao Džaferović izašla je sa jasnim stavom o novom sporazumu: „Ja držim da je najbolje da se stvori

41 M.Imamović, nav. dj. str. 518.
42 Ibidem, str.518
43 Ibid, str. 518.
44 M. Spahić, nav. dj. str. 649.

još jedna četvrta teriotorijalna jedinica, pored jedinica srpske, hrvatske i slovenačke, ta jedinica bi bila neka vrsta vezivnog tkiva između ove tri i bila bi u granicama Bosne i Hercegovine."[45]

Bošnjaci su sporazum Maček - Cvetković doživjeli kao važnu prekretnicu, kao gubitak domovine i cijepanja njihovog narodnog tkiva.

„Dakle, s potpisivanjem sporazuma Cvetković - Maček sve je postalo jasno, i to je bio neposredni povod za bunt Bošnjaka - muslimana Bosne i Hercegovine i formiranje „Mladih muslimana". Sve druge priče, kao što su, „panislamističko uvezivanje sa islamskom terorističkom organizacijom (Muslimanska braća) Bliskog istoka i muftijom jeruzalemskim", „teroristička organizacija koja je regrutirala bh. muslimane u SS- divizije", „terorističke djelatnosti protiv države i naroda" i sl. manje su vjerodostojne i u biti samo su „mlaćenje prazne slame" i „udbaške floskule", koje im nikada nisu dokazane, a koje su korištene za surovi obračun s MM."[46]

Tim povodom 24. 11.1939. godine održan je prošireni sastanak istaknutih javnih ličnosti i organizacija sa namjerom zauzimanja stava u vezi s izjavom ministra dr. Džafera Kulenovića. Na sastanku su bili disonantni tonovi, koji su se svodili na podršku Kulenoviću i osporavanje njegovih stavova. Međutim, preovladavalo je jedinstvo među Bošnjacima o potrebi očuvanja autonomije Bosne i Hercegovine i njenih prava. Slični sastanci su održavani širom Bosne i Hercegovine. U tim prelomnim trenutcima 29. juna 1939. godine Bošnjake i Bosnu će zadesiti tragična smrt dr. Mehmeda Spahe.

Okolnosti ukazuju da je po svemu sudeći bilo političko ubistvo s namjerom sprovedbe sporazuma Maček - Cvetković i u tom pogledu njegova smrt je djelovala krajnje sumnjivo. Vlada nije dozvolila obdukciju tijela, sumnja se da je otrovan. To je za Bošnjake bio veliki gubitak sa dugoročnim posljedicama.

45 Š. Filandra, nav. dj. str.107.
46 O. Behmen, nav. dj. str 58.

5. Bosna i Hercegovina u sastavu Nezavisne Države Hrvatske 1941 - 1945.

Smjene u vlasti koje su postajale sve učestalije bile su uvjetovane odnosima među narodima ali i regionalnim i globalnim promjenama. „Pristupanjem Mađarske, Rumunjske i Bugarske Trojnom paktu fašističkih sila (Njemačke Italije i Japana), te italijanskom okupacijom Albanije, Kraljevina Jugoslavije našla se u potpunom fašističkom okruženju. Da bi se osigurala od te spoljne opasnosti, a izložena velikom pritisku Njemačke i Italije, Vlada Cvetković-Maček je 25.III 1941. potpisala protokol o pristupanju Trojnom paktu. Samo dva dana kasnije 27.III 1941. Grupa jugoslovenskih generala uz pomoć britanske obavještajne službe, izvela je državni udar, kojim je smijenila kraljevsko namjesništvo i vladu Cvetković – Maček. Istovremeno je imenovana nova vlada na čelu sa generalom Dušanom Simovićem. Vlada generala Simovića ostaje pri protokolu 25.III. 1941. Ta izjava nije zadovoljila Njemačku i Italiju, koje su, skupa sa svojim saveznicima Mađarskom i Bugarskom 06. IV 1941. napale Jugoslaviju bez prethodne objave rata."[47]

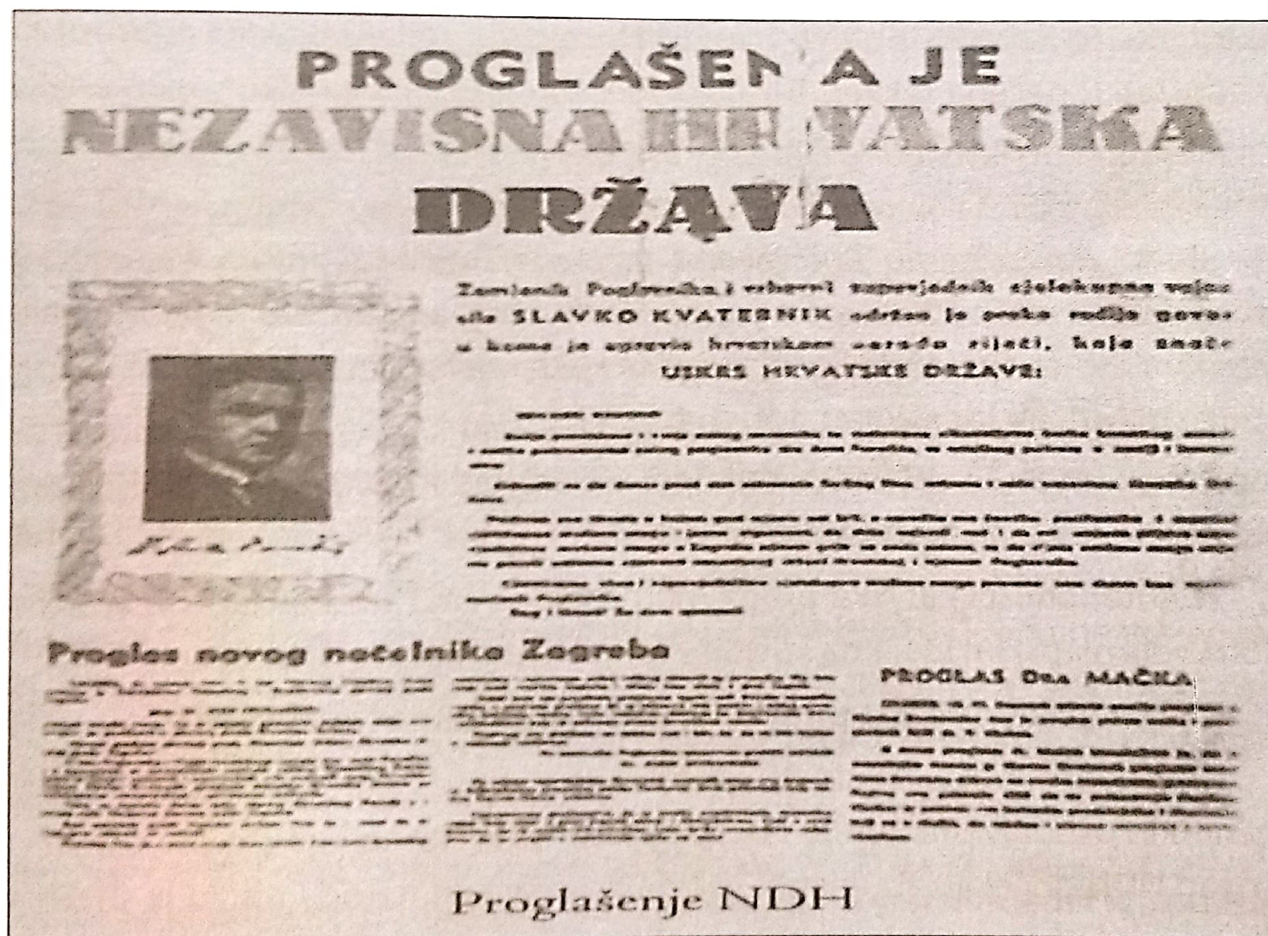
Raspadom stare Jugoslavije, dokidanjem sporazuma Maček - Cvetković i aprilskim ratom 1941. stekli su se uvjeti za nastanak nove tvorevine. „Prije nego li je Italija imala vremena da odluči o uređenju BiH, vođa ustaške grupe u Zagrebu Slavko Kvaternik, pod njemačkom zaštitom je 10. aprila 1941. god. proglasio formiranje Nezavisne Države Hrvatske u koju je odmah deklarativno uključio i BiH."[48]

Uticaj Bošnjaka da se to desi, da se formira nova država je bio nikakav. Zapravo, formiranje NDH je bio plod odluka Njemačke i Italije i aspiracija Hrvatskih nacionalista da ovladaju ovim prostorom. Tako je odmah nekako u sastav NDH uključena i Bosna i Hercegovina, i to jula mjeseca iste godine bit će u Bosni uspostavljena ustaška vlast. Nova vlast će Bošnjake tretirati kao objekat hrvatske politike s namjerom da im se „oduzme nacionalni i historijski identit."[49] Dakle, potrebno je naglasiti kako je NDH tretirala Bošnjake,

47 M. Imamović, vid. Nav.dj. str.529.
48 Ibidem, str.530
49 Ibidem, str.531.

a kako Bosnu i Hercegovinu. Već smo rekli da su Bošnjaci svedeni na nivo objekta u politici, da nisu učestvovali u donošenju važnih odluka, a i njihovo učešće u vlasti je bilo simboličnog karaktera i kao takvima osporavana su politička prava. O njihovim nacionalnim interesima nije se govorilo jer su oni tretirani kao „Hrvati islamske vjeroispovijesti".

Kada je riječ o Bosni, ona je postala dio te „Velike Hrvatske" i kao politički subjekt je dokinuta. Ta i takva Bosna odgovarala je samo bosanskim katolicima.

PROGLAŠENA JE
NEZAVISNA HRVATSKA
DRŽAVA

SLAVKO KVATERNIK

USKRS HRVATSKE DRŽAVE:

Proglas novog načelnika Zagreba

PROGLAS Dra MAČKA

Proglašenje NDH

Letak objavljen povodom proglašenja NDH

Prisvajanjem Bosne i Hercegovine, odnosno, priključenjem njenog značajnog dijela, u sastav Nezavisne Države Hrvatske (NDH) u aprilu 1941. godine, uz medijsku i političku kampanju, muslimani su bez ikakve njihove saglasnosti proglašeni za Hrvate. Učinjeno je to „Zakonom o arijevskom rasnom podrijetlu, (30. aprila 1941. godine. U toj odredbi pored ostaloga piše: „Arijskog podrijetla je osoba, koja potiče od predaka, koji su pripadnici europske rasne zajednice ili koji potiču od potomaka te zajednice izvan Europe. Ukoliko za stanovite službe ne postoje druge odredbe, arijsko se

podrijetlo dokazuje krsnim, rodnim i vjenčanim listom predaka prvog i drugog koljena (roditelja te djedova i baka). Kod pripadnika Islamske vjerske zajednice, koji ne mogu pridonijeti navedene isprave, potrebno je pismeno svjedočenje dvojice povjerljivih svjedoka, koji su poznavali njihove pretke, da među njima nema osoba arijskog podrijetla.)."[50]

„Bošnjaci 1941. godinu dočekuju bez vlastite političke stranke, dezorjentisani i rasuti, puni strepnje i neizvjesnosti. Nedostajalo je intelektualnih i političkih snaga, koje bi mogle razumijevati svoje vrijeme, položaj Bošnjaka u njemu, te odrediti puteve i sredstva za osiguranje vlastitih interesa. U nedostatku nečega takvog Bošnjaci nemaju jasnog političkog usmjerenja ni cilja, te se sve vrijeme rata njihovi politički interesi svode na osiguranje fizičkog opstanka." [51]

„Raslojavanje među Bošnjacima na razini odnosa prema vladajućim strukturama u toj državi uočio je i dr. Vinkler koji aprila 1943. U jednoj analizi o političkom položaju Bošnjaka, piše kako među njima postoje tri grupe:

1. Hrvatska, koja predstavlja slabu grupu, koju karakteriše zabrinutost za opstanak hrvatske države, mržnja prema Srbima i Itallijanima, izrazito prijateljska prema njemačkom narodu.

2. Autonomistička, jaka grupa, nema povjerenja u hrvatsku državu, sklona velikosrpskim idejama i uvjetno prijateljska prema Njemačkoj.

3. Komunistička, slaba grupa, neprijateljska prema Njemačkoj."[52]

Dezorjentisanost, rasutost, nespremnost Bošnjaka rezultat je višedecenijskih osporavanja borbe i iscrpljenosti. Ne iznenađuje što je bošnjački narod NDH dočekao zbunjeno! Većina bošnjačkog naroda ubrzo je shvatila da nova vlast je protivna njihovoj afirmaciji. Samo minoran broj Bošnjaka u „endehaziji" je vidio neku šansu za afirmaciju. Isticali su se oni koji su se okrenuli odranije ka Zagrebu. „Izuzetak su bili pojedinci, odranije ekstremno hrvatski „opredijeljeni", Bošnjaci, koji su stupili u službe nove države i tako prikazivali ravnopravnost Bošnjaka u njoj. Također, u jednom dijelu bošnjačkog intelektualnog i duhovnog vodstva sama uspostava NDH dočekana je s razumijevanjem kraja velikosrpskog raspirivanja nacionalne

50 M. Bojić, nav. dj. str.187.
51 Š. Filandra, nav. dj. 158.
52 Kamberović, Husnija, Odnos Bošnjaka prema NDH (1941 -1945), Tešanj, Gradina, bošnjački list, 1995. Br.13 str.17.

mržnje. Bilo je stanovite nade da će njenim ustrojem biti zasnovani uvjeti za slobodniji ekonomski, politički i duhovni život Bošnjaka. Posebno zato što su Hrvati i Bošnjaci bili politički saveznici u borbi za ograničavanje velikosrpske prevlasti tokom postojanja Kraljevine Jugoslavije."[53]

Podrška NDH dolazila je od intelekualaca okupljenih oko časopisa „Novog Behara". „Među ulemom se isticao rah. Mehmed Handžić, koji je smatrao da nova vlast iskazuje poštovanje prema islamu za razliku od prethodne koja je napadala. Mjesto vrijeđanja i napadanja naše vjere, čujemo riječi poštovanja prema našoj vjeri. Mjesto ružnih djela vidimo dobre postupke prema nama, postupke kakve smo i zaslužili." [54]

U političkom smislu bezrezervna podrška bila je od Džafera Kulenovića, kao i Tešnjaka Adem-age Mešića. Svi oni su u NDH vidjeli priliku da se riješi muslimansko pitanje. Međutim, ubrzo je počelo da preovladava negativno mišljenje većine Bošnjaka prema NDH u javnom prostoru. Već krajem ljeta i u jesen 1941. godine Bošnjaci se počinju masovno ograđivati od ustaške politike prema Srbima, Jevrejima i Romima. Programizirani rad došao je od islamske uleme Sarajevskom rezolucijom, sa skupštine „El Hidaje" 14. augusta 1941. godine. „Članovi „El Hidaje" organizacije ilmije - muslimanskog svećenstva za Bosnu i Hercegovinu, donijeli su Rezoluciju, kojom su osudili sva nasilja."[55] Poslije toga od septembra do decembra 1941. godine uslijedile su: Prijedorska, Banjalučka, Mostarska, Tuzlanska, Bijeljinska i Trebinjska rezolucija. U svima njima se osuđuje zlo i nasilje prema bilo kime. „Tih dana su Reisu-l-ulema Fehim Spaho i bivši senator iz cazinske krajine Nurija Pozderac došli do pouzdanih informacija da vrhovi ustaškog pokreta planiraju da poslije Srba pokrste i muslimane."[56] Osim toga, u to vrijeme četnici su počeli s činjenjem zločina nad muslimanima a da Vlada NDH ništa nije poduzimala kako bi zaštitila muslimane. Dakle, imamo apsurdno stanje, dok ustaše čine zločine nad Srbima muslimani dižu svoj glas, donose rezolucije i osude, a onda istovremeno dio srpskog naroda, četnici, čine zločine nad muslimanima i tada šute i pravoslavci ali i katolici a kamo li da nešto učine, kako bi zaštitili muslimane. Bilo kako bilo, muslimani su pokazali da su humanisti i da nisu ravnodušni na patnju i stradanja svojih komšija.

53 Š. Filandra, nav. dj. str.159-160..
54 Handžić, Mehmed, El Hidaje u novim prilikama, El Hidaja, 1941. IV, br. 9-10, str. 222-223.
55 M. Bojić, nav. dj. str. 190.
56 Ibidem, str. 189.

6. Genocid nad Bošnjacma u Drugom svjetskom ratu

Drugi svjetski rat bio je još jedan tragičan događaj za Bošnjake. Bio je to rat koji nisu željeli, za koji nisu bili spremni i koji ih je nadasve skupo koštao. Rat u kome su trebali da zauzmu neku od strana. Bilo je pitanje: kako odrediti pravu stranu i kako da se narodu objasni koja je prava strana? Na terenu već imamo zamršene političke odnose među narodima, nastavak profašističkih borbi srpskih i hrvatskih fašista za ovladavanjem nad Bosnom i Hercegovinom, pa ma šta da to znači. Nije se prezalo ni od najgorih mogućih zločina, kao što su genocid i etničko čišćenje. „ Genocid nad muslimanima u Drugom svjetskom ratu opisali su mnogi drugi historičari i istraživači. Listovi, leci, časopisi i druga glasila NOP-a također su širili istinu o stradanju muslimanskog naroda.“ [57]

„U Drugom svjetskom ratu vršen je i genocid nad muslimanima od pripadnika pokreta i oružanih snaga armijskog generala i ministra Vojske Kraljevske jugoslovenske vlade u Londonu Dragoljuba Mihailovića. I kod ovih zločina postoji jasna genocidna namjera uništenja muslimana kao takvih.“[58]

U to vrijeme četničke oružane snage, nad muslimanima nisu samo vršile fizički genocid, nego i vjerski genocid, i to na onima koji su pukim slučajem ostali živi.

„Takvih pokrštavanja bilo je u više srezova jugoistočne Bosne i Sandžaka. I drugi istraživači genocida nad muslimanima pišu i o vjerskom genocidu. Primjerice, crnogorski historičar dr. Radoje Pajević, zatim akademik i predsjednik Međunarodnog Raselovog suda dr. Vladimir Dedijer i načelnik Arhiva Vojnohistorijskog insituta u Beogradu Antun Miletić, kao i višegodišnji službenik Organizacije ujedinjenih nacija Vladimir Žerjavić.

Među tim istraživačima je i Muhamed Hadžijahić, pa Višegrađanin, antifašistički borac i partizan Živojin Gavrilović, pisac hronike „Ukleta ćuprija“.

57 M. Bojić, nav. dj. str. 199.
58 Dedijer, Vladimir, Genocid nad Muslimanima, Sarajevo, Svjetlost, 1990. str. 20.

Tu su i orginalni dokumenti iz višetomnih izdanja (170 knjiga) „Zbornik NOR-a" Vojnoistorijskog instituta u Beogradu te objavljeni dokumenti sa suđenja Draži Mihailoviću i grupi četničkih vojvoda 1946. godine. Iz tih dokumenta i istraživanja je vidljiv, uz ostale, i vjerski genocid kojeg su vršili četnici Mihailovića prekrštavajući muslimane silom u pravoslavne, pa ih u dokumentima nazivaju „ muslimani - Srbi". O metodima i sredstvima izvršavanja genocida nad muslimanima, pisalo je više drugih istraživača i historičara. Jedan od njih je među najaktivnijim u naučnoistraživačkom radu dr. Smail Čekić, pa mr. Zdravko Dizdar iz Zagreba."[59]

Muslimani su bili izloženi genocidu od Ravnogorskog četničkog pokreta u toku trajanja Drugog svjetskog rata. „U Arhivu Vojnoistorijskog instituta iz Beograda o tome piše više hiljada sačuvanih dokumenta četničkih štabova, jedinica i političkih organizacija toga pokreta."[60] „Bosanski muslimani su u toku rata izgubili 8,1 % od čitave populacije. Oni su uz Srbe, izuzev Jevreja, imali procentualno najveće gubitke u ljudstvu. O strahovitom genocidu koji su izvršile ustaške i četničke formacije na tlu Bosne i Hercegovine i Sandžaka, svjetsku je javnost obavijestio Muhamed Hadžijahić. On je pod pseudonimom „Spectator" polovinom 1944. uputio širu argumentiranu informaciju preko Kaira Savezničkoj vrhovnoj komandi. Cifra o broju stradalih muslimana ušla je u zbir druga dva naroda, dok se muslimani pod tim imenom nisu čak ni spomenuli."[61]

„Narodi Bosne i Hercegovine masovno su učestvovali u NOB-i i revoluciji i podnijeli veliki teret, posebno ogromnim ljudskim žrtvama, kako vojnim tako i civilnim. Kraj rata 1945. godine BiH je dočekala teško razorena, sa velikim gubicima u ljudskim životima i materijalnim dobrima. Smatra se da je od zločina okupatora, ustaša, četnika u borbi protiv njih stradalo više od 500.000 stanovnika. Procjenjuje se da je u cijeloj Jugoslaviji u Drugom svjetskom ratu 1941 - 1945. broj poginulih ubijenih i na druge načine stradalih 1.014.000 i 1.027.000. Među stradalima je Srba oko 500.000, Hrvata oko 200.000, Bošnjaka 103.000, Jevreja 57.000, Slovenaca 42.000, Crnogoraca 20.000 i Makedonaca 6-7.000." [62]

59 M. Bojić, nav. dj. str. 199.
60 Ibidem, str. 205.
61 M. Bojić, nav. dj. str. 199.
62 M. Imamović, nav. dj. str. 549.

6.1. Komunistička partija Jugoslavije i pojava Narodnooslobodilačkog pokreta

„Na tajnoj sjednici Politbiroa Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije, održanoj u Beogradu 4. jula 1941. godine, donesena je odluka da se odmah ide u oružani ustanak. Do podizanja ustanka u Bosni dolazi 27. jula iste godine. Još od samog početka Narodnooslobodilačkog pokreta, KPJ je stajala na njegovom čelu, jasno je odredila svoja osnovna četiri cilja.

Prvi, i osnovni, je bio borba protiv stranih okupatora i svih njegovih sluga i kvislinga.

Drugi da se u okviru te borbe spriječi genocid nad bilo kojim narodom ili bratoubilački rat, što je posebno značajno za Bošnjake, koji su od ustaša bili izloženi asimilaciji, a od četnika strahovitom genocidu.

Treći cilj bio je da se uporedo sa oružanom borbom odmah ide na rušenje stare i izgradnju, vlastite civilne organizacije vlasti, oličene u formiranju narodnooslobodilačkog odbora. Četvrti cilj bio je da se odmah i postepeno stvaraju uvjeti da se nova obnovljena Jugoslavija, kao država postavi na federalnom principu, kao zemlja ravnopravnih naroda, na idejnoj platformi Titovog komunističkog bratstva, jedinstva i zajedništva. Zato su se Bošnjaci u velikom broju uključili u partizane."[63]

Na terenu širom Bosne i Hercegovine započela je realizacija donesenih odluka. Počinju se formirati NOO širom Jugoslavije, ali i u Bosni. Bila je riječ o vanstranačkim organima vlasti, koji su se brinuli za organizaciju života.

„Na poziv KPJ kojoj je Tito bio na čelu, članovi i simpatizeri Partije iz muslimanskih redova, nakon napada Njemačke na SSSR, mahom su se odazvali na ustanak. Mnogi od njih su bili organizatori ustanka u svojim rodnim krajevima."[64]

U to vrijeme kod mnogih muslimana bilo je skepse prema KPJ, NOP-u. „Prelazak Titovog Vrhovnog štaba i drugih foruma NOP-a iz Istočne Bosne u Bosansku krajinu, označit će prekretnicu u čitavom razvoju narodnooslobodilačke borbe. Već ujesen 1942. na prostoru Bosanske krajine, Dal-

63 M. Spahić, nav. dj. , str. 653.

64 M.Bojić, nav. dj. str. 220.

macije i sjeverozapadne Hrvatske Tito će stvoriti slobodnu teritoriju, s centrom u Bihaću, koja je bila veličine jedne Švajcarske ili Belgije, a snage NOP-a bile jačine oko 150.000 boraca. Muslimani Bosanske krajine u više navrata su se uvjerili da Titov NOP uvažava njihovu posebnost kao naroda. Izbor Nurije Pozderca, bivšeg poslanika i kraljevog senatora, a uz to i člana Glavnog odbora JMO, za potpredsjednika Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja (AVNOJ) Jugoslavije (ustvari vlade) uvjerilo ih je da se ne radi o taktici Partije za njihovo pridobijanje."[65]

Ubrzo zatim u Bihaću 26. i 27. 11. 1942. godine organizovan je AVNOJ - kao općenacionalno i općepolitičko predstavništvo Narodnooslobodilačkog pokreta. Za jednog od potpredsjednika izabran je Nurija Pozderac.

Jedan od zadataka AVNOJA bio je formiranje ZAVNO BIH. Važnost formiranja oba tijela bila je u tome da su predstavnici tih tijela izborili se za ravnopravnost Bosne i Hercegovine sa drugim republikama i tada je jasno rečeno da Bosna i Hercegovina nije ni srpska, ni hrvatska ni muslimanska, nego je i srpska i hrvatska i muslimanska, uz osiguranu ravnopravnost svih naroda.

Osim dokumenata AVNOJA i ZAVNO BIH- a na terenu širom Bosne odigravali su se brojni procesi i događaji koji su bili u suprotnosti sa proklamovanim idejama Komunističke partije, jer je u igri osim Komunističke partije bilo još mnogo odlučujućih činilaca: Nijemci, Talijani, partizani, ustaše, četnici. Svi oni su manje - više uticali na tok događaja i svi su imali isprepletene odnose.

Odnos komunista prema Bošnjacima bio je ambivalentan i postojale su određene oscilacije u stavu prije rata, tokom rata i poslije rata, a koja su polazila od toga da su Bošnjake tretirali kao etničku grupa, vjersku skupinu do zanemarivanja kao nacije.

„U većini svojih proglasa narodima i građanima Bosne i Hercegovine komunistički pokret se obraća Bošnjacima kao posebnom bosanskom narodu, pored bosanskih Srba i Hrvata. Da li su ti pozivi značili bitnu preinaku stava komunista prema Bošnjacima u odnosu na vrijeme prije rata? Da li su Bošnjaci u pozivima razumijevani kao poseban politički narod, nacija što bi se samo po sebi dalo razumjeti, ili su pozivi bili stvar praktičnog,

65 Ibidem, str. 222.

dnevnopolitičkog situacionog ponašanja, usmjerenog na omasovljenje vlastitih redova? Na osnovu svega zaključuje se da do bitnog zaokreta i promjene stava u praktičnom gledanju na nacionalnost Bošnjaka od komunista u toku Drugog svjetskog rata nije došlo! Do tog zaokreta će doći tek šezdesetih godina."[66]

„Od početka ustanka stupio je u partizanske jedinice jedan broj Bošnjaka. Neki od njih su se od početka nalazili na odgovornim vojnim i političkim dužnostima, a skoro 50 Bošnjaka je proglašeno narodnim herojima."[67]

U ovom kontekstu, od posebnog značaja, je spomenuti sljedeću činjenicu o NOP, Titu i revoluciji. Naime, općepoznato je da su se sve velike ofanzive vodile na tlu Bosne i Hercegovine i da su Titu i partizanima muslimani bili velika podrška i utočište u tim teškim ratnim previranjima. Međutim, ni to nije bilo dovoljno, pa je nakon završetka rata status muslimana kada je u pitanju nacionalni identitet, ostao isti onom predratnom, a u nekim segmentima i gori.

6.2. Nijemci, Italijani, četnici i ustaše

Nakon što su izvršili okupaciju Jugoslavije, Nijemci su prema muslimanima pokazivali najmanje pažnje i imali su veoma malo razumijevanje. Pod zaštitom Nijemaca četnički elementi su slobodno vršili ubijanje muslimanskih žena, djece, staraca i razarali muslimanska naselja.

„Nijemci su u Bosni direktno i indirektno pomagali četnički teror nad muslimanima isto kao i Italijani u Hercegovini. I nekim kotarevima Istočne Bosne, koja je danas potpuno opustošena. Na najmanju četničku optužbu njemački je gestapo hapsio i slao u konclogore muslimane, dok su italijanski vojnici zajedno sa časnicima učestvovali zajedno sa četnicima u pokoljima i pljački muslimana u Hercegovini i Istočnoj Bosni. Prema muslimanskim izbjeglicama njemačka vojska nije imala nikakvog razumijevanja."[68]

Osnovni razlog ovakvog Njemačkog i Italijanskog odnosa prema Bošnjacima leži u činjenici što su oni Bošnjake smatrali nepouzdanim i ne-

66 Š. Filandra, nav. dj. str.185.
67 M. Imamović, nav. dj. str.541.
68 Š. Filanda, nav. dj. str. 176.

prijateljskim, te su nas iz tih razloga prepuštali četnicima, dok se četnička politika svodila na etničko čišćenje teritorija, koje je zacrtano ranijim programima Načertanija i dr. Četnike je u drugom svjetskom ratu predvodio Dragoljub Mihailović. Četnici su tokom rata nastojali na terenu da vode rat za svoj velikosrpski projekat, a u svijetu su nastojali da se prikažu kao Kraljeva vojska, koja se bori protiv fašističkih sila, a da će se aktivno uključiti u borbu, tek kada za to dođe vrijeme, misleći na neku invaziju saveznika na Balkanu, kakva je izvršena u Prvom svjetskom ratu. Uloga četnika u vrijeme narodnooslobodilačkog rata sa stanovišta oslobodilačke borbe naroda i narodnosti Jugoslavije svela se na kolaboraciju sa fašističkim silama na terenu, protiv partizanskog pokreta i općenito nesrpskog stanovništva. Četnici su s Talijanima našli bolji jezik sporazumijevanja nego s Nijemcima, jer su Talijane kao povijesne protivnike Hrvata, dok su Nijemci smatrali takvima Srbe, držali kao prirodnije saveznike. Talijanima je trebala četnička pomoć u borbi s partizanima i na kraju u štabovima četničkih vojvoda talijanski oficiri su se sretali s engleskim oficirima za vezu, koji su bili kod četnika Draže Mihailovića. Treba reći da su postojale razlike između saveznika Nijemaca i Italijana, bilo je suprotnosti u nekim stavovima pa i zavisti.

Opšta linija, koje se tokom Drugog svjetskog rata držala četnička organizacija, sastojala se od dvije glavne komponenete. Prva komponenta je velikosrpski hegemonizam i šovinizam. Od svog nastanka Mihailovićeva četnička organizacija istakla je parolu da se bori za „spas srpstva". „Pojam „četnik" vezan je za pripadnike nekih četa, koje se formiraju i organizuju za vrijeme srpskih nacionalnih ustanaka početkom 19. stoljeća. Identičan pojam nalazimo u Makedoniji u kojoj još imamo pojam pod istim značenjem, a to je „komita". Moglo bi se reći da u to vrijeme četnik i komita označava odmetnika, koji se bori protiv aktuelne turske vlasti. Izraženiji organizacioni oblik četnici dobijaju tek 1903. godine u Srbiji i Makedoniji, a naročito za vrijeme balkanskih ratova 1912. i 1913. godine. Za vrijeme Prvog svjetskog rata njih okupljaju srpske ekstremne nacionalističke organizacije i pripremaju pod svoje okrilje. Vremenom se četnički pokret pretvorio u pokret srpskog nacionalizma i fašizma. Između dva rata radio je u mirnodopskim uslovima u obliku četničkog udruženja. Objavljivanjem Garašaninovog „Načertanija" iz 1844. godine, Moljevićevog projekta „Velike Srbije", ali i sličnog projekta SANU devedesetih godina 20. stoljeća. četnički pokret najgorljivije slijedi

genocidne i retrogradne ciljeve srpskog imperijalizma iskazane u sljedećim projektima: „Srbija na Istoku", „Srbija na Zapadu", „Velika Srbija", „Svi Srbi u jednoj državi", „Srbija do Karlovca, Karlobaga i Virovitice"itd. "[69]

„Cijelo vrijeme četnički vrhovi išli su sa parolom stvaranja „Velike Srbije", po završetku rata. Ona bi po njihovoj zamisli obuhvatala skoro čitavu teritoriju Jugoslavije, isključujući samo područja nastanjena čisto hrvatskim stanovništvom i Slovencima."[70]

Da bi se fašistoidni projekti ostvarili, četnici su posezali za genocidom i etničkim čišćenjem teritorija, a posebno u Podrinju. Dokumenta četničke provenijencije objavljena u ovoj knjizi, ukazuju na tri karakteristična perioda masovnog stradanja muslimana. „Prvi, tokom 1941. godine do februara 1942. godine, drugi, augusta 1942. godine i treći period, početkom 1943. godine. U ovom prvom periodu iz dokumenata je uočljivo da je zločin nad muslimanima Pribojski četnički odred vršio oružjem dobivenim od italijanskog okupatora, i da je 3. januara 1942. godine napravljen plan uništenja muslimana u Čajničkom srezu."[71]

„Prvi takav masovni zločin i genocid dogodio se u Foči. Kao odgovor na to Bošnjaci su 26.8.1942. godine organizovali konferenciju u Sarajevu na kojoj su bila pozvana sarajevska muslimanska društva u prostorijama Merhameta. Svrha organizacije konferencije bila je da se sagleda stanje Bošnjaka, da se ukaže na štetnosti okupacionih režima i da se razmotre mogućnosti vlastitog samoorganizovanja i zaštite. Na konferenciji je javno iskazano nepovjerenje u sigurnosni sistem NDH, tako da ta država nije u stanju osigurati interese Bošnjaka. Osim toga, Bošnjaci su ustaški režim ocijenili kao antibošnjački i antimuslimanski. Povod za organizaciju konferencije bili su četnički zločini počinjeni u Foči nad Muslimanima. To je bio prvi masovni zločin četnika nad Bošnjacima u Drugom svjetskom ratu. U Foči je tada ubijeno 17.000 Bošnjaka."[72]

Iz tih dokumenata se vidi da je od decembra 1941. godine do februara 1942. godine izvršen masovan pokolj muslimana u fočanskoj opštini, posebno u Foči i Goraždu, Vlasenici i Srebrenici. Podaci o broju ubijenih muslimana

69 Čampara, Salko i Kovač Fuad, Izdaja i zločin- novi dokumenti o ustačkom, četničkom i partizanskom pokretu, Futurart , Sarajevo 2010. god, str. 160.
70 Ibid, str.274.
71 V. Dedijer, nav. dj. str. 29.
72 Š. Filandra, nav. dj. str. 167.

u tim dokumentima su različiti, ali je riječ o hiljadama ubijenih i bačenih u Drinu od Foče do Ustiprače. Sam četnički kapetan Sergije Mihajlović je rekao: „Rešili smo se neprijatelja, ubili smo 5.000 muslimana u Foči i Goraždu."[73] Ovo je rezultat genocida tokom drugog stradanja u Srezu Foče, a već smo rekli da su bila još dva ovakva pokušaja. Historičar, akademik Vladimir Dedijer u knjizi Genocid nad Muslimanima donosi spisak poginulih muslimana Podrinja imenom i prezimenom do kojih je uspio doći od ukupnog broja stradalih:

- „U općini Foča od 1941 -1945. godine popis 4325 muslimana
- U općini Goražde u periodu 1941 -1945. godine popis 1440 muslimana
- U općini Čajniče u periodu 1941 -1945. godine popis 598 muslimana
- U općini Goražde u periodu 1941 -1945. godine popis 1440 muslimana
- U dolini Sutjeske u periodu 1941 -1945. godine popis 412 muslimana."[74]

I pored te činjenice da su četnici bili važan faktor u Drugom svjetskom ratu da su počinili velike zločine genocidnih razmjera, o njihovim zločinima nad Bošnjacima, nije se dovoljno pisalo!

"Pojedinačna i sporadična zalaženja u tu oblast, onemogućavana su upozorenjima, da podsjećanja na masovne žrtve Bošnjaka stvaraju nepovoljne političke tenzije u društvu. Slična objašnjenja oficijelni organi vlasti nudili su onima koji su nastojali, odgovarajućim spomen-obilježjima označiti mjesta četničkih zločina, dok su drugačije tretirana stratišta drugih naroda. U oplakivanju tragične prošlosti samo svog naroda utrkivali su se političari, akademici, istoričari, književnici, novinari. "[75]

„Uspostavljanjem NDH ustaški pokret i ideologija pokazali su svoje pravo lice. Vezivanje ustaša za italijanski fašizam i njemački nacizam, prihvatanjem njihove logike o pojmu superiorne i inferiorne ljudske rase, potrebe stvaranja „životnog prostora" za svoj narod, gajenje kulta – vođe („poglavnik") i tako dalje, sam taj pokret i njegovu suštinu sud povijesti je svrstao uz snage svjetskog fašizma, koji je, svakako, prešao italijanske i njemačke državne granice. Posebno je predaja Dalmacije Italiji kompromitirala ustaški pokret u hrvatskom narodu i uništila iluziju da se bilo kakva hrvatska država može

73 V. Dedijer, nav. dj. str. 29
74 Ibidem, str. 633 - 855
75 Tucaković, Šemso Srpski zločini nad Bošnjacima – muslimanima 1941 – 1945., El Kalem, Sarajevo, 1995. str.15.

izgraditi na temeljima i načelima ustaškog pokreta i ideologije. U suštini makejavelističku političku logiku da njihov cilj Nezavisna Država Hrvatska - treba da se dostigne svim mogućim sredstvima, i da će taj cilj opravdati sredstva. Jedan od glavnih ustaških ideologa Mile Budak, često je naglašavao da je NDH „država dviju vjera katoličke i islamske" (to je često naglašavao i u ustaškoj štampi, kao na primjer, u listu „Hrvatski narod") broj 143. od 7. jula 1941. godine."[76]

Ustaški ministar dr. Milovan Žanić je ukazao na nemogućnost nekog kompromisa između katolika i pravoslavnih u istoj državi. U vezi s tim projekat „čiste hrvatske države" realizovao se zločinačkim metodama. Na tom putu su se našli prvo Srbi, Jevreji i Cigani, koje je trebalo prvo ukloniti iseljenjem, istrebljenjem i prevođenjem u katoličku vjeru. U „čistoj hrvatskoj naciji" za njih nije bilo mjesta. Ovo je bio cilj postavljen i prema Bošnjacima, ali je iz nekih razloga odgođen.

Četnici i ustaše su bili dva pokreta, koji su imali slične ako ne iste principe i prostor djelovanja. To je bilo dovoljno da ova dva pokreta s vremena na vrijeme sarađuju u raznim dijelovima Jugoslavije. Njihovi planovi su se svodili na uništenje srpskog, bošnjačkog ili hrvatskog naroda u dijelu NDH ili „Velike Srbije". Naravno da je među njima bilo i određenih razlika. Jedna od tendencija razilaženje bila je „za" ili „protiv" obnavljanja Jugoslavije, odnos prema BiH.

Iako i sami u teškoj situaciji Bošnjaci su smogli snage da dignu svoj glas protiv ustaških zločina nad Srbima, Jevrejima i Romima u Banjoj Luci. U to vrijeme nastaje apel 60 uglednih Bošnjaka 12.11. 1941. godine upućen Anti Paveliću u kome se osuđuju strijeljanja, presude bez suda i maltretiranja žena i djece, ali i nasilna pokrštavanja .

Masovna ubistva Bošnjaka Foče, dešavaju se pored jedinica NDH, Italijana pa i partizana. Ovi zločina podstakli su Bošnjake da se samoorganizuju i da traže vlastiti put iz teške situacije. Niko od Hrvata nije ustao da zaštiti Srbe, niti je iko od Srba ustao da zaštiti Bošnjake, prilikom četničkih zločina nad njima. Da „propagandistički blef" ustaša o ravnopravnosti Bošnjaka u NDH nije uspio, svjedoče rezolucije gradova početkom rata.

76 Čampara, Salko i Kovač Fuad, Izdaja i zločin- novi dokumenti o ustačkom, četničkom i partizanskom pokretu, Futurart , Sarajevo 2010. god, str.156.

„Tamo gdje je bilo odbrane, četnici su rijetko stupali u borbu, a civilno stanovništvo je ostalo zaštićeno. U tu svrhu zaštite naroda od četničkih zločina dolazi do formiranja muslimanskih milicija. Gavrankapetanović navodi sljedeće muslimanske oružane postrojbe: Avdage Hasića i Hasanage Gondžića oko Kladnja, Hadžiefendićeva legija u Tuzli, Zeleni kadar Nešeta Topčića, milicija Džeme Tanovića, Čengićeva milicija u Foči, Fazlagića Kuli (Gacko), Emina Subašića (Goražde i Čajniče), Avde Ferizbegovića u Tešnju i Tesliću, Ismeta Bektaševića i Edhema Efendića u Zvorniku i Srebrenici, Zulfe Dumanjića, općina Borike, kotar Rogatica i Ibrahima Pjanića u Sokocu."[77]

U Tešnju je bila dobro organizovana muslimanska milicija ili Zeleni kadar na čelu sa Edhemom Hadžalićem iz Raduše, koja je formirana sredinom 1943. godine. Jedinica je štitila Tešnjake od četničkih zločina.

„U oktobru 1942. godine jedno izaslanstvo iz 20 bosanskih kotareva pod vodstvom hafiza Muhameda Pandže posjetilo je dr. Antu Pavelića u Zagrebu, tražeći da bi se u čitavoj Bosni omogućilo organizovanje legije po uzoru na Efendićevu. Pavelić je na to odgovorio da se mora tražiti saglasnost Nijemaca. On im je dao odobrenje da zamole Nijemce, pa je Pandža poslao početkom decembra obrazloženu predstavku generalu Littersu u Slavonski Brod, u kojem je tražio da se putem jedne legije dopusti organizovanje muslimanske odbrane."[78] Taj zahtjev Nijemci su iskoristili kao povod za ustroj SS - divizije, za ostvarenje svojih planova sa Bošnjacima. „ A jedina mogućnost nastanka te divizije bila je u potištenosti Bošnjaka neprestanim „četničkim terorom", ističe Gavrankapetanović. Takvo razumijevanje mogućnosti nastanka SS divizije bilo je, znači, prisutno i tada. Te 1944. godine Muhamed Hadžijahić piše: „Nijemci ne bi bili nikada u stanju ustrojiti jednu ovakvu formaciju, da nije bilo četničkog terora nad Muslimanima, koji je kod njih stvorio potrebu organizovanja samodbrane bilo pod kojom formom."[79]

Na kraju, iz navedenog zaključujemo da je položaj Bošnjaka tokom rata bio izuzetno težak, da su stradali od raznih formacija, da tamo gdje su se organizovali i pružili otpor imali su kakvu - takvu sigurnost. Posebno je važno istaći da ni u kojoj varijanti nisu činili zločine nad drugim narodima.

77 Š. Filandra, nav. dj. str.50.

78 Ibidem, str 61.

79 Hadžijahić, Muhamed, Posebnost Bosne i Hercegovine i stradanje muslimana, Kulturno društvo muslimana „Preporod",- Centar za bosanskomuslimanske studije, Sarajevo, 1991. godina, str 95.

7. Bošnjaci u komunističkoj Jugoslaviji

Po završetku Drugog svjetskog rata Bosna i Hercegovina je federalna jedinica Federalne Narodne Republike Jugoslavije (FNRJ). Prema Ustavu ona je jednakopravna republika u odnosu na druge republike. Međutim za razliku od drugih republika, u kojima dominiraju i nacionalna načela, pa ostale republike: Slovenija, Hrvatska, Srbija, Crna Gora i Makedonija jesu i nacionalno - političke zajednice jednog naroda – Slovenaca, Hrvata, Srba, Crnogoraca i Makedonaca - a Bosna i Hercegovina je politička zajednica triu naroda, Bošnjaka, Srba i Hrvata. Komunistička partija je bila ta koja je oblikovala jugoslovensku državu. Status Bosne se riješio na zadovoljavajući način. Bošnjacima je slijedila borba za svoj status u društvu i novoj državi. „Bosanski muslimani su pod imenom Muslimani uvaženi od saveznih institucija do federalnih država i rukovodstava u novoj Jugoslaviji. Muslimani su bili jedan od ravnopravnih jugoslovenskih naroda u toku i neposredno nakon završetka Drugog svjetskog rata."[80]

„Ta afirmacija i njihov ravnopravan tretman u porodici jugoslovenskih naroda bili su kratkog vijeka. Na pritisak srpskih i hrvatskih političkih vrhova Komunistička partija Jugoslavije, poput prije rata građanskih vrhova, raznih političkih partija i stranaka Muslimani su ponovo, čak i u Ustavu zemlje (1946) „ukinuti" kao narod."[81]

„Na zasjedanju Ustavotvorne skupštine FNRJ, krajem 1945. i početkom 1946. godine, zasjedanje koje je još imalo demokratsku narav, Bošnjaci koji nisu pripadali Komunističkoj partiji postavili su vjerske i političke zahtjeve s namjerom da osiguraju svoja prava u novoj državi."[82]

Zahtjevi su se odnosili na veće vjerske slobode, osiguranje samostalnosti Islamske zajednice i neotuđivost imovine, zatim da se u porodičnom pravu primjenjuju šerijatski zakoni - kao i ranijih godina, a slične zahtjeve su za sebe tražili pravoslavci i katolici. Osim vjerskih prava, Bošnjaci su postavili sebi kao cilj i utvrđivanje položaja u jugoslovenskoj komunističkoj federaciji.

80 M. Bojić, nav. dj. str.225.
81 Ibidem, str. 226.
82 Š. Filandra, nav. dj. , str. 199.

U toj borbi se posebno istakao Husaga Čišić, narodni poslanik iz Mostara, koji je tražio da se Bošnjaci priznaju kao nacija i da se obilježi posebnom buktinjom u grbu savezne države, jer su svi narodi dobili svoju buktinju u grbu, osim Bošnjaka. Naravno, da je zahtjev Čišića za priznavanjem nacionalnosti odbijen i već tada se moglo naslutiti stav nove vlasti na čelu sa KP prema Bošnjacima.

Već tada Čišić je osjetio da Srbi preko komunista varaju Bošnjake, da se nastavlja sa starom praksom osporavanja Bošnjaka, ali i Bosne. Čišić od svog zahtjeva nije odustao! Tako je uslijedila druga predstavka 16.01.1946. godine u kojoj se ponovo traži izmjena u članu 3. Ustava i stavi umjesto pet „šest buktinja koso položenih", kako bi se pravdi udovoljilo. Nažalost, ni tada kao ni prvi put zahtjevu se nije udovoljilo. Ustav je donesen neprihvatanjem Husaginog zahtjeva. Treba reći da su neki Bošnjaci i tada, da li pod pritiskom ili samovoljno glasali za neravnopravnost Bošnjaka u novom Ustavu. Takva odluka bila je loša poruka Bošnjacima ali i Bosni, poruka Srba i Hrvata da će se nastaviti svojatanje Bosne i osporavanje Bošnjaštva, zarad svojih velikonacionalnih interesa. Glasanje o Ustavu bio je test komunistima da pokažu da li će priznati Bošnjake kao naciju ili kao vjersku skupinu. Osim toga, to je nastavak politike raspamećivanja Bošnjaka i trpanja u hrvatstvo ili srpstvo, na što oni nisu ni tada , kao ni prije, a neće ni poslije pristati.

Svoj glas za jednakopravnost Bošnjaka, a protiv nejednakosti podigao je osim Čišića i Muhamed Hadžijahić iz Zagreba. „On je uputio pisma Edvardu Kardelju, Osmanu Karabegoviću, Avdi Humi i Glavnom odboru Muslimana Bosne i Hercegovine, tražeći uvažavanje nacionalnosti Bošnjaka. Hadžijahić upozorava da „muslimanske mase nisu zadovoljne što državni savezni grb ističe samo pet buktinja, kao simbol pet nacija".[83]

Na zasjedanju „Ustavotvorne skupštine 29.11.1945. i 01.02. 1946. godine sa stenografskih bilješki na strani 306. zabilježeno je obraćanje Bošnjaka dr. Zaima Šarca, koji je bio član Skupštine, a koji je aminovao na statutarnu neravnopravnost Bošnjaka. On je istakao: „Muslimansko političko vodstvo iskorištavalo je vjerske osjećaje svojih birača i, periodično, zaoštravalo i podržavalo politički neobaviještene, prosvjetno zaostale mase, a sve u cilju da bi to politikantsko vodstvo, moglo voditi politikantstku, trgovačku politiku,

83 Iibid, str. 206.

pomažući svakoga i svašta, samo da bi ostalo na površini, na vlasti."[84]

Izjava Šarca u Skupštini bila je više nego dramatična i naslućivala je daljnje tendencije komunista prema Bošnjacima. Ta izjava je bila glasnik predstojeće diskreditacije Bošnjaka.

„Njome je sve bošnjačko, što nije komunističko do te mjere ocrnjeno i satanizirano, da se svaki daljni život mogao odvijati samo u krajnjem odvajanju od te i takve tradicije. Muslimansko naslijeđe i predanje prikazani su kao balast, zaostalost i nazadnjaštvo. Novi život tražio je njegovo odbacivanje i gaženje. U odricanju od „reakcionarne prošlosti" Bošnjaci su se odvojili, više od drugih naroda bivše Jugoslavije, od svoje vjere islama, izvorišta svoje duhovnosti."[85] Za razliku od obespravljivanja Bošnjaka u startu, Ustavotvorna skupština je bila na čvrstim pozicijama da se očuva teritorijalno-politička jedinstvenost i samostalnost Bosne i Hercegovine. Tvrdili su da je Bosnu nemoguće podijeliti i da je ona „kičma naše zajedničke države". Time nije bilo moguće Bosnu pripojiti niti Srbiji , niti Hrvatskoj. Bošnjacime se priznala kulturna, ali ne i nacionalna posebnost.

Rješavanje statusa Bošnjaka na razini države s vremena na vrijeme je diskutovano i na razne načine otvarano. Na Osnivačkom kongresu Komunističke partije Bosne i Hercegovine 1950. godine Moša Pijade je iznio komunističko razumijevanje političkog položaja Bosne i Bošnjaka. „Bosna i Hercegovina zauzima zasebno mjesto među našim narodnim republikama. Ona je šesta jugoslovenska republika u zajedničkoj državi u kojoj živi pet nacija. To da pet nacija živi u šest republika jasno svjedoči da Bošnjaci u političkom smislu nisu ravnopravno postavljeni s ostalim narodima jugoslovenske socijalističke federacije. Oni se samo spominju kao bosansko stanovništvo riječima treći dio stanovništva sačinjavaju muslimani slavenskog porijekla, koji su primili islam, i koji sebe obilježavaju po vjerskoj pripadnosti, a u velikoj većini nacionalno nisu opredjeljeni. Ta iznimka u evropskim razmjerama, to da postoji stanovništvo bez nacionalnog obilježja, plod je njihove teške zaostalosti i stoljetnog stagniranja. "[86]

Sama izjava Pijade je skandalozna, zastrašujuća, obmanjivačka i tendenciozna. U isto vrijeme ona označava unutrašnji stav komunista prema

84 Ibid, str. 206.
85 Š. Filandra, nav. dj. str. 207.
86 Ibidem, str. 208.

Bošnjacima, ali i spaljuje iluzije kod Bošnjaka o ravnopravnosti sa drugim narodima. Prosto je neshvatljivo kako su neki Bošnjaci koji su tamo sjedili i slušali ove laži o sebi ostali nijemi? Postavlja se pitanje: Kako su mogli ostati nijemi na riječi " koji sebe obilježavaju po vjerskoj pripadnosti"? Pa Bošnjaci su zadnje decenije političke borbe sveli na to da ne budu vjerska grupa a da su ih drugi (Srbi i Hrvati) prikazivali kao takve! Dalje, sljedeća velika laž i podvala je izjava: „U velikoj većini nisu nacionalno opredjeljeni! Prema Pijadi dođe da Bošnjaci neće da se nacionalno opredijele, da je problem u njima, a zapravo drugi Bošnjacima pokušavaju da crtaju takve projekcije.

Osim podvale o „neopredjeljenosti" Pijade govori o „stagniranju" muslimana, što je opet neodrživa teza, kada se ima na umu da su Bošnjaci - muslimani u Bosni imali visok stepen pismenosti, da su se obrazovali, da su dali brojna imena u obrazovanju nauci i kulturi. „Od 1878. godine polahko je tekao proces sekularizacije. Sve veći broj muslimana stjecao je zapadnjačku naobrazbu u državnim školama, a neki od njih su odlazili studirati medicinu ili tehniku u Beč ili Budimpeštu. Kako su se malo pomalo gubile prednosti ekonomske moći zemljoposjedništva, gornji slojevi muslimanskog društva prirodno su se počeli okretati strukama za koje je bila potrebna zapadnjačka izobrazba. Jedan je promatrač 1920. godine bio iznenađen velikim brojem muslimana koji studiraju na sveučilištima i visokim školama."[87]

Izjava Pijade je bila u nekom smislu otrežnjavajuća za Bošnjake i putokaz šta mogu očekivati od nove vlasti i šta im je dalje činiti.

Ništa manje skandalozna ni dramatična nije bila ni izjava još jednog državnog službenika, Rodoljuba Čolakovića. Naime, on je 9. aprila u novinama „OSLOBOĐENJE" dao sljedeću izjavu: „U Bosni i Hercegovini, kao što je poznato, žive dvije nacije - Srbi i Hrvati, i muslimani, koji su nesumnjivo slavenske rase. Njima će se dati mogućnost da se mirnim putem, evolutivnim putem, nacionalno opredjele."[88]

Izjave visokih zvaničnika bile su poruka da Bošnjaci nemaju osnove da očekuju neki boljitak u pogledu nacionalne afirmacije, čak štaviše izjave su bile fašističke i dovodile su u pitanje i biološku opstojnost. Pred Bošnjacima-muslimanima bili su teški dani borbe za identitarnu opstojnost.

87 N. Malcom, nav. dj. str. 225.
88 O. Behmen, nav. dj. str 90.

7.1. Komunistički obračun s „Mladim muslimanima" i drugim intelektualcima

Izjave koje su došle od Šarca i Pijade nogovještavale su velike promjene na terenu u nadolazećem vremenu. Nije trebalo dugo čekati da se počne s razračunavanjem s Bošnjacima i njihovom tradicijom, duhovnošću. Udari su bili višestruki tako da se počelo sa formiranjem i obnovom bošnjačkih institucija i oraganizacija „Preporoda"- Glavnog odbora za muslimane Bosne i Hercegovine. Rukovodeći kadar bio je podoban i komunistički nastrojen. Osim toga, počeli su progoni i hapšenja svih onih koji su bili izvan komunističkog sistema. Svi ugledni i imućniji Bošnjaci, različitih zanimanja i političkih usmjerenja, koji nisu djelatno pripadali komunističkim snagama, novi ideološki komunistički sistav proglasio je „građanskim snagama" „reakcionarnim elementom", „ostacima klasnog društva" i neprijateljima „nove svijetle budućnosti".

„Taj najizrasliji dio bošnjačke zajednice činili su islamski duhovnici, zemljovlasnici, indudstrijalci, trgovci, službenici i dr. Oni su predstavljali gornji sloj bošnjačkog društva, materijalno i politički najproduktivniji dio, koji je ustrojavao i predvodio bošnjački narod i bio njegova duhovna srčika u ranijim stoljećima. I upravo je taj dio bošnjačke zajednice došao pod udar novog društvenog sistema. On je proglašen njegovim klasnim neprijateljem i tek njegovim potiranjem, bilo je moguće praviti novo društvo s novim pogledima i vrijednostima."[89]

Ako nešto znači kao utjeha Bošnjacima bila je činjenica da su komunisti i kod drugih jugoslovenskih naroda imali sličan odnos prema građanskoj klasi. Međutim, Bošnjaci su se smatrali kao najzaostaliji dio društva nove države. Ubrzo zatim većina bošnjačkog stanovništva uviđala je da je islamska vjera u opasnosti! Osim toga, uvidjele su se podvale koje se Bošnjacima serviraju, a jedna od njih je da se pod okriljem komunizma proturaju da u Bosni vladaju srpski kadrovi i to u srpskom interesu. „Pod udarom komunista našli su se svi dijelovi starog bošnjačkog društva, a naročito islamski opredijeljeni intelektualci." [90]

89 Š. Filandra, nav. dj. str. 210
90 Ibid. str. 212.

Oni su predstavljali veću opasnost po vlast od uleme, jer je u međuvremenu dobar dio uleme stavljen pod prismotru vlasti.

Tako će otpočeti obračun s neistomišljenicima na sudovima. Među prvima kod Bošnjaka bili su Mladi muslimani 1946. godine, kada je bilo prvo suđenje Aliji Izetbegoviću. Nakon toga uslijedilo je suđenje grupi okupljenoj oko Kasima ef. Dobrače 1947. U sudskom procesu protiv Dobrače i ostalih vlasti su željele postići nekoliko ciljeva. Prije svega da se kompromitanjem istaknutih pojedinaca započne proces preuzimanja kontrole nad Islamskom zajednicom. Osim toga, trebalo je početi sa razračunom sa neistomišljenicima, a osnova za optužbu pronađena je u osudi za kolaboraciju sa stranim okupatorima u toku rata, zatim borba protiv sistema i obavještajni rad sa vanjskim nepriajteljima itd. „Presudom Okružnog suda u Sarajevu osuđeni su: Kasim ef. Dobrača, Derviš Korkut, dr. Kasim Turković što su se u zajednici sa Mehmedom Handžićem iz Sarajeva stavili tokom okupacije u službu fašističke Njemačke. U presudi se također, kaže da su Dobrača, Abdulah Dervišević, Mahmut Traljić „u drugoj polovini 1945. godine u cilju obaranja postojećeg državnog uređenja u FNRJ stvorili ilegalnu organizaciju-udruženje na čijem se čelu nalazio Dobrača...", a zatim da su izvještaj „Teško stanje islama i muslimana u Titovoj Jugoslaviji" poslali u Egipat 1947. gdje se „u Parlamentu govorilo povodom njega a bio je plasiran i u štampi."[91]

Imenovanima su izrečene drakonske kazne i to: "Kasim ef. Dobrači u trajanju od 15 (petnaest) godina, Derviš Korkut u trajanju 8 (osam) godina, Derviš Korkut u trajanju 4 (četiri) godine i 6 (šest) mjeseci, Jusuf Tanović u trajanju dvije godine i Mahmut Traljić i Ibrahim Karalić u trajanju od po 10 (deset) godina, Avdić Hasan i Hasanović Osman u trajanju od po tri godine i šest mjeseci. Osim zatvora osuđenici su izgubili politička prava i prava na pomoć socijalnog osiguranja."[92]

Dvije godine kasnije, 1949. godine, započet će drugi obračun sa bošnjačkom građanskom orjentacijom i intelektualcima koji su se borili za interese Bošnjaka i islama. Na tapet je došlo udruženje građana „Mladi muslimani", koje je osnovano krajem marta 1949. godine. Udruženje je tokom rata djelovalo kao omladinska sekcija pri El Hidaji. Prvi predsjednik udruženja bio je Tarik Muftić. Udruženje je okupljalo omladince koji su bili islamskog

91 Ibidem. str 213.
92 Ibidem, str.213.

opredjeljenja s ciljem moralne obnove muslimana zasnovane na islamskim načelima. Bili su antifašisti, ali i antikomunisti.

Ideolog Mladih muslimana bio je Esad Karađozović. U članu 1. Pravila udruženja se kaže: „Svrha sekcije je odgajanje muslimanske omladine u islamskom duhu i širenje islamske svijesti među muslimanima, te moralno i društveno podizanje muslimanskog svijeta". Lik mladog muslimana i Pokret Dobrača objašnjava sljedećim riječima: „ Mladi musliman je prema tom u prvom redu musliman u pravom smislu i u jačoj mjeri. On sam živi islamski i druge upućuje na taj život."[93] (uvodni tekst„El Hidaje"). „Naš pokret nije nikakav politički pokret. „Naš pokret je samo islamsko- moralni i islamsko-prosvjetni pokret".[94] Mladi muslimani djelovali su tokom rata, ali su svoj rad nastavili i nakon rata.

Osim suđenja MM i drugim istaknutim Bošnjacima, komunisti su počeli i sa drugim metodama obračuna. Tako su počeli sa zabranama rada mekteba, tekija - kao žarišta islamske duhovnosti. Paralelno s tim 1947. započinje kampanja skidanja zareva i feredža ženama koju predvodi Antifašistički front žena (AFŽ). Za tu kampanju uključene su bošnjačke duhovne i kulturne strukture, jer su na to bile primorane.Tako da ne čudi da je Vakufsko - mearifski sabor na svom zasjedanju u augustu mjesecu dao podršku pokretu skidanja zara i feredže te se u tačci 4. Rezolucije Sabora kaže: „Nema nikakve zapreke da se muslimanka otkrije", a pogrešno je i štetno pomiješati principe islamske vjere sa običajima, koji su kočili razvoj muslimanke do danas". Istog mjeseca te godine održano je i zasjedanje Vrhovnog vakufskog predstavništva u FNRJ i zaključeno da je dužnost tog sabora i Vrhovnog vjerskog starješinstva svestrano pomoći akciju žena za skidanje zara i feredže. Slični vjetrovi su zapuhali i iz Kulturnog društva „Preporod". S godišnje skupštine pozvane su žene za skidanja zara i feredže, a to pitanje kao pitanje jednakopravnosti muslimanke naglašeno je i prilikom predaje menšure Reisu-l-ulemi Ibrahimu ef. Fajiću."[95]

Nekoliko godina kasnije izglasan je„Zakon o zabrani nošenja zara i feredže na sedmoj redovnoj Narodnoj skupštini NR BIH, 28.11. 1950.godine."[96]

93 Kasim Dobrača, „Mladi musliman", „El Hidaja", br.10-11 lipanj 1943. Str. 286
94 Ibid, str.287
95 Š. Filandra, nav. dj. str. 218.
96 Ibidem,str.219.

Kao što se može vidjeti, set mjera koje je pokrenuo sistem bio je brutalan prema muslimanima i zadirao je duboko u njihov identitet. Vjerska prava i slobode su bile na snažnom udaru, što je presedan u dotadašnjoj praksi. Ugrožavanje prava muslimana imalo je snažan eho i van granica Jugoslavije. Tako je na Svjetskoj muslimanskoj konferenciji, koja je održana u Karačiju, raspravljalo se o vjerskim slobodama u Jugoslaviji odnosno muslimana. „Tom prilikom izglasana je rezolucija, kojom se izražava „zabrinutost zbog uslova pod kojim žive muslimani na Balkanu, naročito u Jugoslaviji."[97]

U rezoluciji se još spominju konkretne aktivnosti vlasti: hapšenja i progoni istaknutih muslimana. Nije nebitino spomenuti da su vlasti ovladale Islamskom zajednicom, da su njeni prvaci morali da se ponašaju sluganski, da rade protiv sebe islama i naroda. Primjera radi opravdali su skidanje zara i feredže muslimanki. Prilikom zabrane rada mekteba su morali da i to obrazlože i opravdaju, a što je učinjeno u službenom glasilu „Glasnik". Da stvar bude paradoksalnija, saopštava se kako je mekteb štetan po odgoj djece i omladine „da su mektebi kako po sadržini gradiva koje pružaju djeci da ga savladaju tako i po dobu i psihičkom razvitku djece koja treba da ga usvajaju opasni po njihovo duševno i fizičko zdravlje, da su oni ozbiljna kočnica njihovom normalnom napredovanju i razvitku psihičkih snaga, pa jedino iz tih razloga mi smatramo da mektebi kao preživjele i štetne ustanove treba da nestanu iz društvenog života muslimana Bosne i Hercegovine. Nažalost, da su visoki vjerski službenici iako pod moranjem pristali na samoponiženja koja im je nametala nova vlast. Komunisti su na ovaj način strašno uzurpirali ustanove, vjerske i kulturne, sa muslimanskim autoritetima započeli rat do istrebljenja.

Postoje i drugi pokazatelji kako se nova vlast odnosila prema muslimanima mimo institucija, na terenu, i kakve su bile refleksije na svakodnevni život. U historijskom romanu „Dugo svitanje", autora Halida Kadrića, mnogo se piše o svakodnevnom životu, baš onakvom kakav je izgledao na terenu u pozadini, među običnim svijetom. U svojoj knjizi Kadrić opisuje poratne godine na memoarski način, predstavljajući sva dešavanja iz njegove blizine i to iz godine u godinu! Iz njegovog romana se može jako mnogo saznati kako je tekao život, kako su se promjene održavale na svakodnevni život. Kadrić je bio posmatrač i njegovi zapisi i sjećanja su vjerodostojni. Otuda ćemo

97 Ibidem, str,219.

spomenuti nekoliko zapisa iz tog vremena. Govoreći o muslimanima koji su bili u vlasti, on kaže: „Uz ovo su išli i drugi događaji. Koje su Bukovčani bolno osjećali. Vjera se pomiče u sjenu i nastoji zatomiti, pa se ne staje ni na tome. Vlast je Muslimane službeno svrstala u nacionalno neosviještene ljude, vjerske fanatike i fundamentaliste te kao takve nije ni uzimala u vladajuća tijela. Uzimala je one koji su se izjašnjavali kao Srbi ili Hrvati ili su odbacivali svaku vrstu nacionaliteta. Imali su muslimanska imena, ali ne i duh muslimanski. Od takvih funkcionera u vodećim državnim i partijskim tijelima skoro dvije trećine su se izjasnili kao Srbi, manje od petine kao Hrvati i osam posto kao Jugosloveni. Asim efendija nije kazao od koga je čuo to o čemu govori. Ali je vjerovao da je istina! „Istina, istina", ponavljao je. „Nas muslimane ne zastupaju naši ljudi, nego naši murtati". [98]

Dakle, Kadrić jasno ističe i opisuje one koji su predstavljali muslimane u Vlasti. Iz opisa jasno zaključujemo da su to ljudi koji su prodali duše Partiji, da su to ljudi koji nemaju nacionalne svijesti, niti islamskog identiteta. Mahom su bili tu da služe za ostvarivanje nacionalnih interesa drugih naroda. Ono što upada u oči jeste da je komunistička vlast garantovala vjerske slobode i takav je zakon donesen, dok su u svakodnevnom životu one bile osporavane i ugnjetavane.

Nije nikakvo čudo što je među komunistima koji su još bili istaknuti borci u Narodnooslobodilačkoj borbi bilo onih koji su odlučili da napuste Partiju. Osnovni razlog ležao je u činjenici da nisu bili zadovoljni kako se odvijao poratni život, kako su muslimani bili tretirani u novoj zajednici. Među njima spominje se i ime Bukovčanina Derviša Begovića, čiji slučaj je zaista zanimljiv. Među mnogim komunistima Muslimanima koji su napustili Partiju nalazio se i Bukovčanin Derviš Begović. Zanemario je priznanja koja je dobio za doprinos oslobodilačkoj borbi, revoluciji, i dalja napredovanja u službi te odlučno smišljao kako da se oslobodi od partijskih obaveza. Neka njegova očekivanja u novom poretku već bijahu iznevjerena, a sada je nastupilo vrijeme kada se razvojni tok počeo mjeriti po mjeri partijskih moćnika iz vlasti.

U svojoj ostavci naveo je: „da se rastaje s Partijom iz porodičnih razloga, jer mu je društvena aktivnost ugrozila brak. Više vremena je provodio na partijskim sastancima nego kod kuće, s porodicom. "[99]

98 Kadrić, Halid , Dugo svitanje, Sarajevo, Bosanska riječ, 2016, str 20.
99 Ibidem, str.107.

Međutim, pogađala ga je klima koja se formirala u društvu. Srbi su prikazivani kao najveće žrtve u minulom ratu, Oni su se promicali u vlasti i balans ravnopravne zastupljenosti prevagnuo je odavno u njihovu korist. Otuda se stekao osjećaj da je vlast njihova i da mogu raditi šta hoće. Nakon što je Derviš Begović predao dopis Partiji i tražio isključenje, Partija nije udovoljila njegovom zahtjevu, jer je smatrala da je to banalan razlog i da komunista ne može imati ženu koja ga sputava u provedbi vlasti. Međutim, Begović nije popuštao i vlast i partijske kolege odlučili su da kazne Begovića na dvije godine izgnanstva iz grada. Radio je fizičke poslove u željezari Vareš. Gotovo dvije stotine kilometara od porodice.

On je otrpio nepravdu, prihvatio kaznu i napustio grad. U Varešu je odslužio kaznu i vratio se svojoj porodici u rodnu Bukovicu. Presije koje je primjenjivala vlast u pogledu zatiranja vjere imale su svog odjeka u životu džematskih zajednica. O tome postoji svjedočenja bukovačkog imama Džafer ef. Begovića u kome se žali da mu je služba nesigurna a nafaka tanka. Komunisti bezbožnici šire svoju propagandu protiv vjere i mladi svijet je slabo prihvata. Mladi muškarci više ne dohode u džumu, a neki ni djecu ne šalju u mekteb. Imamski posao postaje sve nesnošljiviji. Komunisti vrbuju omladinu iz uglednih porodica i pridobijaju ih na svoju stranu

MLADI MUSLIMANI TEŠANJSKOGA KRAJA

8. Pojava organizacije Mladih muslimana u BiH

Tragične povijesne okolnosti obilježile su prve decenije 20. vijeka. Bošnjaci su neprestano padali iz tragedije u tragediju. Borba za opstanak i očuvanje integriteta postala je konstanta u njihovom životu. Austro - Ugarska vlast i uprava su im bili kakva takva sigurnost za njihov ugled, imetak, vjeru i porodicu, ali i kolektivitet. Svi sistemi poslije su bili degradirajući i dezintegrirajući. U tom i takvom okruženju bili su ugroženi razni dijelovi identiteta. U takvom ambijentu muslimani su pokušavali da se odupru tim raznim osporavanjima. Formirali su političke partije, kulturne ustanove, izdavali brojne časopise s namjerom da se obrazuje narod, da se književno uzdiže, moralno odgaja i politički informiše. Međutim, sile dezintegracije su bile toliko jake da je i povrh svega muslimanima nedostajalo institucija i pojedinaca koji će ih štititi. Posebno se to osjećalo u poratnom periodu iza Drugog svjetskog rata, kada su komunisti nastavili da razbijaju bošnjačko tkivo. Tokom rata muslimanska omladina osjećala je potrebu da nešto čini, osjećala je potrebu da pomogne muhadžirima iz Istočne Bosne koji su pobjegli ispred četničkih zločina. Osjećala je potrebu da nešto treba uraditi kako bi dala svoj doprinos u popravljanju stanja.

„Počeci okupljanja grupe mladića, koji će kasnije stvoriti organizaciju, sežu u 1939. godinu. Oni su spontano osjetili potrebu da idejno i intelektualno osmisle životne potrebe svog naroda, da doprinesu njegovoj političkoj orijentaciji i prosperitetu. Jer, muslimani su tada u Jugoslaviji bili narod koji nije imao ni svoje ime ni nacionalna prava, a data im je „čast"da se mogu opredijeliti kao Srbi ili Hrvati islamske vjeroispovijesti."[100]

„Dakle, s potpisivanjem sporazuma Cvetković - Maček sve je postalo jasno, i to je bio neposredni povod za bunt Bošnjaka - muslimana Bosne i Hercegovine i formiranje „Mladih muslimana". Sve druge priče, kao što

100 Sead Trhulj, Mladi Muslimani, Sarajevo, GIK OKO, 1995., str 10

su, „panislamističko uvezivanje sa islamskom terorističkom organizacijom (Muslimanska braća) Bliskog Istoka i muftijom jeruzalemskim", „teroristička organizacija koja je regrutirala bh. muslimane u SS- divizije", „terorističke djelatnosti protiv države i naroda" i sl. manje su vjerodostojne i u biti samo su „mlaćenje prazne slame" i „udbaške floskule", koje im nikada nisu dokazane, a koje su korištene za surovi obračun sa MM."[101]

U novinama „Osvit" nalazi se opširan tekst Muhameda Mujića o uzrocima i planovima za organizaciju muslimanske mladeži u kome se ističe: „Zadnjih godina javio se pokret za organiziranje u jedno društvo, u kome će biti okupljana sva muslimanska mladež u ovim krajevima. Okupljanje je bilo masovno i imalo je karakter pokreta. Održavani su sastanci, pravljeni dogovori, razmišljalo se o načinu organiziranja, pa je prošle godine, pred sami rat, održana i osnivačka skupština „Društva mladih muslimana", na kojoj su pročitana pravila.

3. svibnja 1942.

ORGANIZIRANJE MUSLIMANSKE MLADEŽI

Zadnjih godina među muslimanskom mladeži javio se pokret za organiziranjem u jedno društvo, u kome će biti okupljena sva muslimanska mladež u ovim krajevima. Održavani su sastanci, pravljeni zdogovori, razmišljalo se o načinu organiziranja, pa je prošle godine, pred sami rat, održana i osnivačka skupština »Društva mladih muslimana«, na kojoj su pročitana pravila. Rat je tu organizaciju omeo i sve do danas od toga nije ništa učinjeno. Iznositi pred muslimansku mladež pravu i nepatvorenu islamsku nauku putem predavanja, brošura, knjiga, časopisa i novina neophodna je potreba, jer je mnogi omladinac bio zaveden.

Naši neprijatelji su raznim raspoloživim sredstvima prilično uspjeli u svom podhvatu, što se je zamijetilo na dosta velikom broju »islamskih« omladinaca, koji su prožeti bili svim mogućim, samo ne onim što je dobro i što je islamski. Zli učinci neprijateljske promičbe, vršene na muslimane preko najnježnijeg i najosjetljivijeg njihova dijela, mladeži, uočili su naši svijesni očevi i iskreni dobroželitelji islamske zajednice, koji su počeli na svakom koraku isticati i naglašavati neobhodnu potrebu što prije organizirati i okupiti svu islamsku mladost u taborima, koji bi štitili mlade islamske duše od neprijateljskog nasrtaja, koji je svojim otvorenim čeljustima išao za podpunim uništenjem islamske mladeži, a preko nje i muslimana uobće u ovim krajevima.

Vruća želja svih iskrenih muslimana za okupljanjem islamske mladosti u organizacije čisto vjerskog obilježja približuje se svom konačnom ostvarenju. Svijestni omladinci u kojima bije islamsko srce, te koji su prožeti islamskim osjećajima, ogorčeni protiv dindušmanina koji je pokušao baciti otrov u duše islamskog cvijeta, zbijaju svoje redove.

Islamska mladost diljem cijele naše lijepe Domovine naskoro će se okupiti u svoje organizacije, koje će biti najbolje jamstvo za sretnu budućnost nas muslimana. Novoosnovane islamske omladinske organizacije imat će prvenstveno za cilj povratiti u krilo vjere islama onu mladež koja je pod jakim neprijateljskim uticajem zaboravila na svoju vjeru i svoj narod zanoseći se ateističkim i »nacionalnim« učenjima od kojih je Hrvatima islamske vjere prijetila očita propast. Ove omladinske organizacije bit će najbolji čuvar i podržavalac islama među nama, one će svojim radom na vjerskom osvješćivanju islamske mladeži iznositi pred našu mladost pravu, nepatvorenu islamsku nauku, koja će oplemeniti mladež, prožeti je islamskim osjećajima i učiniti je velikim, kako vjernicima, tako i domoljubima.

Naši će stariji morati pomoći ova organiziranje: svojim iskustvom, svojim savjetima, a i materijalno. Krajnje je vrijeme, da jednom zauvijek nestane jaza između starijih i mladih. Svi moramo biti složni kao jedan čovjek i ne dvojiti se ni po čemu, a najmanje po bivšim partijama. Svi smo muslimani sve nas Islam veže.

Da je islamska mladež došla u težak položaj nije uzrok samo neprijateljski kobni uticaj, nego u velikoj mjeri i javašluk naših starijih, koji su s nehajem odgajali svoju djecu. Oni su svakim danom gledali svoje sinove, a što je još žalosnije i kćeri kako sve više srljau u očitu provaliju bezvjerstva; pasivno držanje naših starijih, ne poduzimajući nikakve obrane protiv neprijateljskog uticaja, je bilo uveliko uzrok srozanju islamske mladeži na nizak vjerski i moralni stupanj. Pogreške prošlosti moraju se ispraviti. Mora se krenuti novim putem. Vjerskom odgoju muslimanske mladeži moramo posvetiti najveću brigu, a to ćemo najbolje postići kroz njenu organizaciju.

Kada ta organizacija bude provedena, ukazuje se onda pred nama: pitanje prostorija i osnivanje knjižnica kao najglavnije. Naše vjerske i vakufske oblasti moraju nam u tom pogledu pružiti najizdašniju pomoć, naročito u iznalaženju pogodnih prostorija. Uspješan rad ovakvih organizacija ne će se dati ni zamisliti bez knjižnica. Knjiga je duševna hrana, a kao takva najpotrebnija mladeži. Kad je riječ o knjizi, svakako se misli samo na dobru knjigu, a ne na knjige, koje podstrekavaju na destruktivan i rušilački rad.

Prema propisima o Islamskoj vjerskoj zajednici, koji su na snazi, »cilj je Islamske vjerske zajednice, da sljedbenike Islama unapređuje vjerski i među njima širi islamski moral, a po tome ih kulturno podiže« (§ 6. Ustava I. V. Z.). Da se na vjerskom unapređivanju vrlo malo učinilo, o tome nema spora. Stoga je oslabila vjera i vjerski odgoj, a među muslimanima se uvriježili svakojaki poroci i nedostatci. To se mora ukloniti i među muslimanima širiti čistu islamsku nauku bez ikakvih natruha sa strane. To će biti zadaća organizacija muslimanske mladeži, a u ispunjenju te svete i časne zadaće mladež moraju pomoći svi.

Ako na pitanje filozofije života: »Zašto živimo?« usvojimo odgovor: »Živimo da idućim pokoljenjima osiguramo sretniju budućnost«, neminovno nam se nameće potreba odgajanja i pomaganja mladeži, koja će biti najbolji jamac za sretniju budućnost, jer »na mladima svijet ostaje«. Kad se jednog dana u zajedničkom radu na izgrađivanju bolje budućnosti nađe sva naša muslimanska mladež, podpomognuta od starijih, te od vjerskih i vakufsko-imovinskih oblasti, moći ćemo ponosito uzviknuti: »Svanut će ljepši dani!«

Muhamed A. Mujić, slušač Viš. škole

OSVIT, Sarajevo, god. I br.10. 3.5.1942

101 O. Behmen, nav. dj. str 58

Rat je tu organizaciju omeo i sve do danas od toga nije ništa učinjeno. Iznositi pred muslimansku mladež pravu i nepatvorenu islamsku nauku putem predavanje, brošura, knjiga, časopisa i novina neophodna je potreba, jer je mnogi omladinac bio zaveden. Naši neprijatelji su raznim raspoloživim sredstvima prilično uspjeli u svom poduhvatu, što se zamijetilo na dosta velikom broju islamskih omladinaca, koji su prožeti bili svim mogućim, samo ne onim što je dobro i što je islamski.

Zli učinci neprijateljske promidžbe „vršeni su na muslimane preko najnježnijeg i najosjetljivijeg njihovog dijela mladeži", uočili su naši svjesni očevi i iskreni dobroželitelji Islamske zajednice, koji su počeli na svakom koraku isticati i naglašavati neophodnu potrebu što prije organizirati i okupiti svu islamsku mladost u taborima, koji bi štitili mlade islamske duše od neprijateljskih nasrtaja, koji je svojim otvorenim čeljustima išao za potpunim uništenjem islamske mladeži, a preko nje i muslimana uopće u ovim krajevima. Vruća želja svih iskrenih muslimana za okupljanjem islamske mladosti u organizaciji čisto vjerskog obilježja, približuje se svom konačnom ostvarenju. Svjesni omladinci u kojima bije islamsko srce, te koji su prožeti islamskim osjećajima, ogorčeni protiv dušmanina, koji je pokušao baciti otrov u duše islamskog cvijeta, zbijaju svoje redove. Islamska mladost diljem cijele naše lijepe domovine naskoro će se okupiti u svoje organizacije, koje će biti najbolje jamstvo za sretnu budućnost nas muslimana.

Novoosnovane islamske organizacije imat će prvenstveno za cilj povratiti u krilo vjere onu mladež, koja je pod jakim neprijateljskim uticajem, zaboravila na svoju vjeru i svoj narod, zanoseći se ateističkim i anacionalnim učenjima od kojih je Hrvatima islamske vjere prijetila očita propast. Ove omladinske organizacije bit će najbolji čuvar i podržavalac islama među nama,one će svojim radom na vjerskom osvješćivanju islamske mladeži iznositi pred našu mladost pravu nepatvorenu islamsku nauku, koja će oplemeniti mladež, prožeti je islamskim osjećajima i učiniti je velikim, kako vjernicima, tako i domoljubima... Pasivno držanje naših starijih ne poduzimjaući nikakve obrane protiv neprijateljskog uticaja, je uveliko bio uzrok srozavanja islamske mladeži na nizak vjerski i moralni stupanj. Pogreške prošlosti moraju se ispraviti. Mora se krenuti novim putem. Vjerskom odgoju muslimanske mladeži moramo posvetiti najveću brigu, a to ćemo najbolje postići kroz

njenu organizaciju. Kada ta organizacija bude provedena, ukazuje se onda pred nama: pitanje prostorija i osnivanja knjižnica, kao najglavnije. Naše vjerske i vakufske oblasti moraju nam u tom pogledu pružiti najizdašniju pomoć, naročito u iznalaženju pogodnih prostorija. Uspješan rad ovakvih organizacija neće se dati ni zamisliti bez knjižnica. Knjiga je duševna hrana, a kao takva najpotrebnija mladeži. "[102]

„Mladi muslimani su skupina mladih duša koja se morala sastati. Dječaci, sastali su se, simbolično, u društvu „Trezvenost", studenti i đaci: Esad Karađozović, Emin Granov, Tarik Muftić, Alija. Izetbegović, Ešref Čampara, Husref Bašagić, Nedžib Šaćirbegović, Muamer Sadović."[103]

„ Ideološko formiranje i ideološko okupljanje na islamskoj ideološkoj osnovi je posve samonikla pojava među muslimanskom omladinom kod nas, bez ikakvog podnošenja i serviranja sa strane ili iz nekih drugih izvora. Nije bilo još naziva „Mladi muslimani" a mi smo se okupljali i radili na islamskoj idejnoj, politički nacionalnoj bošnjačkoj platformi. To je počelo još za vrijeme stare Jugoslavije, dok smo bili još gimnazijalci, mali maturanti. Sastajalište je bilo „Trezvenost" i privatne kuće. U početku je to bio uži krug, a onda se pokret naglo širio među muslimanskom omladinom i počelo je uzajamno povezivanje. Međutim, naziv „Mladi muslimani" došao je znatno kasnije, za vrijeme rata, 1942. ili 1943. god." [104]

Nešto kasnije promijenjena je lokacija okupljanja. „ Onda je u toku 1942. godine napravljen dogovor sa Kasimom ef. Dobračom. On je bio predsjednik pri „El Hidaji" i onda su se satanci održavali u dvorištu Begove džamije. Tu je MM dolazio Mašović i držao predavanja."[105]

U početku neformalnog karaktera, da bi kasnije to okupljanje i djelovanje prešlo u fazu formalizacije. Prema riječima Alije Izetbegovića: „Krajem marta 1941. godine, održana je Osnivačka skupština Mladih muslimana u Sarajevu u prostorijama „Trezvenosti". Skupštinu je vodio Tarik Muftić – ljekar iz Mostara. Na Skupštini je bilo 40 -50 omladinaca i zakonima tadašnjim predstavnik policije." [106] Nažalost, do registracije Udruženja nije došlo jer je ubrzo došlo do propasti Jugoslavije i izbijanja rata.

102 Mujić, A Muhamed, Organiziranje muslimanske mladeži, OSVIT, Sarajevo,3.5.1942.g I br.10 str. 3
103 Zilhad Ključanin, Mladi Muslimani, Sarajevo, 1991. str.7.
104 Ibidem, str.33.
105 Ibidem, str.18
106 Ibidem, str.55

Nakon održane Skupštine Muftić je posjetio policiju. „Sjećam se da sam otišao u policiju i odnio ta pravila i ime„Društvo mladih muslimana", odnekud sam čuo, kažu postoji u Kairu neko „ El džemijetu šubanul muslimin". Nikakve veze nismo imali sa njima, ali mi se svidjelo to ime pa smo ga tako dali. I znam da je u miliciji tada bio Balta Arif, zet Ime Serdarevića, koji je bio s nama u društvu. Arif je bio policijski činovnik i kad sam mu predao pravila, pitao me: Da li to miriše na crveno? „Bez brige, „rekoh to je muslimansko."[107]

Među izazovima toga vremena za okupljanja i djelovanj MM bilo je formiranje NDH i neizbježan sukob s njima. „Mi smo odmah došli u nezvaničan ali latentan sukob sa ustaškim koncepcijama. Ustaška organizacija imala je ambiciju da uklopi sve muslimane i Hrvate, a ustaška mladež bila je obavezna, njoj su pripadali svi đaci i studenti, nije ih niko ni pitao."[108] Pripadnici MM bojkotovali su na razne načine i izbjegavali prisustvovanje tim sastancima.

U to vrijeme dolazi do omasovljenja čalnstva MM i pristalice su bile s nekoliko fakulteta. Zajedničko ustaškoj mladeži i MM bio je antikominizam. Stvari na terenu su se ubrazano mijenjale i tako je došlo do ideje da se MM stave pod kapu El Hidaje - udruženja vjerskih službenika, jer se osjećala potreba da se rad udruženja na neki način legalizuje i dobije legitimitet. „Zato je 1942. godine došlo do ideje da se MM stave pod krov , pod zaštitu, pod plašt „El Hidaje", koja je ustvari bila udruženje vjerskih službenika osnovano još negdje tridesetih godina, na čijem čelu je bio poznati ondašnji alim Mehmed ef. Handžić. Ja se nisam slagao s tom koncepcijom i polahko sam se udaljio iz svega. Nisam bio za to da se ukjljučujemo u organizaciju klera. Došlo je do izvjesnog rascjepa među nama. Oni koji su se uključili smatrali su da je to gola forma, ali ja nisam bio zadovoljan ni tom formom, jer osjećao sam kako hoće da nas ukrote na neki način. Ljudi u „El Hidaji" se djelimično, nisu slagali s našim radikalizmom. Mi smo bili mladi ljudi pa naravno nismo mogli slijediti njihov ritam, koji je po našem mišljenju bio dosta usporen i previše umjeren. S druge strane, bila je kod nas jako razvijena i izvjesna antiklerna nota". [109]

107 Ibidem, , str.16.
108 Ibidem, str. 55
109 Trhulj, Sead, Mladi muslimani, Sarajevo, GIK"OKO", 1995, str.59.

Imali su Mladi muslimani i program rada koji se sastojao od nekoliko tačaka. „Taj program je bio vrlo kratak, u njemu je bilo svega pet tačaka. Svaka od tih tačaka govorila je o izvjesnim tadašnjim problemima, ticala se gledanja na islam, potrebe organizacije muslimanske omladine, tvrdila da se muslimanski narod može obnoviti samo kroz islam, da će u tome ključnu ulogu odigrati mladi ljudi... Jedna od tih tačaka, dobro se sjećam, je da hodže ne mogu biti nosioci tog preporoda, što je kasnije stvorilo izvjesne probleme u odnosima sa „El Hidajom". Također, jedna tačka se odnosila na jedinstvo muslimana."[110]

[illegible] u mnogom domu [illegible] jemo žena i djeca, pa [illegible] potreban netko, tko će [illegible] naputiti, potrebni su već i učinjeno za neka mjesta istočne Bosne. Kasnije će se u mjesta: Foču, Ustikolinu, Goražde, Čajniče i Višegrad uputiti [illegible] Ove će čete »Merhametove« radne službe stanovati pod šatorima, a hranit će se sa zajedničkog kazana.

„Mladi Muslimani" su dobili svoj pravilnik

Jedna veoma potrebna organizacija, čija se potreba u muslimanskom dielu našega naroda odavno osjećala, koja pored svih nastojanja nije bila dopuštena da se ostvari, dobila je ovih dana svoju potrebnu formalnu podlogu. Proglašena su pravila organizacije napredne, vjeri potpuno odane islamske mladeži pod imenom »Mladi Muslimani«. Zadatak organizacije jeste odgajanje muslimana u islamskom duhu, širenje islamske prosvjete među muslimanima i opće moralno i društvovno podizanje muslimana.

Svoje zadatke organizacija će ostvarivati priređivanjem predavanja i tečajeva u islamskom odgojnom duhu, vazova, mevluda i drugih priredaba. Obrazovanju članova služit će knjižnice, koje će biti osnovane pri svakoj podružnici organizacije.

Službeni viestnik organizacije »Mladih Muslimana« za sada je ugledna svećenička revija »El-Hidaje«, organ istoimene organizacije islamskoga svećenstva, pod čijim je okriljem i vrhovnim nadzorom osnovana ova vrlo potrebna i korisna udružba.

Članom udruženja može biti svaki musliman koji živi poštenim islamskim životom a nije stariji od 40 godina.

Podružnice »Mladih Muslimana« mogu biti osnivane i po školama među islamskom školskom mladeži, kojoj je odista od prieke potrebe posvetiti dostojnu pažnju.

Pravilnikom koji je ovih dana publiciran predviđeno je također osnivanje i ženskih podružnica što mi također od srdca pozdravljamo.

Pravilnikom je izričito naglašeno, premda se to i samo razumije, da se organizacija ne će baviti politikom. Ovo je mislimo podvučeno posebno stoga što je i »El-Hidaje«, kako nam je dobro poznato uviek bila daleko od svagdašnje politike, ali se ipak s izvjestnih strana nastojalo prikazati njen rad podpuno pogrješno i tumačiti sva njena poštena nastojanja kao da se iza svega toga krije neka posljednja misao, koja bi mogla smetati raznoraznim samozvanim predstavnicima muslimana.

Mi želimo »Mladim Muslimanima« puno uspjeha u izvođenju postavljenog plemenitog zadatka. Mi ćemo njihov rad sa puno pažnje pratiti i pomagati.

OSVIT, Sarajevo.g. II br.65. , 29.5.1943.

Kako je vrijeme odmicalo, vođenje organizacije MM preuzeo je 1942. i 1943. godine Esad Karađozović. On je vodio glavnu riječ i napravio organizaciju u kojoj su postojale dvije grupe članova „A" i „B"." [111]

Na samom početku, ali i kasnije sarajevska grupa bila je impresionirana knjigama domaćih autora: Mehmedalije Metiljevića „ Islam u svjetlu istine", zatim knjiga Osmana Nuri Hadžića „Muhamed i Kuran"."[112]

110 Ibidem, str. 56
111 Ključanin, Zilhad, Mladi Muslimani, Sarajevo, 1991., str.20.
112 Ibidem, str, 54.

U novinama OSVIT, pojavio se članak 1943. godine u broju 65. pod naslovom: „Mladi muslimani" su dobili svoj pravilnik. U tekstu se govori o osnovnim motivima formiranja Organizacije, ali i o osnovnim zadacima koje je omladina pred sebe zacrtala. Glavni zadatak kako se navodi u tekstu je: „odgajanje muslimana u islamskom duhu, širenje islamske svijesti među muslimanima i uopće moralno i društveno podizanje muslimana,". Dalje u tekstu se navodi da će u ostavrivanju tog zadatka koristiti metode kao što su priređivanje tečajeva, predavanja u islamskom odgojnom duhu, vazova, mevluda i drugih priredaba. Zatim se navodi da će svaka organizacija imati svoju knjižnicu koja će biti u svrhu ostavrivanja ciljeva.

Prema pravilima službeni vijesnik organizacije MM bit će revija „El Hidaja". Pravilima je regulisano ko može biti član Organiazcije, pa se ističe da svaki musliman koji živi poštenim islamskim životom a nije stariji od 40 godina može biti član. Nadalje se ističe da podružnice MM mogu biti osnovane i po školama, među islamskom školskom mladeži, kojoj je odista od prijeke potrebe posvetiti dostojnu pažnju. Na kraju teksta se ističe da je pravilnikom izričito naglašeno, premda se to i samo razumije, da se ORGANIZACIJA NEĆE BAVITI POLITIKOM. Ovaj zadnji princip posebno je apostrofiran i podvučen, to posebno kada se ima na umu da je „El Hidaje", uvijek bila daleko od svagdašnje politike. Međutim, spominje se i tendencija da se u javnosti rad „El Hidaje", pokušava prikazati potpuno pogrešno."[113]

Tokom Drugog svjetskog rata organizacije je bila aktivna u više segmenata života. Osim obrazovnog uzdizanja, MM bavili su se i humanitarnim radom. Na osnovu sjećanja Alije Izetbegovića omladina u Drugom svjetskom ratu nije bila pasivna. „U toku rata mi smo se bavili svim i svačim. Ja nisam bio uključen u „El Hidaju", bio sam uključen u „Merhamet", dobrotvorno drušrvo. Tamo nas je bilo dosta iz one prvobitne grupe „Mladih muslimana". Tamo smo se nalazili, ugrađivali svoje vrijeme, energiju radeći oko muhadžira, zbrinjavajući te ljude, idući na teren da im nosimo hranu i dr. Jedan broj naših ostao je da radi pri „El Hidaji" Bili smo se manje – više ovako podijelili, malo manje buntovan svijet ostao je da radi pri „El Hidaji", onaj buntovniji otišao je da radi izvan nje. Ali smo ipak svi smatrali da pripadamo organizaciji „Mladih muslimana", koja nije obuhvaćena jednim udruženjem, jednom

113 Mladi muslimani" su dobili svoj pravilnik OSVIT, Sarajevo, 29.5.1943.g. II br.65. str. 5

hijerarhijom nego je manje – više rasuta, vezana samo jednom idejom."[114]

Dakle, rad MM i ono šta su im bili primarni zadaci, može se reći da se njihov rad bazirao na onih pet tačaka. Međutim, u kontekstu Drugog svjetskog rata njihova koncepcija svodila se na to da spase muslimane od četnika, da spase živote, kada su vidjeli da komunisti atakuju na islamski identite, parola im je bila da spase dušu od partizana. Govorili su da su četnici namjeravali da unište muslimane biološki, a partizani komunisti duhovno. Cilj organizacije bio je ostati musliman. U nekom širem planu težilo se očuvanju domovine i njene autonomnosti i suverenosti.

Kako je rat trajao, mnogi članovi MM stavili su se u odbranu domovi-ne uključivši se u partizane, dok je bilo i onih koji su bili u domobranima. „Međutim, jedna činjenica stoji da niko od njih nije otišao u ustaški pokret, niti je postao ustaški funkcioner. Osim toga, niko nije otišao u SS-diviziju niti u neke njemačke jedinice.

Dio regrutovanih je otišao u domobrane, tu se moralo ići, ali baš niko nije otišao u ustaše. To nije slučajno. Otklon od ustaša kod nekih ljudi bio je razumljiv 1943. i 1944. godine, kada je bilo jasno ko će izgubiti, ali od nas niko s njima nije otišao ni 1941-42., kada su Nijemci bili na vrhuncu snage. Naprotiv, jedan broj naših ljudi bio je blizak onim krugovima koji su izdali rezoluciju protiv ustaškog i njemačkog režima."[115]

Nakon zločina nad muslimanima u Istočnoj Bosni 1941. 1942. 1943. Nijemci su pomogli da se formira Handžar divizija, kako bi se suprotstavila četnicima.

Nakon završetka rata članovi organizacije MM nastavili su sa svojim aktivnostima. „Mi smo svi ujesen 1945. godine pristupili Muslimanskom kulturnom društvu „Preporod", zajedno s komunistima i niko nas tada nije prokazivao."[116]

„Plan je bio da se pokuša preuzeti društvo „Preporod" u svoje ruke.[117] U isto vrijeme za rad „Preporoda bili su zainterasovni i komunisti - muslimani" Na samu Skupštinu odazvao se veliki broj članova MM, njih oko 200 – 300, dok je došao i veliki broj komunista, sveukupno je u Vijećnici bilo oko 1000

114 Sead Trhulj, Mladi muslimani, OKO,Sarajevo, 1994. Str.60.
115 Ibid, str.61
116 Ibid, str. 62.
117 Ibid, str.63.

ljudi. Na samoj Skupštini jasno se vidjela razlika između dva svjetonazora mladomuslimanskog i komunističkog. Na samoj Skupštini MM nisu krili svoje stavove i poglede tako da je to bio direktan sukob s novim sistemom u kome su komunisti prepoznali opasnost. Komunisti su svakako željeli da ovladaju „Preporodom". Mladi muslimani su pokazali svoju snagu, a komunisti su prepoznali grupu sa kojom se treba obračunati. Odmah nakon Skupštine uhapšen je Alija Izetbegović, da bi sutradan bio pušten na slobodu. „ [118]

Mladi muslimani su preuzeli „Preporod". Naravno da se to komunistima nije svidjelo kako su se stvari odvijale na Skupštini i ubrzo su smišljali plan kako da se osvete MM.

Prvo hapšenje MM bilo je prvog marta 1946. godine. Kao vojnici uhapšeni su: Alija Izetbegović, Nedžib Šaćirbegović, Ešref Čampara, Murtez Dervišević, Fahro Uzunović, Šefkija Pločo i Esad Puškić. [119]

Nešto kasnije je nastavljeno dalje: jedna grupa 1946. i 1947, druga pa treća 1948. Četvrta i peta, pa onda 1949. godine pošto se to razbuktalo, onaj konačni obračun kada je na procesu tužilac Enver Krzić rekao, predlažući kazne: Kazniti ćete ih tako da se svakom smrzne krv kad pomisli na tu stvar."[120]

Važno je naznačiti jednu stvar, a to je da se sudilo još 1945. godine svim zločincima i saradnicima okupatora.[121] „Vidite, protiv nas nije vođen ni jedan proces 1945. godine, u vrijeme kada su hapšeni i suđeni svi zločinci, svi saradnici okupatora." Nekim slučajem da su članovi MM sarađivali sa okupatorima ili činili zločine, oni bi već tada došli na tapet. I to nam govori o njihovoj nevinosti. „Međutim, jedna činjenica stoji, činjenica koju komunisti nikada nisu dali osvijetliti: niko od nas, doslovno niko, nije otišao u ustaški pokret, niti je postao ustaški funkcioner, niko nije otišao u SS diviziju, niti neke njemačke jedinice, velika većina nas čak smo bili vojni dezerteri." [122]

Hapšenje MM se ima posmatrati isključivo kao ideološki motiviran obračun sa neistomišljenicima. „Mladi muslimani jesu bili antikomunisti, ali smo sebe uvijek smatrali i antifašistima".[123]

---

118 Ibid, str. 63.
119 Omer, Behmen, Na dnu dna, Sarajevo, „Mladi muslimani", 2006, str 96.
120 S.Trhulj, nav.dj. str.62.
121 Z.Ključanin, nav. dj. str,60
122 Ibid, str.58.
123 Ibid, str.58.

„Koncepcija je bila spasiti muslimane od četnika. Da spasimo glave, živote i tijela. A od partizana da spasimo dušu. Četnici su išli da nas unište fizički, a partizani, komunisti su išli da nas unište duhovno."[124]

Hapšenje MM imalo je još jednu dimenziju, a riječ je bila o pokušaju izjednjačavanja ratnih zločina u sva tri naroda. „Komunisti su uvijek imali sklonost da traže paralelizam tri naroda u BiH. Pa ako se pojavila neka grešna stvar ili akcija među srpskim narodom, onda je to trebalo naći i među hrvatskim narodom, ali je tako nešto radi ravnoteže trebalo tražiti i među muslimanima. Kada je riječ o ratnim angažmanima, bilo im je teško kod muslimana naći pravu stvar i koja bi bila adekvatna ustaškom i četničkom pokretu i zločinima, pa su optužili MM što je potpuno neosnovano. Jer, vidite, dok su četnici postojali kao oružana formacija dijela srpskog naroda, ili jedne njegove snažne struje, dok su kod Hrvata postojale ustaše, kod muslimana nije bilo analogne akcije, pokreta, organizacije."[125]

Na kraju, treba spomenuti da hapšenje i obračun sa MM treba posmatrati i u svjetlu rađanja nove nacije. „U novoj Jugoslaviji rađala se nova nacija - nadnacija. Komunisti su računali da su naši narodi u posljednjem ratu izgubili posljednju priliku da ostanu narod. Srbi su tu priliku izgubili sa četnicima. Hrvati sa ustašama. Za šta optužiti muslimane da se još manji osjećaju u onom malom **m**, odgovor je: „Mladi muslimani"."[126]

124 Ibidem, str. 20.
125 Ibidem, str. 58
126 Ibidem, str. 8.

9. *Mladi muslimani tešanjskog kraja poslije Drugog svjetskog rata*

Već smo rekli da su tokom Drugog svjetskog rata komunisti iskazivali prema muslimanima poštovanje i tretirali ih skoro podjednako kao ostale narode. Nakon završetka rata situacija je jedno vrijeme i dalje bila nepromijenjena. Muslimani su osjećali ravnopravnost u odnosu na druge narode. „U prvim poslijeratnim danima činilo se da će sve biti normalno: onima koji su bili u vojsci niko nije prigovarao; ako su išli na molitvu u džamiju, ako su postili ili odbijali da jedu svinjetinu; studenti - muslimani su, naprimjer, u Zagrebu imali svoj poseban dom i menzu u okviru društva „Uzdanica" i tu je kuhanje hrane bilo prilagođeno pravilima, koja im vjera nalaže." [127]

Međutim, ubrzo prilike počinju da se mijenjaju. „Ali postepeno je nova, revolucionarna vlast sve više praktično manifestovala svoju ideološku orijentaciju: svi su natjerani na zajedničke kazane, na sve strane po Jugoslaviji zatvarane su medrese, mektebi i druge vjerske institucije. " [128]

Nova vlast je preuzimala institucije i zadnja faza u ovladavanju narodima bila je da im se duša uzme. To je trebalo postići raznim metodama rada, a jedna od metoda je bila indoktrinacija, a ciljna publika su bili mladi.

„Sve je snažnija i upornija bila propaganda među omladinom da se ostavlja vjerskih običaja i obaveza, da se okreće ateizmu i novoj, komunističkoj ideologiji."[129]

Odgovor muslimanske mladeži na novi val indoktrinacije bio je jasan i odlučan. Mnogi od njih nisu htjeli prodati dušu. "Mladi muslimani" su se počeli ponovo okupljati i to sad mnogo masovnije i organizovanije, podstaknuti osjećajem da im je ugrožena vjera, da je doveden u pitanje nacionalni identitet."[130]

127 S. Trhulj, nav. dj. str.12.
128 Ibid, str. 12.
129 Ibid, str. 12.
130 Ibid, str. 12.

Za kratko vrijeme ideja organizovanog okupljanja mladih muslimana proširila se diljem Bosne i Hercegovine i stekla pristalice u mnogim gradovima osim Sarajeva u Mostaru, Zagrebu, Tešnju, Gradačcu, Gračanici. Sama po sebi ideja Mladih muslimana je bilo toliko plemenita da uopće ne čudi što je imala svoje pobornike u svim krajevima Bosne. Druženje omladine na pozitivnim moralnim osnovama i principima ne može biti nikako sporno! Naprotiv, učenje lijepom odgoju u duhu islamskih načela a u skladu sa tradicionalnim obilježjima je poželjna aktivnost vrijedna pažnje i divljenja. Posebno kada se ima na umu da su se Muslimani našli u stanju presedana, kada im se udara na dio identiteta, koji na njihovim prostorima, nikada nije bio sporan na takav način. Niti jedan raniji sistem nije dovodio u pitanje rad mekteba, niti jedan raniji sistem nije dovodio u pitanje otkrivanje žena, niti jedan raniji sistem nije udarao na dušu muslimana.

Nova vlast je odlučila da gradi novi sistem vrijednosti, pojedinca lišenog vjere u Boga. Takva odluka se doticala i drugih naroda, pravoslavaca i katolika i njihovih vjerovanja.Takva odluka za muslimane koji su bili tradicionalno religiozni ljudi, s vjerom koja nije bila formalizovana, nego se živjela , bio je veliki udarac i iskušenje. Naravno da to novo doba je izazvalo reakcije muslimana, koji su većinom bili religiozni i s izraženom duhovnom tradicijom.

Upravo ta i takva odluka stvorila je nepremostivi antagonizam prema komunistima. Komunisti su nam bili jedini protivnici, ne zbog socijalnog učenja i ekonomske doktrine, nego zbog uvredljivog i rušilačkog stava prema religiji i tradiciji. Bile su to riječi Emina Granova jednog od utemeljitelja organizacije MM. "[131]

Dakle, odmah nakon rata uvidjelo se da će nova vlast graditi ličnost čovjeka koji je lišen vjere bez mogućnosti trancedencije. U tom sistemu komunisti su računali da će prioritet njihovog djelovanja biti omladina. Omladina koju će morati otrgnuti od tradicijskih vrijednosti življenja, naslijeđenih od predaka. Mladi muslimani su bili svjesni da moraju oteti omladinu od SKOJ-a i Partije."[132]

131 Ključanin, Zilhad, Mladi Muslimani, Sarajevo, 1991., str.37
132 Ibid, str.16

JUNI 1994 - MUHARREM 1415. LIST MUSLIMANSKE OMLADINE DAWA

PODSJEĆANJE ZA BUDUĆNOST

MLADI MUSLIMANI '39

Piše: SAMIR DR. HUNDUR

Reci: smrt od koje bježite zaista će vas stići. Zatim ćete onim koje poznaje i vidljivi i nevidljivi svijet vraćeni biti i on će vas o onom što ste radili obavijestiti. (El Džuma 8 ajet)

[illegible]

Ti plačeš majko što postah robom
što mi je kuća hladna tamnica
plačeš i žališ što nisam s tobom
i što mi mladost ispija samica.

Ti si majka i moraš plakati
što si izgubila jedinca sina
ali jedno majko sada ću te pitati
ima li išta preče od Dina.

I znam majko da ćeš mi reći
da nije ništa preče od Dina
eh pa kad je tako
moraš steći saznanje
da ne smiješ žaliti sina.

Ti moraš biti sretna majko
što si imala takvog sina
pravog vjernika smjela i jaka
koji je stao na braniku Dina.

I pošao za Islam u borbu svetu
prezirući smrt koja ga vreba
i tako kazao sjelom cvijetu
kako za Islam boriti se treba.

Pa ako saznaš jednog danada
krije zemlja sina ti mila
presretna mi budi majko draga
Šehida jednog da si rodila.

I nikad ne žali što sam ti pao
već uvijek reci elhamdulilah
što ti je Alleh sina dao
koji je umro fi sebililah.

Samo napiši na mome grobu
nešto o radu iz mojih dana
neka to služi kasnijem dobu
neka se na tome uče pokoljenja mlada.

ISMET TURAJLIĆ

Pisati vam nešto više o sebi
o načinu života, o radu itd.
nema ništa naročito.
Što je najvažnije
zdravlje je hvala Bogu dobro, na visokom nivou
duševni mir i
zadovoljstvo također
A OSTALO JE SVE PROLAZNO

Hamzalija HUNDAR

8

DAWA, Bobare, List Muslimanske omladine, Bobare, 1993. god.

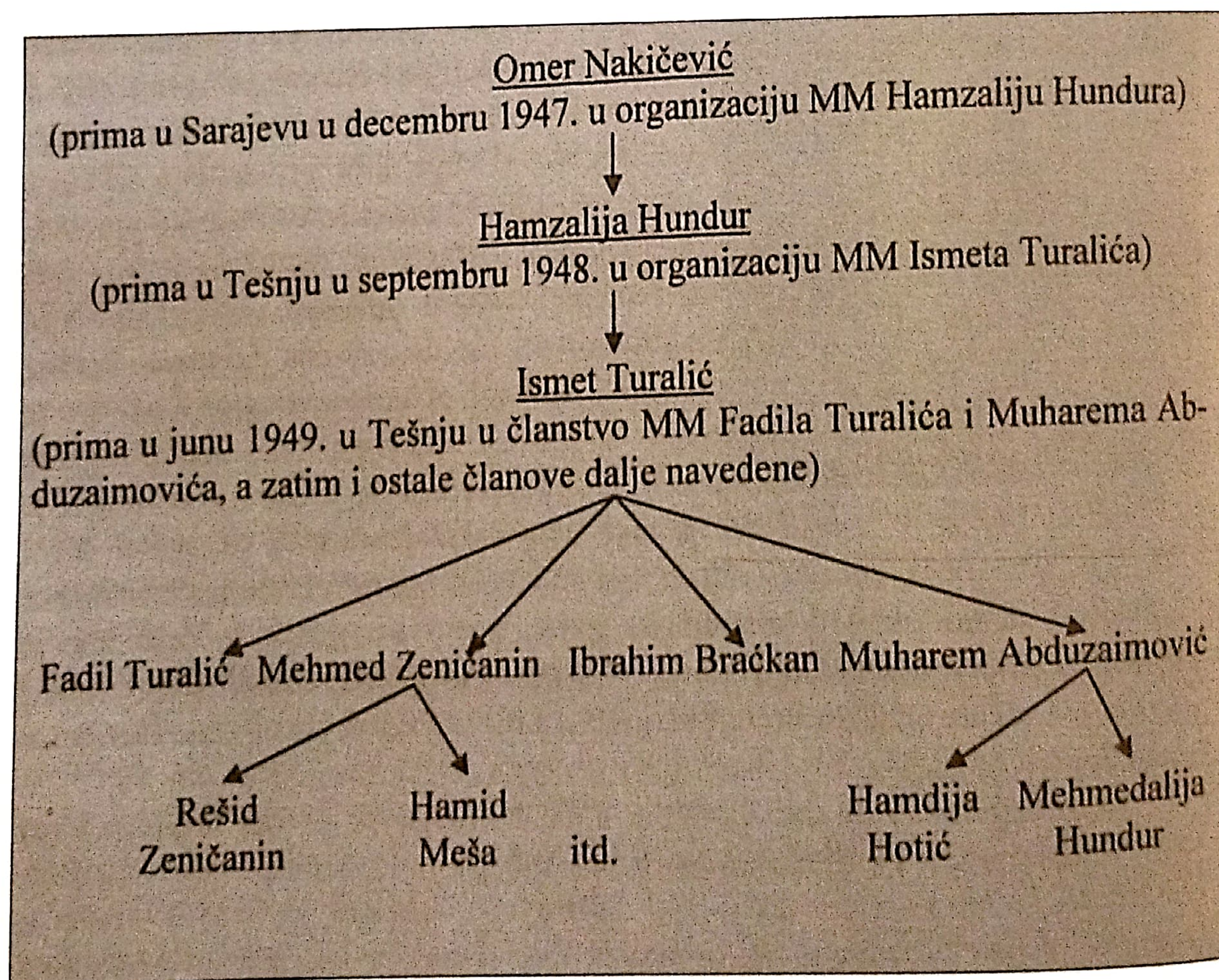
Tako je započela borba za očuvanje identiteta, a protiv marksiziranja muslimana. U samom Tešnju ideja MM naišla je na plodno tlo. Ideju Mladih muslimana u Tešanj donio je Hamzalija Hundur. On je tih poratnih godina bio na školovanju u Sarajevu. Njegov susret s idejom bio je kroz druženje sa studentima i mladima iz sarajevske organizacije MM. „Na suđenju MM prilikom saslušanja Nusret Fazlibegović spominje Hamzaliju Hundura kao člana Organizacije i kao nekog s kim je sarađivao. Osim Tešnja Hamzalija je bio spona i sa Zavidovićima."[133]

Tokom istog suđenja 1949. godin Hilmija Muftić, također, spominje Hamzaliju Hundura. „U početku nas dva smo otprilike dva ili tri sastanka održali sami u Nusretovoj kući. Na sljedećem našem sastanku i to ponovo u Nusretovoj kući prisustvovao je i Hundur Hamzalija, koga je doveo Nusret. Nas tri smo tada sačinjavali jednu grupu, a rukovodilac iste bio je Nusret Fazlibegović. Redovito smo održavali sastanke i prerađivali materijal, koji nam je donosio Nusret i skupa s nama prerađivao. Na tim našim sastancima pored tema "Islam", „Kako ćemo se boriti", „Zašto ne svinjetina", prerađivali smo Pravilnik ilegalne organizacije „Mladi muslimani". Napominjem da smo nas tri sačinjavali jednu grupu do početka 1948. godine, kada je Nusret doveo na jedan od sastanaka Hajrudina Serdarevića, kojom prilikom je formirana grupa od nas četverice. Na našim redovnim sastancima smo prerađivali Pravilnik i još obrađivali temu „Alkohol majka svih zala". [134]

O svom radu i djelovanju u organizaciji MM Tarik Muftić spominje da je po naređenju Fazlibegovića, dolazio dva puta u Tešanj, s namjerom da se poveže sa dvojicom novih članova organizacije. Njegov drugi dolazak bio je ujedno s Hamzalijom Hundurom s namjerom da ga izvijesti o radu Organizacije u Tešnju. Muftić spominje da je tada donosio sa sobom materijal za obradu na sjednicama Udruženja u Tešnju. Hamzalija Hundur je bio član Organizacije MM u Sarajevu još od 1947. godine. Nakon što se upoznao sa idejom i njenom važnošću, radio je na tome da se uspostavi ogranak Organizacije u Tešnju. Kao mladić iz ugledne porodice i još obrazovan bio je predodređen da bude vođa i da bude na čelu jedne tako moralne organizacije u koju nije mogao svako se učlaniti, nego samo najbolji među najboljima.

133 S. Trhulj, nav. dj. str.229
134 Ibidem, str.267.

Pričati o organizaciji Mladih muslimana Tešnja i Sarajeva ili nekog drugog grada nije isto. U Sarajevu je bio centar organizovanja i mnogostruko veći kapacitet od Tešnja ili nekog drugog bh. grada. Iz mnogo razloga bilo je lakše da organizacija funkcionira i razvija se u većem nego u manjem gradu. Ipak, i povrh svega u Tešnju je ideja MM zaživjela. Za kratko vrijeme dobila je značajan broj članova i simpatizera sa šireg prostora tešanjskog kraja i to kako iz čaršije, tako i sa same periferije, sa sela. U knjizi „SVI TEŠANJSKI INFORMBIROVCI", autor magistar Smail Galijašević, obavio je razgovor s Muharemom Abduzaimovićem, jedinim živućim „mladim muslimanom" dana 16.5.2006. godine. Smail se organizacijom MM bavio onako usput na sporedan način, jer je njegovog interesovanja i istraživanja bila tema o informbirovcima u Tešnju. Poznato je da su informbirovci kao i MM bili označemi kao neprijatelji sistema, poretka i bili proganjani od vlasti. Iz razgovora s Muharemom moglo se doznati nešto pojedinosti o samoj organizaciji.

Šema početka osnivanja organizacije MM u Tešnju

„Prema kazivanju Muharemovom organizacija je funkcionirala na sistemu trojki. To bi značilo da svaki član imao je zadatak da, uz sve mjere opreznosti i prethodnih provjera, u dogovoru sa svojim rukovodiocem, primi još dvojicu, itd." [135]

U Tešnju su bile četiri grupe MM. Među istaknutim članovima bili su:

Hundur Mustafa, Hundur Hamzalija, Turalić Ismet, Hrvić Ibro, Bukvić Omer, Abduzaimović Muharem, Ibrahimkadić Omer, Sabrija Begović, Pilav Osman, Terzić Avdo, Hrvić Smail, Bedak Suljo, Muminović Sulejman, Delibegović Ibro, Šišić Ahmet, Subašić Jusuf, Članjak Muhamed, Hotić Muhamed, Hotić Hamdija, Hotić Ismet, Hotić Muhamed, Turalić Halid, Zeničanin Mehmed, Zeničanin Rešid, Meša Hamid, Zajimović Muharem, Turalić Fadil, Kurtić Redžo, Mujičić Jusuf, Sejdinović Osman, Omić Osman, Halilović Muhamed, Begić Smail, Skula Hasan, Ljevaković Muharem i Hasak Suljo.

Ovo je glavni spisak, mada treba reći da nije konačan i da ima još onih koji su bili članovi Organizacije. Rad Organizacije MM u Tešnju nije bio prepoznatljiv po nekim velikim djelima. Oni to nisu ni imali ambiciju u tim godinama, a mahom svi su bili mladići. Njihov rad i druženje svodilo se prvenstveno na to da odgoje sebe u duhu islama i tradicije. Vidjeli smo da su veliku važnost pridavali moralnom odgoju i to su bili Mladi muslimani Tešnja.

135 Galijašević, Smail, Svi tešanjski informbirovci, 2010.god., FF- Jelah Tešanj, str. 471.

10. Suđenje Mladim muslimanima Tešnja 1949. godine

Malo ko od članova Mladih muslimana je znao i mogao naslutiti šta ih čeka i da bi oni svojim radom i djelovanjem mogli isprovocirati vlast, a kamo li da su očekivali da će biti hapšeni i zatvarani. „Uopšte o tome da će biti nekih posljedica, da mi radimo nešto što je zabranjeno, zbog čega bi mogli kasnije da ispaštamo, nije bilo riječi. To se moglo naslutiti, pretpostaviti, jer brane vjeru. O tome nije bilo raspravljanja, jer mi nismo radili ništa što bi moglo ugroziti državu, kao državu. Mi radimo isključivo s omladinom, vršnjacima i mladima, ne damo im da se ateiziraju."[136] Ipak, mladi i naivni kakvi su bili MM nisu bili svjesni s kim imaju posla i šta ih čeka. Oni su mislili da žive u demokratskokm sistemu a ne u totalitarizmu. „Danas imam jasniju sliku o svemu. U jednom demokratskom društvu, u kome su priznata sva građanska i politička prava, naša djelatnost bi bila legalna i priznata od društva."[137]

Hajka na Mlade muslimane koju su pokrenule komunističke vlasti, pokrenuta je u svim bh. gradovima. Time nije zaobiđena ni tešanjska grupa, koja je u odnosu na druge organizacije bila prilično brojna. Prvooptuženi su bili Hamzalija Hundur i Ismet Turalić, a osim njih bila su još sedmerica. Međutim, oni su označeni kao organizatori svega i zato su dobili drakonske kazne, mada ni ostali nisu bolje prošli. Odmah se vidjelo i znalo da su to bili montirani procesi, da je sve skupa bilo prenapregnuto i prenapuhano i da su svi oni bili nevino osuđeni i da su uzaludno provodili mladost po hladnim i tamnim zidinama zatvora. Zbog čega su mnogi od njih ostali bez zdravlja, a nekima je to bio sebeb smrti. Obaveza je svih nas prisjećati se tog sudskog procesa iz prostog razloga da niko više nikada ma kako se zvao, ma u šta vjerovao, ne bude osuđen bez jasnih argumenata, da se nepravda nikome ne čini, a MM je načinjen veliki zulum! Uz proces koji je tekao na sudovima paralelno se vodila medijska propaganda, koja je bila orkestrirana, usmjerena i veoma tendenciozna. Cilj joj je bio da se javnost pripremi za teške

136 S.Trhulj, nav. dj. str.109.
137 Ibid, str. 116.

presude, po principu da više puta ponovljena laž postaje istina. „Komunisti su propagandu zasnivali na poluistinama."[138]

OSLOBOĐ

ORGAN IZVRŠNOG ODBORA NARODNOG FRONTA BOSNE I HERCEGOVINE

Povodom suđenja pripadnicima terorističke organizacije »Mladi muslimani«

OSLOBOĐENJE, List izvršnog odbora narodnog fronta Bosne i Hercegovine, Sarajevo 1949. godina

138 Ibid, str. 117.

Osvrćući se na njihove optužnice i presude i analizirajući argumente zašto su okrivljeni, čovjek se ne može oteti utisku i ne zapitati, pa kako je bilo moguće da sistem padne na takav nivo da toleriše bahatost i da počini tolike količine grešaka u samom postupku? Prvo, Organizacija MM sistem je proglasio terorističkom Organizacijom! Zatim su okrivljeni:

- da ruše tekovine Narodnooslobodilačke borbe,

- da su rušili postojeće državno i društveno uređenje,

- da su htjeli uspostaviti eksplatatorsku vlast,

- optuženi su se borili na ostavrivanju ciljeva ove protivnarodne terorističke Organizacije dajući sve od sebe i zalažući se u tom pravcu, postajući na taj način sluge imperijalista i njegovih špijunskih agentura,

- od dana stupanja u Organizaciju u periodu od početka 1948. godine pa do dana hapšenja vršili prijem novih članova, zloupotrebljavajući vjerska osjećanja, zaostalost i zatucanost pojedinih mladomuslimana pripremali ih na teror i diverzije,

- po izlasku klevetničke i kontrarevolucionarne Rezolucije Koninforbiroa, pristupili omasovljenju Organizacije,

- prikupljali oružje radi ubistva organa narodne vlasti u namjeri da zajedno s imperijalistima, ustašama i četnicima sruše postojeći poredak kao krajnji cilj terorističke Organizacije Mladih muslimana.

- da bi članovi organizacije što bolje pristupili putem neprijateljske propagande za samo izvršenje zadatka, optuženi su u navedenom vremenu pored usmene agitacije i propagande primali, rasturali i čitali ilegalne brošure, kao o alkoholu, Pravilnik „Naš pokret" i tako dalje.

- širili imperijalističku propagandu u cilju nanošenja nemira u mase i odvraćanja muslimanske omladine od puta izgradnje naše zemlje.

Raspirivali vjersku mržnju i mržnju protiv narodne vlasti. Radili na razbijanju bratstva i jedinstva naših naroda, propagirajući kod muslimanskog življa mržnju protiv svega neislamskog. Klevetali narodnu vlast da progoni, hapsi i ubija muslimane, da oduzima njihovu imovinu i ostavlja ih bez krovova, da sprečava posjećivanje džamija i sl. Podstrekivali članove MM na terorizam, diverzije i ustanak protiv vlasti.

Kao što vidimo, Organizacija MM je opužena i presuđena za najteže oblike krivičnih djela: za terorizam, rušenje društvenog poretka, za sijanje mržnje među narodima, za kohabitaciju sa stranim imperijalistima itd. Sve su to bile teške kvalifikacije. Da bismo razumjeli o čemu se radi, onda trebamo dobro sagledati sve okolnosti i argumente, a to bi značilo da treba analizirati postupak suđenja, odnos vlasti prema okrivljenima i samu Organizaciju i njena djela, koja su im stavljana na teret. Sve ukazuje da je suđenje bila obična farsa, da je sve bilo namontirano i u javnosti orkestrirano. „Već prvi izvještaj koji je donijelo „Oslobođenje" o početku suđenja u prvom pasusu, naznačava da se zapravo radi o procesu koji je montiran, za koji se odmah zna kako će se završiti, jer je scenario već sastavljen."[139]

Kao što smo naznačili, optužili su ih za najteža krivična djela, posebno upada u oči da su teroristička organizacija, a da pri tom od njihovog terora nikom nije falila dlaka s glave! Ipak su proglašeni teroristima i ne samo to nego i prišivene su im i druge teške kvalifikacije. Tokom suđenja i po njegovom okončanju branioci su bili konsternirani: „Branioci ugledni advokati šute. Samo se ugledni advokat dr. Uroš Ivanišević, prilikom završne riječi, usudio da kaže kako bi u staroj Jugoslaviji, u kojoj je on branio neke komuniste ovi mladići većinom dobili 25 po turu, pa bili pušteni. Taj advokat je kasnije bio zamijenjen, a još kasnije administrativnom kaznom bio poslat na društveno koristan rad, gdje se našao sa nekolicinom „Mladih muslimana"."[140]

Dakle, iz riječi stručnjaka dr. Ivaniševića vidimo da je on kao neutralan čovjek iznio svoj stav da MM nisu činili teška krivična djela. Nažalost vidimo da je i on sam zbog svoje izjave pretrpio sankcije sistema. Nesporno je da su ti mladi ljudi pravili propuste u radu koji je u osnovi bio transparentan. Međutim, problem nastaje što su komunisti tim mladim i naivnim mladićima, koji su bili brutalno iskreni uzimali sve za zlo i na njima testirali svoju strogoću i brutalnost, pa se desilo da su njih teretili za agitaciju u Zelenu miliciju, a Srbima koji su bili u četnicima, koji su vršili zločine i nedjela nisu „smjeli" ništa! Pred njima su bili poput miševa! Tako se dešavalo da su MM sudili za nepostojeći terorizam, a četnicima i ustašama za počinjeni terorizam nisu sudili! To je apsurd nad apsurdima i primjer duplih aršina na koje su nasjeli muslimani komunisti, jer nisu prozreli ponašanje Srba i njihovu

139 S Trhulj, nav. dj. str. 28.
140 Ibid, str.30.

STRANA 4 — »OSLOBOĐENJE«

Suđenje grupi organizatora i rukovodilaca terorističke organizacije „Mladih muslimana"

„Prolijevajući svoju krv zajedno sa ostalim našim narodima u borbi za slobodu i nezavisnost, muslimanske radne mase likvidirale su svoju tešku prošlost i pristupile izgradnji socijalizma", izjavio je u završnoj riječi javni tužilac

ZAVRŠNA RIJEČ JAVNOG TUŽIOCA

OSLOBOĐENJE, List izvršnog odbora narodnog fronta Bosne i Hercegovine, Sarajevo 1949. godina

prikrivenu zaštitu četništva. Nije sporno da su MM bili velika Organizacija! Treba reći da mreža koju su uspostavili diljem Bosne nije djelovala sasvim sinhronizovano i da je među njima bilo različitih gledišta i stavova kao i različitih individualnih praksi. Bilo je i onih koji su imali neprofilisane stavove i govorili u svoje ime. Organizacija Statut nikada nije aklamacijom usvojila te je bilo proizvoljnih tumačenja i same organizacije od strane pojedinaca. Međutim, nova vlast je tada sudila kolektivitetu na osnovu pojedinačnih i grupnih stavova. Tako se desilo da je cijela organizacija etiketirana kao teroristička, mada je bilo među članovima MM onih koji su bili u partizanima, ipak, je cijela organizacija osuđena i za kolaboracionizam sa imperijalistima.

Kako god se nije sudilo četništvu i njihovim zločinima, rekli smo da se nije sudilo ni potpisnicima Rezolucije u Beogradu i podrške Hitleru. Optuženi su MM za agitaciju u Zeleni kadar, a zaboravilo se da Zeleni kadar nije činio nikakva zlodjela. Poznato je da je Josip Broz Tito negdje pred kraj rata 1944. godine prolazio kroz Zenicu - naselje Šerića u kome se nalazila jedinica Zelene milicije koju je predvodio poznati beg Huseinović. Tito se tom prilikom susreo s vođom Huseinovićem i razgovarao s njim, partizani su se tada odmorili i nahranili i napili u Šerićima i tada je Tito dao određenu količinu naoružanja za Zeleni kadar. To komunistima ništa nije značilo kada su sudili MM. Kao što im nije značilo što se nobelovac Ivo Andrić slikao s Hitlerom i bio prisutan kada se potpisivao trojni pakt! Apsurd je da se muslimanima ništa nije tolerisalo, a da su drugi narodi bili prilično zaštićeni. Parola ZAVNOBIHA da je Bosna i Srpska i hrvatska i muslimanska se pretvorila kroz vlast u parolu da je Bosna srpska i hrvatska. Muslimani su prevareni. Trebalo je poslije rata da prođe skoro 30 godina da budu priznati i ravnopravni u nacionalnom smislu. To im je bila nagrada za NOB i opcija da budu neopredijeljeni ili da se izjasne kao Srbi ili Hrvati.

Sve to je bio kontekst u kome se odvijalo suđenje Mladim muslimanima Tešnja. Suđenje koje je bilo farsa i u kome su MM bili uskraćeni za pravedno suđenje, u kome su MM bili izloženi raznim stigmama i spinovima i konačno osuđeni drakonskim kaznama. Osim toga u medijima „OSLOBOĐENJU" ali i drugim režimskim medijima napravljena je klima koja je ličila na javni linč u kome su MM prikazani na najgori mogući način. Na osnovu brojnih svjedočenja MM Tešnja bili su tokom istražnih radnji u zatvoru u Tuzli. Posli-

Suđenje grupi organizatora i rukovodilaca terorističke organizacije „Mladih muslimana"

Optuženi su u svojim iskazima pred sudom osvijetlili zločinačke namjere protunarodne grupe »Mladih muslimana«

Iskaz optuženog Omera Stupca

Saslušavanje optuženog Nasreta Fazlibegovića

NAŠA ODMARALIŠTA

U ŠKOLSKOM LJETOVALIŠTU U ŽEPČU

OSLOBOĐENJE, List izvršnog odbora narodnog fronta Bosne i Hercegovine, Sarajevo 1949. god.

je nekoliko mjeseci istrage organizovano je izricanje presude u kinosali u Tešnju. Svi oni su prebačeni iz Tuzle u Tešanj. Po dolasku u Tešanj kroz mahalu Serava bio je formiran špalir, kroz koji su oni vođeni zavezani. Tokom prolaska bili su pljuvani i izviždani. Slično je bilo i u kinosali tokom izricanja presude. Publika je bila orkestrirana i svojim naručenim ponašanjem dovedena da linčuje osuđenike.

Da je bilo pravde i prava oni ne bi bili osuđeni na način kako su osuđeni, optužbe da su teroristi, da su širli vjersku i nacionalnu mržnju itd. su bile smiješne. U nekom drugom pravednom sistemu, oni bi bili iskritikovani i dobili koju po ušima i to je to. Optužba da su rušili društveni poredak ili tekovine NOB je pomalo smiješna, pa kada INFOMBIROVCI nisu naudili poretku, gdje su iskusni ljudi, pa kako će šačica mladića naškoditi sistemu?!

Dakle, sve u svemu suđenje je bilo obična farsa bez uvjerljivih dokaza, ljudi su dobili drakonske kazne, za koje su truhli po zatvorskim utvrdama, udaljeni od svojih porodica. Sistem se poigrao s njihovim mladim životima. Bilo kako bilo, naše društvo bi trebalo da pored brojnih pouka koje treba uzeti iz ovog događaja.

Naučiti da svako ima pravo na mišljenje i stav, ali da se nikom ne sudi zbog ideologije ili drugačijeg uvjerenja. Niko ne bi trebao biti osuđen na bazi predrasuda i bez valjanih argumenata.

Mladi muslimani zbog načina kako su osuđeni, jesu crna mrlja na savjesti bivšeg sistema.

Prepis!

OKRUŽNI SUD U TUZLI
Broj: K.291/49
Tuzla dne 18 oktobra 1949.

PRESUDA
U ime naroda!

Okružni sud u Tuzli u vijeću sastavljenom od sudije Mešića Bajre kao pretsjednika vijeća te Redžović Mahmuta i Terzić Muje sudija porotnika kao članova vijeća u krivičnom predmetu protiv Hundur Mustafe i dr. radi kriv.djela iz Čl.2,3 i _ Zakona o kriv.djelima protiv naroda i države povodom optužnice Javnog tužioštva u Tuzli od 17 oktobra 1949 broj K.308/49 nakon danas dne 18 Oktobra 1949 provedenog pretresa na licu mjesta u Tešnju donio je i u prisutnosti stranaka proglasio slijedeću :

PRESUDU

1) Okr.Hundur Mustafa sin Huseina i majke Hanife rodjene Brkić,rodom i prebivalištem iz Tešnja,,rodjen 1891 godine,državljanin FNRJ,nacionalno neopredeljen,potkivač i zemljoradnik,oženjen otac 8 djece,dobrog imovnog stanja,pismen sa 6 razreda medrese,neosudjivan, sada u istražnom zatvoru,

2) Okr.Bukvić Omer sin H.Hamida i majke Paše rodjene Korajlić rodom i prebivalištem iz Tešnja,rodjen 1892 godine,državljanin FNRJ,nacionalno neopredeljen,zemljoradnik,oženjen,bez djece,srednjeg imovnog stanja,neosudjivan,sada u istražnom zatvoru,nepismen,

3) Okr.Abduzaimović Muharem sin Ahmeta i majke Hatidže rodjene Hercegovac,rodjen 1918 godine,državljanin FNRJ,nacionalno opredeljen kao Srbin,rodom i prebivalištem iz Tešnja,krojač, pismen sa 4 razreda osnovne škole,slabog imovnog stanja,neosudjivan,neoženjen, sada u istražnom zatvoru,

4) Okr.Ženičanin Mehmed sin Sulje i majke Salihe rodjene Kurtić,rodom i prebivalištem iz Tešnja,rodjen 1922 godine,državljanin FNRJ,nacionalno neopredeljen,pismen samouk,oženjen otac 4 djece,bez imetka,neosudjivan,sada u istražnom zatvoru,

5) Okr.Begović Sabrija sin Alije i majke Vasve rodjene Eminagić,rodom i prebivalištem iz Tešnja,rodjen 1917 godine,državljanin FNRJ,nacionalno neopredeljen,zemljoradnik,pismen sa 3 razreda osnovne škole,neoženjen,bez imetka,neosudjivan,sada u istražnom zatvoru,

6) Okr.Hrvić Ibro sin Muje i majke Ljule rodjene Unkić, rodom i prebivalištem iz Vukova srez Tešanj,rodjen 1921 godine,državljanin FNRJ,nacionalno neopredeljen,zemljoradnik,oženjen,otac 2 djece, bez škole,sa imetkom od loo dunuma zemlje,neosudjivan,sada u istražnom zatvoru,

7) Okr.Aličić Hedžo sin Saliha i majke Azemine rodjene Hadžan,rodom i prebivalištem iz Matuzića srez Tešanj,rodjen 1896 g. državljanin FNRJ,nacionalno neopredeljen,zemljoradnik,oženjen otac 7 djece,srednjeg imovnog stanja,neosudjivan,sada u istražnom zatvoru,

8) Okr.Subašić Jusuf sin Ise i majke Nafe rodjene Tokmić, rodom i prebivalištem iz Jelaha srez Tešanj,rodjen 1927 godine,državljanin FNRJ,nacionalno neopredeljen,zemljoradnik,oženjen otac 2 djece,srednjeg imovnog stanja,neosudjivan,sada u istražnom zatvoru,

9) Okr.Delibegović Ibro sin Arifa i majke Mine rodjene Trbić,rodom i prebivalištem iz Bukve srez Tešanj,rodjen 192o godine,

./.

Orginalan dokument Presude Mladim muslimanima Tešnja 1949. str. 1.

-2-

državljanin FNRJ, nacionalno neopredeljen, bez imetka, pismen sa 3 razreda osnovne škole, neosudjivan, oženjen otac jednog djeteta, sada u istražnom zatvoru

KRIVI SU ŠTO SU:

A/I. HUNJUF MUSTAFA neustanovljenog vremena 1948 godine stupio u terorističku organizaciju mladih muslimana, bio organizator ove organizacije,

II. BUKVIĆ OMER neustanovljenog vremena 1948 godine stupio u terorističku organizaciju mladih muslimana i bio njen organizator na srezu Tešanjskom,

III. ABDUZAIMOVIĆ MUHAREM stupio u terorističku organizaciju mladih muslimana u mjesecu decembru 1948 godine, učestvovao u vrbovanju novih članova za tu organizaciju i bio vodja grupe koja je sastojala od tri člana,

IV. ZENIČANIN MEHMED stupio u terorističku organizaciju mladih muslimana u januaru 1949 godine, vrbovao nove članove za tu organizaciju i bio vodja grupe koja se sastojala od tri člana,

V. BEGOVIĆ SABRIJA neustanovljenog vremena 1948 godine postao član ilegalne terorističke organizacije mladih muslimana i vrbovao druga lica za tu organizaciju,

VI. HRVIĆ IBRO u maju mjesecu 1948 godine stupio u terorističku organizaciju mladih muslimana i vrbovao druga lica u tu organizaciju i pomagao rad organizacije,

VII. DELIBEGOVIĆ IBRO u maju 1949 godine postao član ilegalne terorističke organizacije i vrbovao druga lica za tu organizaciju,

TE SU KAO TAKVI :

1/ Nastavili rad terorističke organizacije mladih muslimana koja je u našoj zemlji osnovana 1943 godine kao ogranak Ml. Hidaje na inicijativu zloglasnog muftije El. Husejnija fašističko-imperijalističkog agenta koja je imala za zadatak da muslimane naše zemlje veže za okupatora i potpomogne ostvarenju njegovih paklenih ciljeva, a nakon oslobodjenja naše zemlje ova organizacija bori se protiv tekovine revolucionarne borbe naših naroda u cilju rušenja postojećeg državnog i društvenog uredjenja u FNRJ i uspostavljanja eksploatatorske. Optuženi su se borili na ostvarenju ciljeva ove protivnarodne terorističke organizacije dajući sve od sebe i zalažući se u tom pravcu, postajući na taj način sluge imperijalista i njihovih špijunskih agentura.

II/ Od dana stupanja u organizaciju u periodu od početka 1948 godine pa do dana hapšenja vršili prijem novih članova, zloupotrebljavajući vjerska osjećanja, zaostalost i zatucanost pojedinaca medju muslimanima, pripremali ih na terorizam i diverzije, a po izlasku klevetničke i kontrarevolucionarne rezolucije kominforma pristupili omasovljenju organizacije i prikupljanju oružja radi vršenja ubistava organa narodne vlasti u namjeri da zajedno sa imperijalistima, ustašama i četnicima sruše postojeći poredak u našoj zemlji kao krajnji cilj terorističke organizacije - mladih muslimana.

III/ Da bi članove organizacije što bolje pripremili putem neprijateljske propagande za samo izvršenje zadataka, optuženi su u navedenom vremenu pored usmene agitacije i propagande primali, rasturali i čitali ilegalne brošure kao: o alkoholu", pravilnik" "Naš pokret" itd.

a) širili ratnohuškačku propagandu u cilju unošenja nemira u mase i odvraćanje muslimanske omladine od puta izgradnje naše

./.

Orginalan dokument Presude Mladim muslimanima Tešnja 1949. str. 2.

-3-

zemlje,

b) raspirivali vjersku mržnju i mržnju protiv narodne vlasti, radili na razbijanju bratstva i jedinstva naših naroda, propagirajući da narodna vlast da progoni, hapsi i ubija muslimane, da oduzima njihovu imovinu i ostavlja ih bez krova, da sprječava posjećivanje džamija i slično,

c) Podstrekavali članove organizacije na terorizam, diverzije i oružani ustanak protiv narodne vlasti,

B/I. ALIČIĆ REDŽO neustanovljenog vremena 1949 godine Begić Ahmetu i drugima u više navrata govorio kako je danas narod nezadovoljan radi toga što se traže razni otkupi, porezi i slično, da se radi toga oko Sarajeva vrše pripreme za rušenje postojećeg državnog i društvenog uredjenja, da će i kod nas narod ustati protiv narodne vlasti čim ovo počne oko Sarajeva,

II. SUBAŠIĆ JUSUF neustanovljenog vremena 1948 godine u više navrata i pred više lica govorio da u Zavidovićima nije dobro stanje, da se tako izvjestan broj ljudi sprema na rušenje postojećeg državnog uredjenja,

dakle, vršili neprijateljsku propagandu koja sadrži poziv za nasilno obaranje postojećeg državnog uredjenja,

C/ ALIČIĆ REDŽO, SUBAŠIĆ JUSUF i DELIBEGOVIĆ Ibro duže vremena bili povezani sa okrivljenim Hundur Mustafom i drugim, znali da ovi organizuju terorističku organizaciju mladih muslimana i rade na stvaranju odmetničke bande a o svemu tome nisu obavjestili organe narodne vlasti,

čime su počinili Hundur, Bukvić, Abdul Zaimović, Zeničanin, Begović, Hrvić i Delibegović kriv.djela iz čl.2, zatim iz čl.3 tač.8,9 i 13 te čl.96, a optuženi Aličić, Subašić i Delibegović iz čl.9 i 8 ZKND pa se radi toga prvih šest okrivljenih i deveto okrivljeni po čl.4 a okrivljeni Aličić i Subašić po čl.9 ZKND a u vezi člana 66 OKZ

O S U D J U J U :

1/ Na kaznu lišenja slobode sa prinudnim radom i to HUNDUR MUSTAFA, BUKVIĆ OMER, i ALIČIĆ REDŽO u trajanju od po 18 /osamnaest/ godina.

2/ BEGOVIĆ SABRIJA, ABDULZAIMOVIĆ MUHAREM i HRVIĆ IBRO u trajanju od po 12 /dvanaest/ godina.

SUBAŠIĆ JUSUF u trajanju od 8 /osam/ godina,

DELIBEGOVIĆ IBRO i ZENIČANIN MEHMED u trajanju od po 4 /četiri/ godine.

U izrečene kazne uračunava se okrivljenim istražni zatvor i to: Okr.HUNDURU od 17 jula, Bukvić Omeru i Abdulzaimoviću Muharemu od 7 jula, Zeničanin Mehmedu, Aličić Redži i Subašić Jusufu od 8 jula, Begović Sabriji od 12 jula, Hrvić Ibri od 11 jula i Delibegović Ibri od 10 jula 1949 godine.

2/ Na kaznu gubitka gradjanskih prava sem roditeljskih i to: Zeničanin Mehmed, Delibegović Ibro i Subašić Jusuf u trajanju od po 3 /tri/ godine a ostali okrivljeni u trajanju od po 5 /pet/ godina.

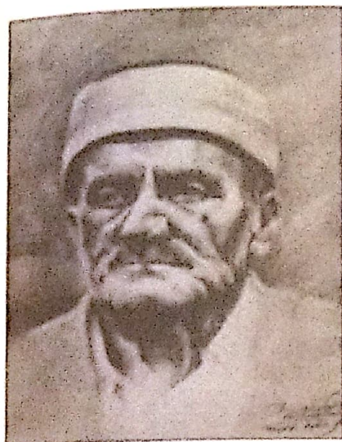
3/ Okr.Hundur Mustafa, Bukvić Omer, Begović Sabrija, Hrvić Ibro i Aličić Redžo osudjuju se na kaznu konfiskacije cjelokupne imovine.

Po članu 89 zadnji stav ZKP oslobodjavaju se plaćanja troškova kriv.postupka.

R A Z L O Z I

./.

Orginalan dokument Presude Mladim muslimanima Tešnja 1949. str. 3.

Hundur Mustafa

U grupi optuženih i osuđenih Tešnjaka najstariji član bio je Hundur Mustafa, sin Husejna i majke Hanife, rođen 1891. godine. Za ono vrijeme Mustafa je bio obrazovan čovjek, završio šest razreda medrese. Osim toga bio je hafiz Kur'ana časnog. Bilo mu je suđeno da se rodi u doba austrougarske vladavine nad Bosnom, da bude sudionikom teškim događaja koji su zadesili Bosnu i muslimane. Imao je zanatsku radionicu i radio raznovrsne poslove.

Prema kazivanju mnogih sudionika toga doba Mustafa kao čovjek sa 58 godina nije imao nikakvog udjela u radu organizacije MM, ali je bio procesuiran na sudu u Tuzli. Predmet broj K, 291/49 od dana 18. 10. 1949. godine bio je naslovljen kao krivični predmet protiv Hundur Mustafe i dr. U toj grupi osim Mustafe bilo je još devet optuženih. Na kraju sudskog procesa koji je vođen u Okružnom sudu Tuzla i Vrhovnom sudu Sarajevo od 18.10.1949. i 13.12. 1949.godine za krivično djelo iz čl. 2.3. tačka 9. I 13. čl. 9. ZKND.

Osuđen je na 15. godina lišenja slobode i gubitka građanskih prava 4 godine. Tokom izdržavanja kazne u zatvoru Zenica u isto vrijeme ležao je i sin mu Hamzalija. Istražitelji su pokušavali da iznude priznanje za djelo i tražili su načina da Mustafa revidira svoje stavove. Način na koji su pokušali to izvesti bio je da ubijede Hamzaliju da on revidira svoje stavove, a da će zauzvrat babo biti pušten na slobodu. Nakon iznuđivanja Hamzalija je pristao na ponudu istražitelja, što je donekle bilo razumljivo. Još je ostalo da se to realizuje. Kada su doveli u zajedničku sobu oca i sina, Mustafu i Hamzaliju, tada je istražitelj saopštio Mustafi kakav je plan. Kada je zato čuo Mustafa, on je spustio svoju ruku pored stola, pogledao u Hamzaliju i rukom mu signalizirao da to ne radi. Hamzalija je plemenitog babu slušao i nije bilo više riječi.

Na insistiranje istražioca da se izjasni i javno iskaže stav, Hamzalija je promijenio mišljenje i rekao da odustaje od revidiranja stava. Istražitelj iznenađen rekao je: „Dobro znaš li Hamzalija da ti babo ostaje u zatvoru još tri godine?" Odgovorio je da zna! I tako je i bilo. Mustafa je ostao u zatvoru još tri godine do isteka kazne. Iz ovog slučaja možemo uzeti mnogo pouka; kako sin poštuje oca, kako i koliko su Mustafa i Hamzalija bili principijelni u žrtvovanju za istinu. Opravdanim je zapitati se koliko bi nas u sličnoj situaciji postupilo na isti način?

Hamzalija Hundur

Glavni organizator Mladih muslimana u Tešnju bio je Hamzalija Hundur. Po zanimanju ljekar, koji je poticao iz ugledne porodice tešanjskih Hundura. Školovao se u Tešnju, Tuzli i Sarajevu. Rođen 1925. godine, u vremenu velikih društvenih turbulencija, koja su po muslimane imale tragične povijesne okolnosti. Odrastao je u vremenu kada je njegov narod izgubio pravo na nacionalnu pripadnost, kada je bio opljačkan od sistema i kada im je oduzeto preko 1.000.000 hektara zemlje. Sazrijevao je u vremenu kada je Bosna podijeljena na banovine kroz sporazum Cvetković - Maček. Bio je na granici punjoljetstva kada je počeo Drugi svjetski rat i kada su muslimane satirali fašizmi raznih imena. Školujući se u Sarajevu sreo se s organizatorima MM. Osjetio je da pripada toj ideji i da je to ustvari krik ugroženog naroda da se nešto učine, da njegov narod dobije dignitet koji mu pripada.

Međutim, i kao takav, koji je bio primjer i oličenje dobra koje može stati u jednog insana, od Hamzalije je napravljen problem, zapravo problem da ne možeš i ne smiješ se boriti za prava svog naroda, za afirmaciju vjere. To je bilo ono što je on radio, a što je nova vlast smatrala opasnim i štetnim po ugrožavanje poretka.

Tako je Hamzalija bio u grupi Tešnjaka koji su optuženi i osuđeni 1949. godine. Iako je tada bio mladić osuđen je na 24 godine zatvora, obilježen je kao terorist, kao neko ko širi mržnju, kao neko ko je opasnost po sistem. Nova vlast je mladiće poput Hamzalije označila opasnim a na hiljade zločinaca četnika i ustaša ostavila je po strani, zaštićene i netaknute i koji nikada nisu odgovarali za svoja zlodjela.

Njegov susret s Organizacijom započeo je u Tuzli, tokom pohađanja medrese, gdje je upoznao Omera Nakičevića iz Teočaka, s kojim je skupa stanovao u internatu. Nakon prekida školovanja u medresi 1942., napustio je Tuzlu i vratio se u Tešanj, poslije čega prestaju kontakti s Nakičevićem. Nakon nekoliko godina, odlaskom na školovanje u Sarajevo 1947. godine ponovo se sreo sa Omerom. S obzirom da su se ranije poznavali, njihovo druženje

je nastavljeno. Razgovarali su o ratu, o tome da li jede Hamzalija svinjsku mast, da li je bio u partizanima... Tako će u decembru 1947. godine početi razgovor na temu Hamzalijinog angažovanja i članstva u organizaciji MM. Hamzalija je imao zamjerku zašto su tada MM bili ilegalna organizacija i dao je svoj pristanak na članstvo u organizaciji. Omer mu je odmah organizovao sastanak s Fazlibegovićem.

Okružni sud u Tuzli br. K.245/49, od 25.08.1949. godine i Vrhovni sud Sarajevo br. KŽ. 663/49. od dana 14.10. 1949. godine za krivično djelo iz čl. 2,3 i 9. Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države. Kazna lišenja slobode sa prinudnim radom od 10 godina i gubitak građanskih prava u trajanju od 2 godine osim roditelja.

Treba reći da je ovaj nevini mladić dobio drakonsku kaznu i da je to bilo više nego očigledno da je to montirani proces, koji nema veze s realnošću. Ipak, vlast je vlast i ona je tada imala sve poluge u svojim rukama i mogla je da radi što hoće. Interesantan je detalj oko samog suđenja. Nakon što su se istražne radnje završile u Tuzli, sve pripadnike organizacije MM iz Tešnja su, zavezane u lance, prevezli do Tešnja, jer je javno suđenje zakazano u kinosali.

Svezani u lance bili su dva po dva, tako je Hamzalija bio u paru sa Ibrom Hrvićem. U kinu je pripremljena scenografija, dovedeni su ljudi sa zadatkom da zvižde i pljuju po osuđenima. Bila je to atmosfera linča. Sudija je čitao optužnice i presude, a narod je skandirao. U publici je bilo i članova koji nisu došli po zadatku, nego su došli da budu psihološka podrška osuđenima. Kada je izrečena presuda Hundurima, onda je ustao jedan iz publike i uhvatio Husu Hundura, brata Hamzalijinog i doviknuo, evo i ovaj, trebate i njega zatvoriti. Dakle, i ovaj primjer zorno potvrđuje da je suđenje bilo reda radi i da su oni bili uskraćeni za pravedno suđenje.

Hamzalija je otišao na izdržavanje kazne u zatvor Zenica. Važno je naglasiti da je tada Hamzalija odrobijao punu kaznu i da su on i Omer Behmen bili jedini koji nisu imali nikakvih pošteda. Te godine, 1949. ljetina je rodila i u Hundura je ostalo zasijane pšenice, koju je trebalo ovršajiti. Dobri ljudi i komšije Hundura, odlučili su da se samoorganizuju i da ovrijehu pšenicu. Nakon što su ovrhli pšenicu, među njima je bio glavni organizator Ahmet Šišić, inače narodni vijećnik, Udba ga je pozvala na odgovornost. Tako je dane svoje najbolje mladosti Hamzalija provodio u zeničkom kazamatu, ni

kriv ni dužan! Međutim, bez obzira na sve, on je bio psihički jak i izdražao je sve pritiske. Snagu je crpio iz vjere i u zatvoru je održao svoju pokornost Uzvišenom Allahu. Zenički zatvor je bio namijenjen za političke zatvorenike i tamo je bio veliki broj muslimanskih intelektualaca i vjerskih službenika. Zabilježeno je da su u tom zatvoru bili pritvoreni ljudi, koji su činili elitu, pa i u vjerskom pogledu. Tu je robijao Kasim ef. Dobrača, Mehmed ef. Handžić, Ibrahim ef. Trebinjac i mnogi drugi. U zatvoru se na zatvorenike nije gledalo sa razumijevanjem i milošću, naprotiv često su bivali izloženi raznim kaznama i mučenjima. Poznata je staklara mjesto gdje su se sprovodile kazne koje su bile teške za izdržati. Ostalo je nekoliko događaja iz tih dana robijanja. Hamzalija je znao mjesec dana provesti u hladnoj vodi do koljena, izgubio bi osjećaj za noge i trebalo je mjeseci da prođu da se oporavi. Jedne prilike brat Huso mu je donio dvije kutije cigareta u posjetu. Hamzalija je bio pušač i obradovao se tom poklonu. Tih dana u zatvoru nije bilo cigareta i kroz prozor svoje sobe začuo je kako neko dovikuje iz susjedne sobe i traži cigaretu. To je trajalo nekoliko puta. Hamzalija tada uzme jednu svoju kutiju i ubaci kroz taj prozor. Kada je ovaj vidio cijelu kutiju cigareta, bio je više nego sretan i nije mogao vjerovati da u zatvoru ima neko toliko velikodušan. Odlučio je taj zatvorenik da dozna ime onoga ko mu je dao cigareta. Začuo se glas iz susjedne sobe: ko si ti i kako ti je ime što mi dade cigarete? Hamzalija je nastavio da šuti, a zatvorenik je bio uporan s postavljanjem pitanja, da bi Hamzalija najzad rekao svoje ime i prezime.

I tako prolazilo vrijeme i mjeseci. U zatvoru je postojala grupa zatvorenika, koji su premlaćivali one koji im se narede. U toj grupi je bio onaj što je tražio cigarete. Premlaćivanje je išlo onda kada je trebalo nekoga prelomiti do smrti ili za nekakvu iznudu ili neki drugi važan moment. Isljednici su odlučili da se Hamzalija prebije do smrti i da to prebijanje ne preživi, da mu to bude uzrok smrti. Uprava je izdala nalog grupi i Hamzaliju su doveli u prostoriju za premlaćivanje. Među trojicom je bio i onaj duhandžija, koji je upitao Hamzaliju kako se zove. Hamzalija mu je odgovorio. Onda je egzekutor naredio onoj drugoj dvojici da napuste sobu i da će on sam završiti posao. Nakon što su oni napustili sobu egzekutor je upitao Hamzaliju: Jesi li ti onaj što mi je ubacio kutiju cigareta? Hamzalija mu je povrdno odgovorio. To je egzekutoru bio znak da je Hamzalija dobar čovjek i da ga treba poštedjeti. U njegovom srcu je zaigrao merhamet i proključala milost. Tada

je egzekutor rekao Hamzaliji: Ja tebe moram isprebijati, ali uderat ću te po butinama, a dok te budem udarao ti jauči, da oni misle da te jako udaram. Tako je i bilo. Od jednog udarca razbijen mu je bio nos, Hamzalija je krv razmazao po cijelom tijelu. Uslijedili su udarci, bolni ali ne kako su mogli biti. Hamzalija je jaukao i tako je to trajalo desetke minuta. Onako iscrpljen od zatvora Hamzalija je loše izgledao i sami udarci koji su bili merhametli ostavljali su traga na Hamzaliji. Kada je ušao isljednik, pogledao je u Hamzaliju koji je bio sav onako krvav u jecajima i na granici jave i nesvijesti. Zadovoljan zatečenim naredio je da se Hamzalija odnese u svoju sobu. Hvala Bogu, Hamzalija se postepeno oporavio, a očekivanje da će podleći od batina se nisu obistinila.

Pričao je Hamzalija i o drugim slučajevima, a jedan od njih je bio kada je u zatvor na izdražavanje kazne bio doveden neki čovjek zbog krađe. Imao je on kod sebe dosta košulja za razliku od nekih zatvorenika koji nisu imali ništa ili su imali neke slabe krpe. Taj zatvorenik je bio poznat kao sujevjeran, odnosno kao neko ko mnogo vjeruje u gatke. Neki su zatvorenici tražili načina kako da od njega dobiju dvije košulje za nekog drugog zatvorenika koji se patio jer nije imao niti jedne čestite košulje. Kod ovog zatvorenika nije bilo milosti i empatije. Tako jedna grupa smisli kako da mu iznude te košulje. Nagovore Hamzaliju da kao da mu on kao fol ogleda, ali cijena je dvije košulje. Ovaj je čuo da je Hamzalija učen čovjek i Hamzalija odluči da to uradi, mada je znao da je gatanje zabranjeno, ali Hamzalija je određenim lukavstvom to uradio. Tako je počeo riječima: Čvrsto vjerujem u jednog Boga i vidim da ti nisi ovdje zbog politike zatvoren, nešto mi se čini i govori da je u pitanju nekakva krađa. Ovaj se zamislio i začudio i bio u nevjerici kako mu pogodi, nakon toga se počeo pravdati. Seansa je nastavljena i na kraju ovaj je dao te košulje Hamzaliji, koje je on dao drugom zatvoreniku kome su bile potrebne. Hamzalija je izašao iz zatvora nakon 10 godina, 1959. godine. Po izlasku iz zatvora hodao je na štakama i njegov oporavak trajao je mjesecima. Zanimljivo je spomenuti i to da sve vrijeme dok je bio u zatvoru bio je neoženjen i da ga je njegova Fikra čekala da odsluži kaznu i da se onda uda za njega.

Kada je bio čuveni Sarajevski proces mladomuslimanskim intelektualcima 1983. godine, njih 13, Hamzalija je i tada trebao biti kao 14 optuženi,

među njima. Udba je tih augustovskih dana došla njegovoj kući, pretresala kuću, a Hamzaliju su odveli. Bio je petak. Sin Enes je bio 3. godina na Medicinskom fakultetu u Sarajevu. Kada je došao kući, oca nije bilo, mislio je da je negdje na terenu, jer je imao običaj da obilazi teren i da na terenu čini usluge ljudima. Kako je padala noć, oca nije bilo, onda je majka rekla Enesu da je on zapravo odveden u miliciju. U subotu ujutro Enes je otišao u Doboj da traži oca. Vijest da je priveden ubrzo se proširila u familiji, ali i čaršiji. Došavši u Doboj, Enes je prvo otišao u MUP da se raspita za oca, rekli su da ga tu nema. Nakon toga otišao je u Sud. U Sudu su mu kazali da nije ni tamo!

Dan je odmicao, neizvjesnost trajala, misli pomiješane, na svašta se pomišljalo. Nakon pauze odlučio je da ide ponovo u MUP. Ovaj put s istim pitanjem, ali oštrije obratio se službeniku: „Molim Vas, recite mi je li Hamzalija Hundur ovdje u Vašim prostorijama? Recite mi, bio sam u SUP-u, rekli su da ništa oko toga ne znaju. Znači kod Vas je. Ako je mrtav, recite mi,a ako nije, hoću da ga vidim." Na Enesovo insistiranje službenik je priznao da je tu i da treba s nekim da razgovara. Rekli su da će oca vidjeti, a tada se pojavio neki čovjek i pozvao Enesa u prostoriju da sa njim razgovara. Kasnije je Enes doznao da je to bio Načelnik CSJB Doboj.

Tada je uslijedio razgovor načelnika i Enesa. Enes je već bio umoran, snaga i živci su popuštali, pa je bio oštar u razgovoru. Branio je oca i napadao službenika govoreći da je pročitao komunističku literaturu, djela Marksa i da to što rade nije u saglasnosti s tim. Načelnik je rekao da će otac biti pušten kući. U međuvremenu u MUP je došao Halid Hafizović i brat mu Huso i oni su iščekivali da ga oslobode. Prema zakonu vrijeme od 72 sahata je isticalo i trebali su ga pustiti u tom periodu, inače ide optužba. Enes je već otišao kući. Nakon nekoliko sati Hamzalija je došao kući u društvu brata Huse i Halida Hafizovića. Nakon nepuna tri dana provedena u istražnom Hamzalija je bio iscrpljen i klonuo snagom. Pogled mu je bio fiksiran, ostao je bez glasa i nije mogao pričati niti je imao snage da stoji na nogama, jer je tri dana sjedio na stolici i nije spavao niti odmarao. Trebalo mu je tri mjeseca da se oporavi, a na bolovanju je proveo šest mjeseci. Nakon provedenog vikenda kod kuće, Enes je trebao ići nazad u Sarajevo. Upitao je oca: „Babo, jesi li šta potpisao? Ako si potpisao, nisi trebao." Hamzalija ga je čuo, ali zbog iscrpljenosti nije

mu ništa mogao odgovoriti. Kasnije kada mu se povratila snaga, rekao je Enesu: „E, da li sam bio zdrav pa da ti opalim šamarčinu, ti ćeš meni govoriti da nisam trebao potpisati, niti, ne daj Bože, koga izdati! Ovo je i jedna onako šaljiva prilika i momenat, koji odslikava karaktere oca i sina.

Nije nevažno spomenuti da su tokom ovog pretresa kuće iz 1983. godine u Hamzalije u kući našli značajne količine kahve. Vlast je zanimalo odakle kahva i svu pronađenu kahvu su oduzeli. Istražitelje je zanimalo odkud toliko kahve,a Hamzalija je rekao da su to pokloni od rodbine i prijatelja. Istražioci su išli i provjeravali od pojedinaca da li su dali kahvu. Ispostavilo se da je sve bilo tačno. Kasnije je Halid Hafizović insistirao da vlasti plate kahvu koju su oduzele i porodici Hundur je kahva bila plaćena.

Tom prilikom poznatom tešanjskom novinaru Smailu Terziću nuđeno je da objavi tekst, kao senzaciju, ali on je to odbio. Njegov odgovor je bio da se radi o časnoj porodici i da on to ne želi da uradi. I ova gesta rahmetli Smajla je pouka kako u životu nema sve svoju cijenu, kada je riječ o ljudskim postupcima, odnosno da se svi ljudi ne mogu "kupiti za večeru".

Turalić Ismet

Ismet Turalić rođen je 1924. godine, sin Mehmeda i majke Zibe, rođene Kurt. Njegov otac Mehmed završio je medresu u Tešnju. Zanimljivo je da nije bio hafiz, ali je tokom mukabela uz ramazan, korigovao učače Kur'ana. Iako je završio medresu, Mehmed nije radio poslove imama, nego se bavio veletrgovinom, dok je svoje obrazovanje koristio da uputi djecu na pravi put „siratu mustekim". Ismetova majka Ziba, bila je domaćica, rodom iz Mostara. Ismet je završio Šerijatsku gimnaziju, šest razreda srednje škole i rat ga je spriječio u naumu da studira u Egiptu na „Al Azharu".

Tih dana bio je neoženjen, u nacionalnom smislu nije htio da se izražava kao Srbin ili Hrvat, dakle bio je neopredijeljen. Kraj rata proveo je u rodnom gradu i radio u Sreskom narodnom odboru u Tešnju, doškolovao se i iza rata u Sarajevu pohađajući knjigovodstveni kurs. Poslije nekoliko mjeseci Hamzalijinog prijema u Organizaciju, dobio je zadatak da u Tešnju organizuje MM, zadatak mu je povjerio Fazlibegović, nekako u junu mjesecu iste godine. Nakon dobivenog zadatka odlazi u Tešanj, gdje se sastaje s Ismetom Turalićem. Nakon što je obavio razgovor sa Ismetom na način kako su drugi obavljali s njim, Ismet je odmah dao pristanak na ulazak u članstvo Organizacije i to je bilo u septembru 1948. godine...

Razgovor i upoznavanje o Organizaciji desilo se zapravo na ulici, kada ga je sreo Hamzalija i počeo objašnjavati da je islamska vjera oslabila i da omladina treba raditi na tome da se islam uzdigne i sačuva i u tu svrhu je potrebno da se omladina ujedini kroz organizaciju MM. Ismetu je trebalo vremena da razmisli o ideji i prijedlogu i danima je razmišljao o svemu, da bi donio odluku da se pridruži članstvu. Uslijedilo je upoznavanje s Pravilnikom o radu Organizacije, koga se trebalo pridržavati, bila je riječ o nekom kratkom sižeu, da bi poslije kraćeg vremena bio predočen prošireniji Pravilnik. Osim Pravilnika dobili su u materijalima i brošure: Islamska Španija, Seksualni problemi, O alkoholu, sportu u islamu. Kako je obaveza da se plaća članarina, Ismet je bio zadužen i ubirao članarinu.

S lijeva stoji: Hamdo Turalić, Zineta Turalić, Ifeta Turalić i Ismet Turalić
Čuče s lijeva: Nađa, Samira i Senada Turalić

Okupljanja su trajala po kućama ali se krilo i od naroda pa i od ukućana, nije se htjelo upadati u oči drugima, a posebno vlastima. Sastanci su se održavali s vremena na vrijeme i po potrebi u 20 ili 30 dana.

Zahvaljujući Ismetovom pristanku organizacija se ubrzo proširila u Tešnju, novim članovima: Fadilom Turalićem i Muharemom Abduzaimovićem, a Ismet je bio vođa te grupe. Na tome nije stao, nego je formirao još jednu grupu u koju je uključio Mehmeda Zeničanina iz Tešnja i Ibrahima Braćkana iz Medakova. U početnom periodu djelovanja Organizacije, grupe su se bavile preradom materijala koji se bazirao na moralnim načelima. S Ismetovim odlaskom u Sarajevo na kurs knjigovodstva, nastavljeno je druženje i razgovor o MM u srezu Tešanj s Hamzalijom. Kako je bilo proljeće i bližilo se

ljeto i vrijeme kada su počela privođenja MM, tada je Hamzalija odlučio da se dođe u Tešanj i da pokupi sav materijal od članova.

Za vrijeme istrage Ismetu je najteže padalo što su ga često zatvarali u neki čelični boks, u koji je mogao biti utrpan u sjedećem položaju, bez mogućnosti da ustane ili noge ispruži.

Tako je Ismet bio u prvoj grupi Tešnjaka koji su osuđeni na kaznu zatvora, s tim da su on i Hamzalija bili izdvojeni od suđenja i suđeni s grupom iz Tuzle. Okružni sud Tuzla br.k. 245. od 25.08.1949. i Vrhovni sud, Sarajevo br. Kž 663/49. od 14.10.1949. godine za krivično djelo iz čl. 2.3. i 9. Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države. Kazna lišenja slobode s prinudnim radom u trajanju od 10 godina i gubitak građanskih prava u trajanju 2 godine.

Nepravednu kaznu Ismet je izdržavao u zatvoru u Zenici. Za vrijeme izdržavanja kazne, Ismeta su kao i druge MM prisiljavali na „reviziju stava" i na saradnju.

Jednom prilikom su ga suočili sa bratom Hamdom, tražeći od brata Hamde da ga posavjetuje kao stariji brat, kako bi pristao na saradnju, pa da ga mogu osloboditi od daljnjeg izdržavanja kazne. Ismet je tada kazao da se od njeg očekuje da uhodi i prisluškuje svoje prijatelje, članove MM pokreta, pa njima prijavljuje, što on ne bi pristao da čini po cijenu života. I nemoj, dragi brate, ačkosum ti, pa bilo što bilo! Rekao mu je Hamdo. Pošto se ovo prisiljavanje na saradnju i dalje vršilo, to je Ismet više puta zatvaran u samicu. U kojoj je gladovao i smrzavao se. Među osuđenicima koji su bili jako loše tretirani u zatvoru bio je Ismet.

U knjizi „Mladi muslimani" autora Seada Trhulja, na strani 101. nalazi se svjedočenje: U logoru u Kakanj, pored ulaza u rudnik, bio je upravnik logora, čovjek iz milicijskog sastava, njegovog imena se ne mogu sjetiti.

TI PLAČEŠ MAJKO - pjesma koju je napisao Ismet i posvetio majci

Ti plačeš majko što postah
robom
što mi je kuća hladna tam-
nica
plačeš i žališ što nisam
stobom
i što mi mladost ispija
samica.

Ti si majka i moraš plakati
što si izgubila jedinca sina
ali jedno majko sada ću te
pitati
ima li išta preče od Dina.

I znam majko da ćeš mi reći
da nije ništa preče od Dina
eh pa kad je tako
moraš steći saznanje
da ne smiješ žaliti sina.

Ti moraš biti sretna majko
što si imala takvog sina
pravog vjernika smjela i jaka
koji je stao na braniku Dina.

I pošao za Islam u borbu
svetu
prezirući smrt koja ga vreba
i tako kazao sjelom cvijetu
kako za Islam boriti se treba.

Pa ako saznaš jednog danada
krije zemlja sina ti mila
presretna mi budi majko
draga
Šehida jednog da si rodila.

I nikad ne žali što sam ti pao
već uvijek rebi elhamdulilah
što ti je Allah sina dao
koji je umro fi sebililah.

Samo napiši na mome grobu
nešto o radu iz mojih dana
neka to služi kasnijem dobu
neka se na tome uče pokoljen-
ja mlada.

ISMET TURALIĆ

Dawa, list muslimanske omladine, Bobare, Tešanj, 1993.,

S desna Ismet sa suprugom i Hamzalija sa suprugom

Međutim, pravi šef, koji je o svemu odlučivao, bio je pomoćnik upravnika. To je bio udbaš. Jovo Đurić, za koga se govorilo da je bio aktivan četnik u Hercegovini sve do 1944. godine, kada je zarobljen i prešao u partizane. On je isključivo bio protiv muslimana. Ismet Turalić, koji je u Tešnju bio jedan od osnivača MM, od njega je kažnjen samicom. To je kvadratni metar prostora posebno izgrađen u jednoj baraci, gdje nije bilo nikakvog svjetla, već samo jedna cigla da ima zraka da se ne uguši. To je bio zimski period i skinuo ga je samo u gaće i košulju i tu je proveo mislim oko mjesec dana. On je trebao tu da se smrzne. Mi smo nekako uspijevali da mu proturimo malo vune iz jastuka, a kad god stražar dođe, mora ga vidjeti u gaćama i košulji, da se oblaže vunom ispod gaća i ostane živ. Kada je Ismet onesposobljen za teški rad u rudnicima, onda je jedno vrijeme radio u tvornici „Novi život". Tu je u zatvorenim prostorijama brusio, polirao i bojio metale. Ovdje su mnogi oboljeli na pluća udišući čeličnu prašinu i otrovne pare. Iza toga je prebačen u vešarnicu, gdje mu je bila norma da opere po 70 zatvorskih košulja dnev-

no. A kada i to više nije mogao raditi, dali su ga za pomoćnika u zatvorsku ambulantu. U taj kvadratni metar on nije mogao ni leći već je morao stajati. Od tih tortura je nekako uspio ostati živ, ali je ostavilo trajne posljedice po njegovo zdravlje. Ostao je invalid u nogu. Odrobijao je 8,5 godina u Zenici.

Preselio je na bolji svijet 28. septembra 1998. godine u 74 godini života. Dženaza mu je klanjana sutradan ispred Čaršijske džamije u Tešnju. Ukopan je u Đonlagića kaburistanu.

Abduzaimović Muharem

Među članovima organizacije MM u Tešnju bio je i Abduzaimović Muharem, sin Ahmeta i majke Hatidže, rođen 01.07. 1918. godine u Tešnju. Završio četiri razreda škole i za ono vrijeme vrlo pismen čovjek. Školovao se u Sarajevu u Srenjoj stručnoj školi i išao na krojački zanat. Poticao je iz ugledne porodice i kao mlad čovjek uživao ugled u društvu. Do samog hapšenja imao je miran život. Tokom rata bio je jedno vrijeme u domobranima. Po završetku rata imao je svoju krojačku radionicu i radio i maštao o životu dostojna čovjeka.

U članstvo Organizacije Mladih muslimana primio ga je Ismet Turalić. Kako je obaveza svakog člana bila da primi drugu dvojicu, tako je Muharem primio u članstvo Hotić Hamdiju i Hundur Mehmedaliju. Prijem novih članova i nije bio tako težak kada se ima u vidu stanje u kome su se nalazili mladi, u kome su bili muslimani i činjenica da je platforma organizacije se zasnivala na afirmaciji islama i morala u društvu.

Nakon rata organizovale su se omladinske radne akcije i sam je u njima učestvovao, kako bi dao poticaj za obnovu domovine. Početkom 1949. godine bio je u jednoj od akcija, na sječi šume u Papratnici kod Žepča. Boravkom u akciji dobio je poziv da se javi u Tešanj, gdje je nakon javljanja bio uhapšen 7.6. 1949. godine

Uhapsila ga je UDBA. Isljednik je bio iz Beograda, koji je tih dana i mjeseci došao iz Beograda i bio prepoznatljiv po tome što je teren obilazio jašući na bijelom konju. Prilikom privođenja pretresli su mu kuću i odnijeli sve stvari brata Sulejmana, koji je bio novinar u Sarajevu. Sjedište pritvora bilo je u današnjoj zgradi poreske uprave, prva vrata lijevo od ulaza, pored Voskbanke, koja se nalazi u vakufskoj zgradi. Muharem je tu proveo jednu noć, da bi već sutradan bio premješten u zatvor, u zgradu zvanu štok,oblasne službe UDB-e u Tuzli. Takve četiri zgrade se nalaze u tom kompleksu. U zgradi u kojoj je bio Muharem u prizemlju je bio zatvor, a na spratu je bila UDB-a.

Muharem je u istražnom zatvoru Tuzla proveo četiri i po mjeseca. Tokom tog perioda imao je nekoliko isljednika. Najgori odnos tokom istrage doži-

Prvi s desna, Muharem, u omladinskoj akciji

vio je od Sretka Guzine iz Slavonskog Broda, za njega kaže da je tokom istraživanja bio i nasilan i da je tukao optuženike. Sjeća se i Joze iz Dervente koji je isto tako imao grub nastup prema osuđenicima. Tek nakon što je isljeđivanje preuzeo Muhamed Gandura iz Sarajeva, imao je korektan odnos i osjećao se dostojanstveno. U ružnom sjećanju ostao mu je i izvjesni Rizo Selmanagić, koji mu je prijetio na način psihičkog ubijanja, govoreći mu da nikada neće izaći iz zatvora. I te psihičke strelice koje su odapinjane prema Muharemu promašile su metu, jer je Muharem bio psihički izuzetno stabilna osoba i na takve provokacije odgovarao je: „Šta ja mogu, šta će biti, bit će!"

Poslije četiri mjeseca zatvora Muharem je zajedno sa ostalima vozom prevezen do Tešnja, gdje je u kinosali bilo javno suđenje i iznošenje presude 18.10. 1949. godine. Sudija Bajro Mešić je došao iz Tuzle, za njega kažu da je on bio glavni sudija u predmetima kada je trebalo donijeti drakonske kazne, bez obzira na dokaze. Sjeća se da je tada sala bila puna, a publika je bila kao pripremljena da aplaudira na neke istupe javnih tužilaca, prilikom izricanja presude. Velika je vjerovatnoća da je linč publike bio pripremljen u režiji KPJ.

Okružni sud Tuzla br. K-291/49. od dana 18.10.1949. godine i Vrhovni sud Sarajevo br. KŽ. 810/49. od 13.12. 1949. godine za krivično djelo iz čl.2,3. Tačka 9.13. te čl.9 ZKND. U optužnici piše da mu se stavlja na teret da je u decembru 1948. godine postao član terorističke organizacije. Zatim da je vrbovao druge u članstvo u Organizaciju i da je bio na čelu jedne od tešanjskih trojki.

S lijeva stoje Muharem i supruga Almasa, majka Hatidža i braća Omer i Sulejman

Dakle, Abduzaimović je kao i ostali optužen za terorizam, a da nikom od njegovog terorizma nije falila dlaka na glavi, niti je ikoga udario čvokom. Zato je bio osuđen na 12 godina zatvora, počevši od 12 jula od kada je bio uhapšen i proveo vrijeme na suđenju. Iskustva tokom izdržavanja kazne su bila različita. Neki osuđenici su trpili strašna mučenja i maltretiranja. Muharem je prošao nešto lakše za razliku od drugih. Kako je imao zanat, profesiju koja je bila deficitarna, u Zenici na izdržavanju kazne radio je u krojačkoj radionici oko godinu dana. Poslije Zenice prebačen je na izdržavanje kazne u zatvor Sarajevo, gdje je dio vremena od nekoliko mjeseci proveo radeći građevinske poslove. Naredni posao bio je u preduzeću „Miljacka", koje je bilo pri zatvoru i tu je ostao oko dvije i po godine.

Muharem je odslužio kaznu u trajanju od četiri i po godine. Kazna mu je smanjena zahvaljujući poznanstvu sa Vojom Oljača, koji je bio jelaški zet, a koji je bio pomoćnik komandanta 53. divizije Jugoslovenske armije.

O svom izdržavanju kazne Muharem je pričao da je bio zadovoljan tretmanom koji je imao. Nije bio udaran i imao je mogućnost da obavlja vjerske obaveze, osim toga nije bilo indoktrinacije od uprave i pokušaja da revidira svoje stavove. Imao je dobru hranu i mogućnost da ga posjećuje porodica.

Ni izlasci u grad mu nisu bili onemogućeni. Jedino je smještaj bio loš jer je svaki zatvorenik imao 40 cm za spavanje, zbog velikog broja zatvorenika.

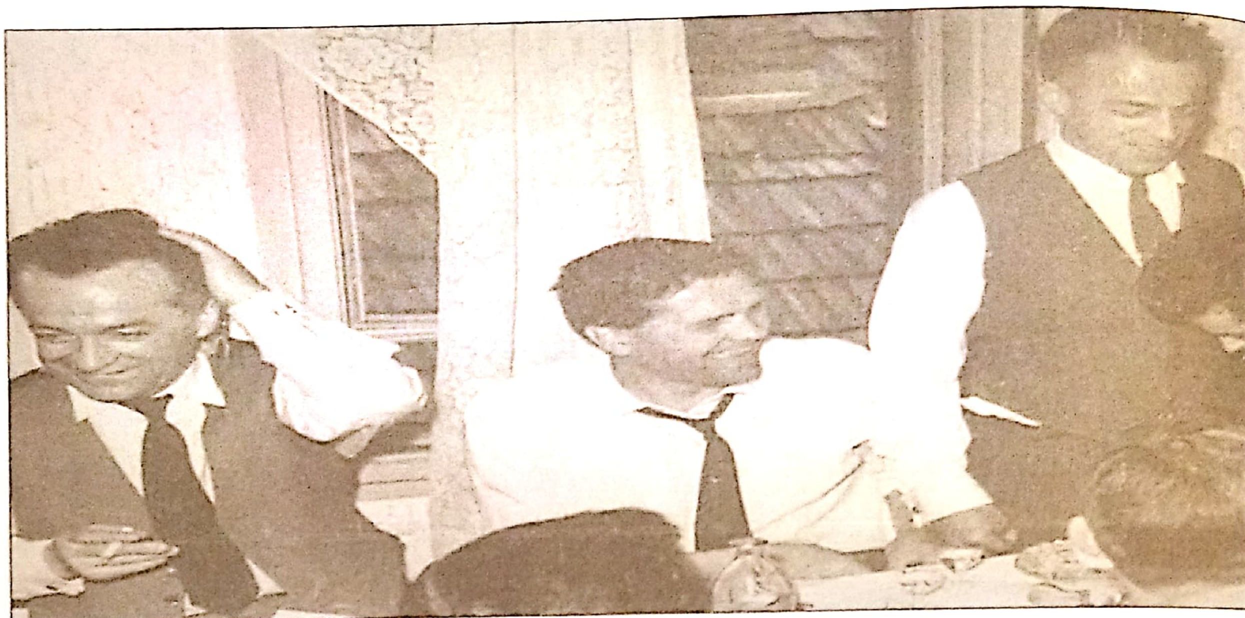
Muharem, prvi s lijeva

Nakon izlaska iz zatvora Muharem je ostvario uspješnu karijeru u svom životu. Po izlasku iz zatvora zaposlio se u krojaćkoj radionici, zadruzi.

Imao je izuzetnu ambiciju u životu koja mu se i ostvarila. Maštao je da jednog dana radi u velikoj fabrici koja će zapošljavati veliki broj radnika. Znanje i iskustvo su se sakupljali. Tako je Muharem zajedno sa Muhamedom Brkićem, bio idejni tvorac i osnivač tekstilne fabrike „Napredak" Tešanj.

Istoimena fabrika se razvijala iz godine u godinu, da bi 80-ih godina prošloga vijeka imala oko 600 zaposlenih radnika. Muharem je uspio da ljubav prema tekstilu i tekstilnoj industriji prenese na sina Ibrahima, koji je danas direktor tekstilne firme „Contesa" Tešanj.

Iz Muharemove biografije zaključujemo da se u svom radnom vijeku ostvario kao ličnost i da je imao uspješnu karijeru.

S desna Muharem, u sredini rođak Abdurezak i brat Sulejman

NARODNI ODBOR GRADA SARAJEVA
ISPITNA KOMISIJA ZA POLAGANJE ISPITA
ZA ZANATSKOG MAJSTORA

DIPLOMA

o položenom ispitu za zanatskog majstora

Ispitna komisija za polaganje ispita za zanatskog majstora u Sarajevu potvrđuje, da je

[illegible]

rođen 19[illegible] god. u [illegible] srez [illegible] Narodna Republika [illegible] danas

POLOŽIO ISPIT ZA ZANATSKOG MAJSTORA

iz [illegible] struke

i time stekao kvalifikaciju da samostalno rukovodi zanatskom radnjom ili radionicom odnosno da vodi zanatske poslove u industrijskoj radionici

Ova diploma izdaje se na osnovu člana 33 Zakona o zanatstvu i upisana je u registru položenih ispita za zanatskog majstora pod rednim brojem [illegible]

Diploma je oslobođena od plaćanja takse po članu 6 tačka 7 Zakona o taksama.

Članovi ispitne komisije: [illegible]

Predsjednik ispitne komisije: [illegible]

Diploma o stručnom usavršavanju

Omer Ibrahimkadić

Nije nikakvo čudo da je okosnicu MM predstavljao značajan broj imamskih službenika. Upravo za to što su u svom programu MM naznačili da im je prioritet vjersko djelovanje.

Članstvo i djelovanje kroz Organizaciju je bio vapaj očajnika da se spase islam i muslimani od asimilacije. Moglo se vidjeti da je sama struktura članova MM bila heterogena i da su po zanimanju i profesiji bili vrlo različiti. Ipakbi se moglo zaključiti da su članovi MM bili među najsposobnijim dijelom društva i da su bili svi manje - više s autoritetom. Kada je riječ o hodžinskom esnafu, nisu svi bili članovi Organizacije i nisu svi zdušno podržavali rad Udruženja za to su postojali razni razlozi.

A. Domovnica

333

Upisati dne: / Уписати дне: 6. april

Porodica: / Породица: Ibrahimkadić Mustafa

IME I PREZIME / ИМЕ И ПРЕЗИМЕ (2)	Srodstvo prema starješ po rodu / Сродство према старјеш по роду (3)	Rođenja — Рођења: dan / mjes / godina (4)	mjesto, srez, županija, država / мјесто, срез, жупанија, држава (5)	Zanimanje / Занимање (6)	Nadležan u opštini, srezu, župan., državi / Надлежан у општини, срезу, жупанији, држави (7)
Mustafa Ibrahimkadić		1874	Medakovo	Težak	Tešanj
Omer		5 7 1892 1891	"	"	"

Izvod iz dokumenta domovnice

Sa sigurnošću među imamima su davali podršku oni koji su bili svjesni teškog stanja u kome su se našli islam i muslimani i zato su vidjeli priliku da kroz djelovanje MM urade nešto više. Među imamima koji su podržavali članstvo i ne samo to nego i davali svesrednu podršku je i Omer ef. Ibrahimkadić iz Medakova. Ibrahimkadić, Omer, sin Mustafe i majke Zejne, rođen 1881. godine u mjestu Medakovo, srez Tešanj. On je bio svršenik Medrese u Tešnju, koju je završio 1914. godine. Veliki dio svoje radne karijere proveo je na poslovima imama u džematu Medakovo. Kada je bila hajka na članove Mladih muslimana, uhapšen je bio i Omer. S obzirom da su progoni

Svjedočba

Medrese odnosno muderisa u Tešnju s kojom se zasvjedočava da je Omer Ibrahimkadić Mustafin iz Medakova (Tešanj) počam od 1905 godine sve do sada neprekidno kao pitomac gornju medresu pohadžao, te da je svojevremeno propisane ispite pred osobitim povjerenstvom sa vrlo dobrim uspjehom polagao, i tako isto povađao.

Medresa u Tešnju 8. aprila 1914

Privremeni muderis
H. S. [illegible]

Kotarsko vak. mear. povjerenstvo u Tešnju.
Pr. dne 9. aprila 1914
Broj: 143 1914 sa 1 priloga

Dokument svjedodžbe o završenoj školi

i hapšenja MM trajala nekoliko godina, da je 1949. godine bio samo glavni udar, Omer efendija je uhapšen godinu dana ranije 1948. godine i suđen je bio u Okružnom sudu u Doboju.

Okružni sud Doboj br. K.232./48.god. Za krivično djelo iz čl. 3. tačka 14. Kazna lišenja slobode s prinudnim radom u trajanju od 3 godine i 6 mjeseci.

Pojedinosti o mjestu izdržavanja kazne nisu poznate.

sa tavanom je sagrađena.
Te iste godine na jesen
sagrađen je mekteb na sprat
koji je služio za djecu i hodži
za stan.
Prvi imam spomenute džamije
bio je Škiljić Mehmed eff. koji
je bio do konca 1927 godine
kada je samovoljno napustio
i dao ostavku.
Na njegovo mjesto bio je
postavljen za imama Ibrahimkadić
Omer eff. i koji je bio na dužnosti
do 1948 godine kada je nastupio
zatvor kao pod ozaskom
(mladi muslimana.)
Sada je na to mjesto postavljen
Čosatović Hasan Hfz. eff.

Dokument iz ljetopisa džemata Medakovo

Aličić Redžep

Na spisku optuženika i osuđenika tešanjske grupe iz 1949. godine bio je i Redžep ef. Aličić iz Matuzića, srez Tešanj. Sin Saliha i majke Azemine, rođene Hadžan, rođen 1896. godine. U nacionalnom smislu izjašnjavao se kao neopredjeljen. Imao je sedmero djece. Redžo je poticao iz ugledne porodice Aličića, koja je iznjedrila učene ljude. Njegov otac Salih efendija imao je stalešku titulu mule, koja se inače dodjeljivala učenim muslimanima, koji su se u svom znanju i ponašanju isticali.

Redžep mu je puno ime, a inače su ga zvali Redžo, osnovnu školu pohađao je u medresi Ferhadbegovoj u Tešnju i to u periodu 1911 - 1919. godine. Već tada se izdvajao kao odličan učenik i ostvarivao natprosječne rezultate. Poslije završetka školovanja od 1.6. 1921. godine počinje da radi kao vjeroučitelj u Osnovnoj školi Tešanjka. Njegov naredni angažman bio je u džematu Lepenica. Tako je dekretom Reisu-l-uleme od dana 15.09.1928. postavljen za imama, mu'alima, vjeroučitelja i voditelja matice u Lepenici.

Na toj dužnosti ostao je sve do 18. 08. 1937. godine, kada mu Ulema - medžlis Sarajevo izdaje Rješenje o premještaju u Rudo da obavlje navedene dužnosti od ranije. U Rudom će se zadržati do 05.11.1938. godine, da bi potom ponovo se vratio u džemat Lepenicu, na staro radno mjesto. Ispostaviti će se da će radnu karijeru okončati u istoimenom džematu. Nešto ranije 31. decembra 1965. godine odlazi u penziju, i to invalidsku, jer je prethodno imao težak udes, koji mu je ostavio posljedice na zdravlje.

Obavljajući dužnost imama, Redžep je bio beskompromisan u sprovođenju principa i učenja islama, a to je i od drugih tražio. Principijelnost na kojoj je istrajavao učinila ga je poznatim u bližoj i daljoj okolini. Posebno je ostvarivao rezultate u džematima s odgojem djece i mladih u duhu islama. Kao osoba koja je bila natprosječno obrazovana i imala široke horizonte pogleda i razumijevanja prilika u kojima su se našli Bošnjaci, Redžep je djelovao na jačanju vjerske i nacionalne svijesti Bošnjaka. Takvo držanje učinilo ga je osobom od ugleda i autoriteta, a to u vrijeme nadolazećem sistemu komunizma i nije bilo baš popularno. Oni su htjeli da imaju veći uticaj na mase od samog Redžepa. Oni su htjeli sistem potpuno sekularistički, sistem gdje nema više mekteba, sistem gdje je čovjek mjera stvari. Takva projekcija društva i života zadirala je suštinski u misiju rada jednog imama, kakav je bio Redžep.

Redžep je htio da muslimani ne budu vjernici po tradicionalnističkom shvatanju, a to bi značilo da im je babo bio musliman, da ima muslimansko ime, i to je to. A takva projekcija muslimana je potpuno pogrešna, jer musliman vjernik mora imati ubjeđenje i njegova vjera treba biti stamena.

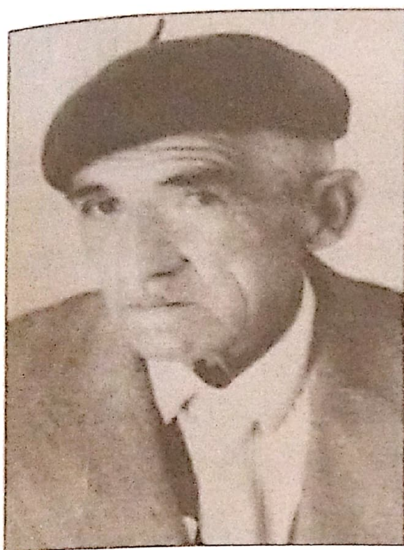
Kao takav Redžo je došao na radar novih vlasti i označen kao protivnik sistema i poretka. Tako će se njegovo ime naći među devet optuženika sa tešanjskog sreza u sudskom postupku 1949. godine.

Okružni sud Tuzla, broj 291/49, od dana 18.10.1949. godine okrivio ga je i osudio kao MM, kao člana terorističke organizacije na 18 godina zatvora. U samoj presudi Redžepu se navodi: ALIČIĆ REDŽO neustanovljenog vremena 1949. godine Begić Ahmetu i drugima u više navrata govorio kako je danas, narod nezadovoljan, zbog toga što se traže razni otkupi, porezi i slično, da se radi toga oko Sarajeva vrše pripreme za rušenje postojećeg državnog i društvenog uređenja, da će i kod nas narod ustati protiv narodne vlasti, čim ovo počne oko Sarajeva. Osim toga se navodi da ALIČIĆ REDŽO, SUBAŠIĆ JUSUF I DELIBEGOVIĆ IBRO duže vremena su bili povezani s okrivljenim Hundur Hamzalijom i drugima, znali da ovi organizuju terorističku organizaciju Mladih muslimana i rade na stvaranju odmetničke bande, a o svemu tome nisu obavijestili organe narodne vlast. Redžep je nakon izricanja presude kaznu služio u KPD Zenica. Samo robijanje ostavilo je snažne posljedice na porodicu. To se odrazilo na egzistenciju i položaj u društvu.

Nakon što je proveo četiri godine, pet mjeseci i 28 dana kazne u zatvoru, dolazi do obnove postupka. U samom ponovljenom postupku sudije nisu imali dokaza, kao što nisu imali ni prvi put, ali ove prilike Redžep je oslobođen optužbi i daljnjeg izdržavanja kazne. Osim toga imovina koja je bila konfiskovana, vraćena mu je.

Boravak u zatvoru ostavio je posljedice na zdravlje, no do penzije je ostalo još mnogo vremena. Redžep je nastavio angažman u Islamskoj zajednici i tamo gdje je stao prije zatvora. Dao je značajan doprinos u vjerskom i institucionalnom životu Matuzića, Alibegovaca, ali je pomogao rad i drugih institucija Islamske zajednice.

Doživio je duboku starost i preselio na Ahiret 19. 03.1977. godine u 81. godini života. Na samoj dženazi bio je prisutan veliki broj imama, džematlija iz zavičaja i šire okoline.

Hrvić Ibro

Među imenima deveterice optuženih pa osuđenih MM našao se i Ibro Hrvić, sin Muje i majke Đule, rođene Unkić, rodom i prebivalištem iz Vukova, srez Tešanj, rođen 1921. Mladi muslimani su bili nacionalno neopredjeljeni, odnosno nisu htjeli da se izjašnjavaju da su Srbi ili Hrvati. Po zanimanju Ibro je bio zemljoradnik.

U Organizaciju Mladih muslimana stupio u maju mjesecu 1948. godine. U to vrijeme kao i drugi članovi Organizacije prerađivali su vjersku literaturu, s ciljem jačanja nacionalnog i vjerskog identiteta. Čitali su literaturu „O alkoholu", „Naš pokret", „Pravila" „Kako se boriti"...

Zadatak organizacije bio je da odgoji muslimana u islamskom duhu, da se podstakne širenje islamske svijesti među muslimanima, i da se radi na moralnom i društvenom podizanju muslimana.

Upravo je sve to bilo ugroženo od komunističkog djelovanja i na sceni je bila agresivna i protivvjerska kampanja u društvu. Slabi su popuštali pod dogmatikom nove vlasti. Tako jedne prilike dok se Ibro vraćao s posla, naišao je pored trgovine, gdje je stajala grupa muslimana, koja je razgovarala o sistemu i Titu. Vidjevši Ibru kako prolazi, neko iz grupe s namjerom da provocira Ibru, koji je bio poznat kao mladi musliman, doviknuo je: „Tito je isti pejgamber!"

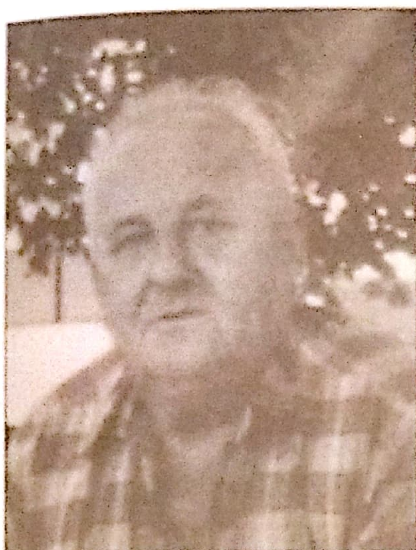
Taj što je to poviknuo, znao je da iza sebe ima sistem i da će biti zaštićen. U tom trenutku Ibro je zastao, okrenio se prema grupi i vidio grupu muslimana koja je prodala dušu Partiji i sada misle da mogu raditi šta im je volja. Ne znajući da su prodajom duše izgubili sve i da su tek tada na gubitku. Prodali su vjeru za večeru. Znali su da su neki članovi pokreta MM već ranijih godina uhapšeni i pritvoreni i da biti vjernik nije nimalo „popularno". Ali hvala Bogu Milostivom, koji da da uvijek ima njegovih iskrenih robova, koji nose din i kada je totalno ateistički sistem, kakav je kreirala KPJ. Bio je i Ibro u dubokoj dilemi da li prešutiti i u sebi osuditi te neznalice, ili progovoriti i reći istinu pa šta bude, nek bude! Mislio je u sebi gdje će to biti isto, kako su neki ljudi jeftina roba, ko kupus na pijaci. A onda odlučio je da kaže istinu da kaže:

„Ne, to nije isto. Tito ne može biti kao Pejgamber!" Odbrusio im je Ibro i nastavio svoj put. Sav prkosan i ponosan na sebe da je smogao snage da izgovori istinu. Istinu zbog koje je nadat se dostigao deredže kod Gospodara svjetova. Istinu po kojom će ga pamtiti buduće generacije muslimana Bošnjaka. Evo, i nakon 70-ak godina poslije ta rećenica odzvanja nad Vukovom. Međutim, Ibro se nije pokajao ni po cijenu koju će kasnije platiti zbog te rećenice. Cijena je bila da ga je neko iz te grupe prijavio UDB-i i da je po toj rećenici obilježen i konačno osumnjičen i uhapšen u pogromu mladih muslimana 1949. godine. Ibro je uhapšen 28.6.1949. godine. Tokom isljeđivanja stavljaljo mu se na teret da je vrbovao druge u organizaciju i da je pomagao rad Organizacije. Na sudu Ibro nije krio da je bio član MM i da je kao takav bio upoznat sa djelovanjem Organizacije na tešanjskom srezu i da je bio član trojki, ali i radio na omasovljenju Organizacije

Osuđen je na kaznu zatvora od 12 godina i bio je u grupi osuđenika koji su dobili najveće kazne. Okružni sud Tuzla, br. K. 291/49. od 18.10.1949. godine i Vrhovni sud Sarajevo, br.Ki 810/49. od 13.12.1949. godine za krivično djelo iz čl. 3. tačka 8. i 9. Kazna 12. godina lišenja slobode sa prinudnim radom i gubitkom građanskih prava, osim roditeljskih u trajanju od 3. mjeseca.

Po izricanju presude dijelu grupe MM: Hamzaliji Hundur, Omeru Bukviću, Sabriji Begović, Ibri Hrviću i Redži Aličiću imovina je bila konfiskovana, te nisu bili dužni plaćati troškove krivičnog postupka.

Ibro Hrvić ovasijetio je dr. Članjka Muhameda da mu klanja dženazu.

Subašić Jusuf

Među najmlađim osuđenicima organizacije Mladih muslimana, bio je Subašić Jusuf, sin Ise i majke Nafe rođ. Tokmić, rođen 1927. god. u mjestu Jelah srez Tešanj. Njegova biografija i životni put su također veoma interesantni. Jusuf je pristupio Narodnooslobodilačkom pokretu kada je imao 16 godina. Bio je među najmlađim partizanima u 2. svjetskom ratu i obišao brojna ratišta širom Bosne i Hercegovine. Član NOP bio je sve do završetka rata 1945. godine.

Za Jusufa se pouzdano zna da nije bio član niti aktivista pokreta Mladih muslimana. Ta činjenica nam govori koliko je suđenje i sva priča oko toga bila paušalna i montirana, tako da su ljudi koji nisu imali nikakvog dodira s pokretom MM, pak, suđeni kao MM, jer je sve bilo lakše raditi pod krinkom MM, jer su MM u društvu već bili prokazani i bilo je dovoljno reći da je MM ili da ima neke veze i on je već i okrivljen i osuđen.

U slučaju Jusufa Subašića dominiraju dvije činjenice; prvo da je bio u partizanima kao najmlađi član sa 16 godina i da nije bio član niti aktivista organizacije MM. Prema svjedočenju sina Bahrije, Jusuf je po svemu sudeći bio etiketiran i osuđen zbog činjenice da se u njegovoj kući za vrijeme ramazana klanjala teravija. To je bio dovoljan razlog da ga jedan komšija (ime poznato porodici) ocinka i prijavi vlastima i da kao partizan postane sumnjiv i osuđen za terorizam. Njegov sin ispričao je anegdotu tokom samog procesa privođenja i ispitivanja. Naime, ne znajući šta se stvarno dešava, misleći da je neka zabuna, istražitelji su ga prilikom isljeđivanja ispitivali o navodnom članstvu u MM. Na postavljeno pitanja: „Da li si ti, Jusufe, Mladi musliman?" On je potvrdno odgovorio: „Da, ja sam mladi musliman, zar nije tako, hem sam musliman, hem sam mlad?" Istražitelji su to doživjeli kao provokaciju, a i on je mislio da je sve neka provokacija i zabuna.

Međutim, Jusuf će ubrzo shvatiti da nije zabuna i da je on stvarno upao u nemilost vlasti i Udbe. U Tuzli tokom istražnog postupka bio je udaran. Nakon istraživanja, Jusufu je izrečena presuda među devet optuženih članova

organizacije MM. U presudi br.K.291/49. od 18.10.1949. i Vrhovni sud Sarajevo br. Kž. 810/49. od 13.12.1949. za krivično djelo iz čl.9. i 8. ZKND. Jusufu se stavlja na teret, kako piše u presudi: „Neustanovljenog vremena 1948. godine u više navrata i pred više lica govorio da u Zavidovićima nije dobro stanje, da se tako izvjestan broj ljudi sprema na rušenje državnog uređenja, dakle, vršili neprijateljsku propagandu, koja sadrži poziv za nasilno obaranje postojećeg državnog uređenja."

Prema presudi Jusuf je osuđen na kaznu 8. godina lišenja slobode s prinudnim radom i 2. godine gubitka časnih prava osim roditeljskih. Na izdržavanju kazne radio je kao brico. Pričao je članovima porodice da su u zatvoru ustaše i četnici imali bolji tretman od njih i da su bili češće pomilovani, iako su njihove presude bile za činjenje zločina u ratu. I on je imao sreće u nesreći , pa je bio primijećen od jednog lica iz Doboja, koji je znao da je Jusufu slučaj namontiran, pa je predložio upravi i vlastima da se Jusuf pusti na prijevremenu slobodu. Tako je i bilo Jusuf je nakon odležanih 4 do 5 godina, pušten na slobodu.

Po izlasku iz zatvora zaposlio se na ciglani u Jelahu i tu proveo skoro cijeli radni vijek. Umro je prirodnom smrću 1994. godine.

Pilav Osman

Organizacija Mladih muslimana u Tešnju brojala je na desetine članova. Da bi neko mogao biti član Organizacije, morao je prije svega imati visoke moralne kvalitete, a to bi značilo biti ne samo vjernik, nego imati i autoritet u društvu, moralne vrline, znanje, sposobnost. Organizaciji nije bio cilj imati kvantitet, nego kvalitet. Nije nikakvo iznenađenje što je u tešanjskoj organizaciji MM bila heterogena struktura u članstvu i što je tu bilo imama, zanatlija, intelektualaca. U članstvu Organizacije bila je nekolicina imama. Među njima bio je i Osman ef. Pilav iz Piljužića, sin Huse i majke Mine rođ. Ćeman, rođen 1909. godine u mjestu Piljužići, srez Tešanj.

O njegovoj biografiji ponešto znamo i interesantna je stvar da je svaki osuđenik MM bio na određeni način i po nečemu karakterističan. Tako je Osman za razliku od drugih članova MM, koji to nisu bili, bio član NOP učestvovao u borbi protiv stranih okupatora i domaćih fašista. U partizanski pokret se uključio polovinom 1943. godine i bio dio pokreta do kraja rata 1945. godine.

dnev. 1. ________ br. ______

________________ (ustanova)

Serija ______

Priznanica br. ________

Dinara (400) din četiri stotine

primljeno je od

Uplatio Pilav Osman

iz Piljužići na ime

doplata za Glasnik za 1965. god.

Tešanj 16. XI 1965.

Blagajnik,

U. Galijašević

O. T. „Bosnapapir" — Sarajevo

Dokument priznanica za pretplatu na Glasnik iz 1965. godine

SRESKI ZAVOD ZA SOCIJALNO OSIGURANJE
S R A J E V O
Filijala centar
Broj:42oo/58
Sarajevo,dne ______1958 godine

Z A P I S N I K

Sastavljen dana 23 maja 1958 godine u Sarajevskom zavodu za socijalno osiguranje radnog staža za PILAV OSMANA iz Tešnja.

Prisutni ispred zavoda:
1./ Referent Nedić Nade
2./Zapisničar Zablocki Safija
Saslušanju prisustvuje osiguranik_______________

Pristupi pozvani svjedok OLJAČA VOJO sin Petra iz Sarajeva rodjen 1916 godine u Devetaci srez Prijedor po zanimanju službenik ima ličnu kartu broj 76o33/52 stanuje u ulici Brankova br.13

Upoznat da može svjedočiti sam na osnovu vlastitog saznanja i upozoravanja i prezno opomenut na zakonske posledice na netačno svjedočenje,

I z j a v i

Druga Pilav Osmana nisam poznavao sve do oslobodjenja naše zemlje 1945 godine,ali mi je poznato preko mojih drugova iz borbe da je imenovani radio za NOP,na ime,drugom polovinom 1943 godine sa mojom jedinicom došao sam na teren sela Piljužića kod Tešnja pa sam od Žujića Voje sadašnjeg P.podpukovnika JNA,a onda a onda obavještajnog oficira V brigade,doznao da je Pilav Osman jedan od učesnika NOP-a stim što je od Žujića Voje primao razna obavještenja i zadatke,te ih prenosio na teren Piljužića i Doboja,kao i Tešnja, a iz tih mjesta pak dobivao druga obavještenja i izvještaje te ih dostavljao drugu Žujić Voji.

Ovaj njegov rad trajao je sve do oslobodjenja naše zemlje 1945 godine,kada sam se i ja lično sa njime upoznao.Jasam u pomenutom vremenu takodjer bio obavještajni oficir XI,a kasnije 53 divizije,pa je drug Pilav Osman i preko moga pomoćnika Mešić Svetolika zv.Milanče takodjer imao vezu po pitanju NOP-a stim što je od navedenog primao izvjesne zadatke izvršavao ito sve u svojstvu kurira.Samnom lično kao što gore izjavih nije imao direktnu vez,ali znam sigurno da je Pilav Osman radio sa gornjim drugovima po pitanju NOP-a od druge polovine 1943 godine,nemogu se sjetiti mjeseca pa sve do oslobodjenja naše zemlje 1945 godine.

Meni nije poznato ranije vrijeme njegova rada tj.njegovo učešće 1941 pa do druge polovine 1943 godine,te za taj period neka se obrati drugovima koji znaju za njegov rad nešto pobliže.

Više ništa nema izjaviti.

M.P.

Saslušao: Nedić Nade sr.

Upravnik: Kaurin Petar s.r.

Svjedok, Oljača Vojo sr.

Dokument iz 1958. godine, Sudski zapisnik

O njegovom učešću u NOP doznali smo posredno iz jednog dokumenta, a riječ je o Sreskom zavodu za socijalno osiguranje u Sarajevu iz 1958. godine. Riječ je o Zapisniku koji je sačinjen 23. maja 1958. godine u sarajevskom Zavodu socijalnog osiguranja radnog staža za Osmana Pilava. Dakle, tom prilikom je utvrđivan radni staž za Osmana i na sastanku su bili prisutni ispred Zavoda: Nedić Rade, referent, Zabloki Salilja, zapisničar i svjedok Oljača Vojo, službenik. Na tom ročištu Vojo je izjavio: „Druga Pilav Osmana nisam poznavao sve do oslobođenja naše zemlje 1945. godine, ali mi je poznato preko mojih drugova iz borbe da je imenovani radio za NOP, naime, drugom polovinom 1943. godine s mojom jedinicom došao sam na teren Piljužića kod Tešnja. Pa sam od Voje Žijića, sadašnjeg potpukovnika JNA, a onda obavještajnog oficira V. brigade JNA, doznao da je Pilav Osman jedan od učesnika NOP-a stim što je od Žujića Voje primao razna obavještenja i zadatke, te ih prenosio na teren Piljužića i Doboja, kao i Tešnja, a iz tih mjesta dobivao druga obavještenja i izvještaje, te ih dostavljao drugu Žujiću. Ovaj njegov rad trajao je sve do oslobođenja zemlje 1945. godine, kada sam se i ja lično s njim upoznao. Ja sam u pomenutom vremenu također bio obavještajni oficir XI, a kasnije 53. divizije, pa je drug Pilav i preko moga pomoćnika Mešić Svetolika zv. Milanče, također imao vezu po pitanju NOP-a, s tim što je od navedenog primao izvjesne zadatke, i, izvršavao i to u svojstvu kurira."

Po završetku rata Osman je obavljao poslove imama. Nije poznato kako je tada mogao biti osumnjičen kao član organizacije MM, ali je došao na listu Udbe bez obzira što je kao mladić bio učenik NOP.

Šišić Ahmet

Među osuđenima u postupku protiv MM nalazi se i Šišić Ahmet,sin Salke i majke Aleme rođ. Turalić, rođen 1904.god. u mjestu Raduša, srez Tešanj. Prema kazivanju njegovog sina Muje Šišića, Ahmeta je udba uhapsila na putu prema čaršiji, iza Alića kuća, kada je išao na džumu namaz. Presreli su ga na putu dok je jahao konja, naredili mu da siđe zavezali ga, priveli u istražne prostorije u Tešnju, a konj na kome je Ahmet jahao sam se vratio kući.

Ahmet je osumnjičen i okrivljen zbog jednog sasvim bizarnog slučaja. Zato što je zajedno sa Smajom Artukovićem i Adilom Kamenčićem otišao da pomogne da se izvrše pšenica porodici Hundura. To je bio jedan pohvalan komšijski gest, da se pomogne komšiji, koji je bio već procesuiran. I kako ne bi sjetva bila uzaludna i propala, Ahmet je odlučio da priskoči u pomoć zajedno sa drugima. Vlastima, Udbi to nije bilo po volji i uhapsili su i Ahmeta. Prilikom saslušavanja i isljeđivanja u Tešnju Ahmet je sve prizno. Onda su ga sproveli u Tuzlu u Udbu i tamo nastavili postupak protiv njega. Međutim, za razliku od Tešnja, gdje je sve priznao, u Tuzli je sve negirao. Sudija sav u čudu upitao je Ahmeta:

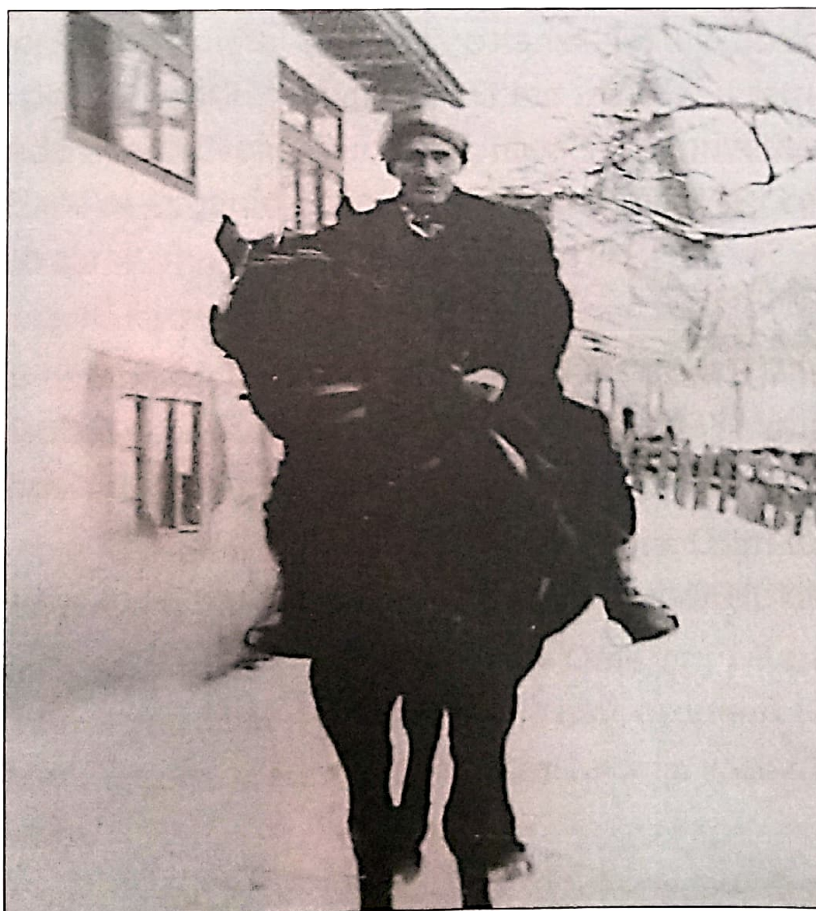
„Ahmete, pa ti si sve priznao u Tešnju, a sada sve negiraš, o čemu se radi?" Ahmet je na to odgovorio: „E, moj sudija, i Vi biste sve priznali kao ja, da ste vidjeli iza vrata u prostoriji drvenu paliju, koja je bila sva krvava! " Za vrijeme istražnih radnji Ahmet je imao posjete od porodice i prijatelja.

Nakon što je sprovedena istraga u Tuzli Ahmet je osuđen! Okružni sud Tuzla i Sreski sud Tešanj br. K. 350/49. od 20.08.1949. za krivično djelo iz čl. 9. kazna 1. godina i 6. mjeseci lišenja slobode i gubitka građanskih prava. Nakon presude Ahmetu su vlasti otuđile dio imovine. Iako je imao devetero djece i živio od stočarstva, oni su mu pokupili svu hranu za stoku iz štale i odveli svu stoku, tako da je tih 18 mjeseci zatvora bilo jako teško za egzistenciju u Ahmetovoj porodici. Prema svjedočenju sina Muje Ahmet je kaznu izdržavao u zatvoru Foča. Za Ahmeta zatvorski dani u Foči nisu bili nimalo lahki, čak naprotiv, pričao je da mu je bilo veoma teško, da je bio maltretiran

i da je proživljavao razne provokacije. Upravu zatvora činili su Srbi i tako je jedan od šefova davao često zadatak Ahmetu da ide i kupa svinje. Ahmet se s tim nije slagao, niti je želio da na takav način bude ponižavan. Odbijao je da izvrši zadatak, nakon čega je bio udaran i dugo je nakon toga trpio posljedice.

Tokom izdržavanja kazne u Foči nije dolazio kući niti je imao posjeta od kuće ili bilo koga drugog.

Po odsluženju pune kazne od 18 mjeseci, Ahmet se vratio kući 1951. godine i nastavio da živi život dostojan čovjeka. Kako je bio poljoprivrednik i nakon robije, nastavio je da se bavi poljoprivredom. Istina u društvu je bio obilježen, kao osuđenik i član MM i ta hipoteka mu je otežavala normalno funkcionisanje. Posljedice je trpjela sva njegova porodica. Sin Mujo nije mogao dugo dobiti posao u javnom preduzeću. Zahvaljujući Mehmedu Škapuru najzad se zaposlio u UKUSU. Direktor Škapur je bio prozivan na Opštinskoj konferenciji od I.A. zato što je zaposlio Muju, a njegov odgovor je bio da Muju ne bi dao za drugu dvojicu radnika i da je izuzetno radin i pedantan. Ahmet je preselio na bolji svijet 1973. godine.

Slika Ahmeta Šišića nastala ispred porodične kuće

Koliko je tada teško bilo biti musliman mogli smo vidjeti i u slučaju Ahmeta Šišića. Po svemu sudeći čovjek nije bio neki naročiti aktivista MM, ali je bilo dovoljno to da se družio s nekim ko jeste to bio ili da uradi nešto za članove MM i to je bilo dovoljno da bude od Udbe i osumnjičen ali i okrivljen.

Zaista je odnos vlasti bio nemilosrdan prema ljudima koji su ispoljavali vjeru, a vjernici su svoje obredoslovlje morali kriti i tada biti vjernik bila je zaista potrebna velika hrabrost.

Zeničanin Mehmed

Četvrti na listi osuđenih mladih muslimana bio je Zeničanin Mehmed, sin Sulje i majke Salihe, rođene Kurtić, rodom i prebivalištem iz Tešnja, rođen 1922. godine. Mehmed je poticao iz radničke porodice, nije se školovao, ali je bio prirodno inteligentan čovjek. Pamtio je veliki broj priča iz *Hiljadu jedne noći*. Upamtio je dobro Drugi svjetski rat i sve njegove strahote, nakon rata radio je kod porodice Ismeta Turalića, radeći razne poslove. Ubrzo se oženio i dobio četvero djece. Kroz rad u porodici Turalića upoznao se i družio s Ismetom, koji će tih godina prigrliti ideju Organizacije Mladih muslimana. Ideja da se afirmiše i ožive vjerske istine svidjela se i samom Mehmedu, koji će prihvatiti da bude dio te organizacije, a ne znajući kuda će ga sve to odvesti.

Kako su godine odmicale MM su upadali u oči sistemu, koji je u njima već prepoznao neku prijetnju za svoj opstanak. Tako je došlo vrijeme da se članovi MM počnu hapsiti i privoditi i na red je došao i sam Mehmed, koji nikoga do tada nije ni čvokom udario. Uhapšen je i priveden zajedno s ostalih osam članova Organiozacije. Treba reći da Mehmed kao mlad čovjek nije podlegao zamkama da se izjasni kao Srbin ili Hrvat, već je smatrao da je bolje biti neopredjeljen.

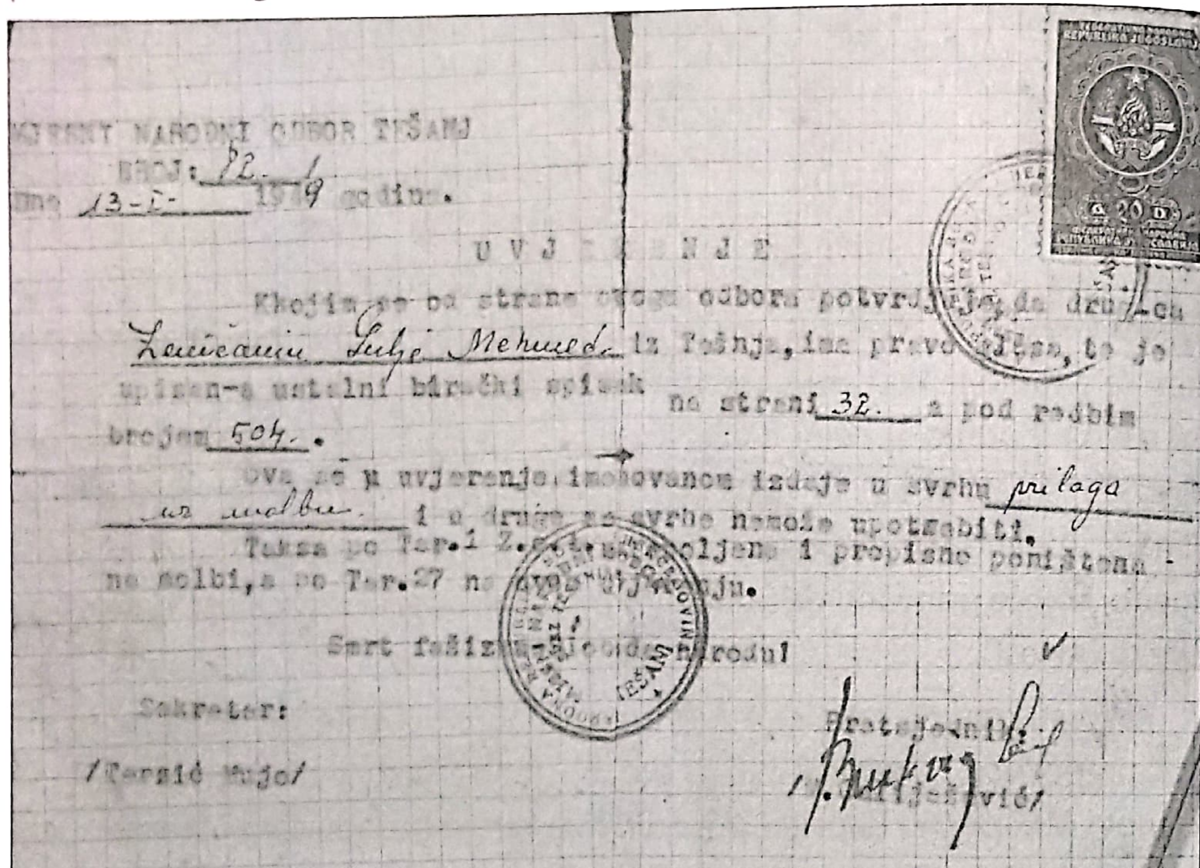
U optužbi se Mehmedu stavlja na teret da je stupio u januaru 1949. godine u terorističku organizaciju Mladih muslimana, da je vrbovao druge da postanu članovi i da je bio vođa trojke.

Kao takav bio je osuđen na osam godina zatvora. Osim toga oduzeta su mu građanska prava u trajanju od tri godine, osim roditeljskih.

U razgovoru sa sinovima Mehmedovim Omerom i Rasimom doznao sam kako je bilo živjeti život u porodici čiji je otac osuđenik i kako se sve to odvijalo sa Mehmedom, tokom suđenja, izdržavanja kazne i života poslije izlaska iz zatvora.

Sjeća se Rasim da mu je pričao babo da su tokom dovođenja na izricanje presude u kinosali u Tešnju, tokom prolaska kroz mahalu Serava prolazili

kroz špalir ljudi, koji su ih vrijeđali pa čak i psovali. I to je bio dio scenarija javnog linča i Mehmed je govorio sinovima da baš mnogo ne zamjeri tim ljudima, jer su mnogi morali se tako ponašati, morali su po zapovijesti doći i ponašati se dirigovano, kako im je naređeno.

[illegible] NARODNI ODBOR TEŠANJ
BROJ: 92-1
Dne 13-V- 1949 godine.

UVJ[illegible]NJE

Kojim se po strane [illegible] odbora potvrđuje da dru[illegible]
Zaimčanin Suljo Mehmed iz Tešnja, ima pravo [illegible], te je upisan-a u stalni birački spisak na strani 32. a pod rednim brojem 504.

Ovo se uvjerenje imenovanom izdaje u svrhu prilaga uz molbu i u druge se svrhe nemože upotrebiti.

Taksa po Tar. 1 Z. [illegible] naplaćena i propisno poništena na molbi, a po Tar. 27 na [illegible]ju.

Smrt fašizmu – sloboda narodu!

Sekretar: /Tersić [illegible]/

Predsjednik: /[illegible]vić/

Mehmed je služio kaznu zatvora u Brčkom, Kreki i Tuzli. Prema svjedočenju sina Rasima, tih šest godina, koliko je izdržao kazne, bilo je veoma teško za preživljavanje porodice. Bio je veliki nedostatak hrane i supruga i djeca su jedva sastavljali kraj s krajem. Mada je pričao Mehmed da će tokom njegovog robijanja, pobrinuti se za njih, kao i sve druge porodice, ostatak Organizacije, da će im donositi novac, ali do toga nije došlo, vjerovatno zato što su svi članovi bili pritvoreni i što su se ostali simpatizeri bojali za sebe.

Tokom izdržavanja kazne bilo je raznih zgoda, anegdota i događaja, koji su se dešavali Mehmedu ili oko njega. Tako spominje da je tokom istrage vršen snažan pritisak na njega, kao i na ostale članove da priznaju krivicu i da to potvrde na sudu. Međutim, neki su poklekli i priznali, a neki nikada nisu, jer je samo priznanje bila laž. Na početku su Mehmedu nudili novac kojim bi mogao obaviti hadž, a da on zauzvrat radi za Udbu i da prati Ismeta Turalić. Takva ponuda bila je ispod časti i karaktera i Mehmed je to glat odbio.

Pričao je Mehmed o slučaju kada je boravio u Tuzli u zatvoru jedan događaj. Kada je jedne prilike prolazio pored zloglasne staklare, začuo je vapaj. Okrenuo se prema zidu i primijetio cjevčicu, kako viri iza zida. Čuo je glas čovjeka, koji je tražio duhana. Mehmed je rekao kako da ti ga dam. Odgovorio je: Izmrvi i dodaj mi kroz fugu." Tako je i uradio a onda doznao i ime tog čovjeka. Bio je to Suljo Bedak. Mehmed ga je upitao: „Otkud ti u ledari?" Odgovorio mu je: „Kažnjavaju me, jer neću da priznam krivicu."

FEDERATIVNA NARODNA REPUBLIKA JUGOSLAVIJA
NARODNA REPUBLIKA BOSNA I HERCEGOVINA

Narodni odbor
~~POVJERENIŠTVO RADA~~

Reg. br. 46
1956 g.
Tešanj
(mjesto)

SVJEDOČANSTVO
O POLOŽENOM STRUČNOM ISPITU

iz Tešnja
(prezime, očevo ime i ime kandidata)

rođen-a 1944 god. u , srez , oblast , NR Bosna i Hercegovina po narodnosti , državljanin , osposobio-la se u struci u smislu Zakona o učenicima u privredi putem
(stručnog tečaja ili dvogodišnjom praksom)
kod preduzeća (poslodavca) što dokazuje uvjerenjem izdatim od strane pod br. 603 od 1956 god.

Na osnovu važećih propisa kandidat je danas prvi put polagao stručni ispit. Prema uspjehu pokazanom na ispitu, ispitna komisija u smislu Zakona o učenicima u privredi potvrđuje da je položio-la ispit sa dobrim uspjehom i oglašava ga-je za

KVALIFIKOVANOG RADNIKA

Pekarske struke.
(zanimanje)

Ovo svjedočanstvo izdaje se bez naplate takse, u smislu čl. 6 tač. 7 Zakona o taksama.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Članovi ispitne komisije:
1)
2)
3)

Predsjednik ispitne komisije:

NARODNI ODBOR OPŠTINE TEŠANJ

Dokument diploma pekara

Dok je bio na izdržavanju kazne u Brčkom, jedne prilike je prolazio pored svinjca i čuo ženski jauk. Prišao je svinjcu da vidi šta se tamo dešava. Vidio je ženu koja je ležala sva u blatu. Doznao je da joj je ime Sedika i da je također bila privedena i ispitivana. Kako nije htjela da prizna krivicu, mučili su je i bacili u svinjac.

U zatvoru je imao nadimak Zeničanin. Tako je jedan Srbin policajac počeo se družiti s njim i u nekoj prilici rekao Mehmedu kako on mrzi muslimane. Mehmed se nije otkrivao, nego je samo prokomentarisao da ne treba mrziti i da to nije dobro. Kasnije je Srbin doznao da je on musliman, pa je zaobilazio i bježao od Mehmeda.

Mehmed je bio komunikativan i u zatvoru je tražio načina da se pobjegne od tuge, nije bježao od toga da se druži i ima korektne odnose s policajcima. Jedan od njih ga je prihvatio i izvodio iz zatvora, da mu ide kući pomoći poslove, kao što je sječenje drva. Sjekući drva okupili su se iz komšiluka Srbi i kada su se zarakijali, počeli su govoriti o tome kako su zaorali oružje u brazdu i kako su psovali cara Murata.

U zatvoru je upoznao jednog pekara, koji je prepoznao čestitost i poštenje kod Mehmeda, pa je odlučio da ga poduči pekarskim vještinama. Za tri mjeseca Mehmed je ispekao zanat pekara i počeo raditi u zatvorskoj pekari. Radeći na tim poslovima, pomagao je zatvorenicima tako da je višak hrane dijelio. Višak hrane davao je pticama golubovima. Jedne prilike naišao je oficir i upitao ga šta to radi. On je rekao da hrani ptice. Oficir se naljutio i rekao da on to šalje poštu preko golubova neprijatelju i da to ne smije više raditi i tako je i odustao od toga.

Mehmed je izašao iz zatvora s Diplomom pekara 1955. godine. Valjalo je nastaviti život živjeti. Porodica je zahtijevala svoje. Tako je Mehmed započeo novi život otvorivši vlastitu pekaru u Kaloševiću.

NARODNI ODBOR OPŠTINE
TEŠANJ
BROJ:04/4-6451/57.god
Datum:30/12.1957 godine

Savjet za privredu Narodnog odbora opštine Tešanj, na svojoj I sjednici od 23/11.1957 godine, po molbi ZENIČANIN MEHMEDA iz Tešnja, sa stanom u Kaloševiću, na osnovu člana 57 stav 1 i člana 58 Uredbe o zanatskim radnjama i zanatskim preduzećima, u vezi Priloga I/A pod 1-a, odeljak LXXIX tačka 12 i Priloga I/B pod 1-a, odeljak XXXI, tačka 4 Zakona o nadležnosti Narodnih odbora opština i srezova i člana 55 Statuta opštine Tešanj, a pošto su ispunjeni uslovi iz člana 19 i člana 55 stav 1 pomenute Uredbe, doneo je sledeće

R E Š E N J E

Odobrava se da ZENIČANIN MEHMED iz Tešnja, srez Doboj, NRBiH, državljanin FNRJ, može voditi privatnu zanatsku radnju struke PEKARSKE.

Ime/firma/ pod kojom se radnja vodi:

ZENIČANIN MEHMED PEKAR.

Sjedište radnje KALOŠEVIĆ.

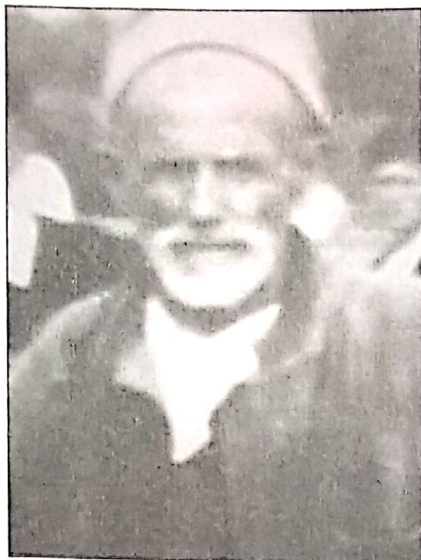
Ova radnja je upisana u registru privatnih zanatskih radnji kod ovog Narodnog odbora a na registarskom listu broj: 3, strana 16 sveska 1.

Državna taksa od Dinara 8000 /osamhiljada/po tarifnom broju 19 tačka 22 Zakona o taksama i opštinska taksa od Dinara 2400 po tarifnom broju 6/c Odluke narodnog odbora Tešanj, naplaćene su i propisno poništene.

NAČELNIK
Odelenja za privredu i
komunalne poslova
Deljkić Osman

Dostavljeno:
1. Zeničanin Mehmed iz Kaloševića,
2. Odelenju za finansije NOO-a Tešanj,
3. Zanatskoj komori Tešanj,
4. Za dosije Savjeta za privredu i
5. Ovom odboru za arhivu.-

Dokument Rješenje o dozvoli za rad pekare u Kaloševiću

Hasak Suljo

Među onima koji su osjetili progon, teror i pritiske sistema vlasti prema istaknutim muslimanima nalazio se Hasak Šabana Suljo, rođen 1900. godine u Lepenici. Bio je jedinac u oca. Na osnovu svjedočenja njegovih potomaka (unuka Raifa Hasaka - imam u džematu Miljenovci), Suljo je prije svega bio bogat čovjek za one prilike i, samim tim, ugledan i autoritativan, ali istovremeno vjernik praktičar. Njegova veza sa organizacijom Mladih muslimana nije bila značajna. Bilo je dovoljno da se družio sa agitatorima, bio bi osumnjičen da je pristalica pokreta i, samim tim, dobio bi metu na leđima, bez obzira što je u godinama rata izdašno pomagao NOP, odnosno partizane. Za Sulju znamo da je bio najimućniji čovjek u Lepenici i da je on sam pomagao partizane kao ostatak cijelog sela. Tako, ako su seljani svi skupa sakupili 500 kg mesa, Suljo bi sam toliko dao.

Kao imućan čovjek u selu i okolici poznavao je veliki broj ljudi, kako uglednika, tako i običnog naroda. Među onima koje je poznavao bio je i Ademaga Mešić, ondašnji veleposjednik, mecena, ličnost koja je obilježila jednu epohu u historiji Tešnja i BiH. Svoje poznanstvo sa Mešićem, Suljo je koristio kako bi pomogao ljudima koji su se nalazili u određenim problemima, kako u ratu, tako i poslije rata. Završetkom rata, za Sulju i njegovu porodicu nastaju problemi. Počinju pratnje, uhođenja, pritisci koji će kulminirati hapšenjem i odvođenjem u zatvor u Foču, gdje će ostati 18 mjeseci. Prilikom hapšenja, Sulji je konfiskovana velika imovina: stoka, pšenica, kukuruz, posebno mu je teško palo odvođenje trkaćeg konja Kule, za kojim je plakao kada su ga odvodili iz štale. Razlog je bio što je sa tim konjem Suljo učestvovao na brojnim takmičenjima i trkama konja po hipodromima i osvajao nagrade. Prema Sulji su bili surovi i u drugom pogledu. Živio je u velikoj čardakliji, kući koju su mu zapečatili i nisu dali niti jednu sobu da u njoj živi njegova porodica. Sve je to Suljo strpljivo podnosio. Govorio bi svojima: „Tiha voda brijege valja". Vjerovao je da će zulumu doći kraj i sinu jedincu Himzi nije dozvoljavao da se previše opterećuje sa stigmom koja im je nametnuta. Tre-

ba reći da to stanje nije bilo lahko podnošljivo za porodicu Hasak. Sva hrana je opljačkana, glava kuće je u zatvoru, a u kući dojučerašnja obilata sofra zamijenjena je krompirom. Danima se jeo samo krompir. Tegobne dane i mjesece u porodici Hasak, neke komšije su učinile još tegobnijim, ali Suljo je sve podnosio stoički, nije im čak ni zamjerio, niti je sa njima bio u zavadi. Suljo je imao jednog sina po imenu Himzo. Himzu je odgajao da prije svega treba biti česti čovjek, lijepog ponašanja, da drugima bude od koristi. Suljo se jako brinuo za sina, bojao se osvete, da ga ne ubiju. Nastojao ga je držati po strani, dok je istovremeno dovio Allahu Uzvišenom da ga sačuva. Himzo je bio sačuvan od sistema, formirao je porodicu i imao sedmero djece. Od tih sedmero djece danas ima i sedam unuka. Svi živi, zdravi i čestiti ljudi. Suljo je umro 1971. godine.

Sreski sud u Tešnju 247
Br. I.8/49.- 276
Tešanj, 29.VIII.49.- Broj 64
21 [illegible]

O D L U K A

Na osnovu odluke Sreskog suda u Tešnju kojom je odredjena konfiskacija imovine Hasaka Sulje iz Lepenice br. I.8/49 o provedenom postupku, a i nakon pregleda popisa i zapisnika sudskog izaslanika od 4. VIII. 49 g. donio je slijedeću:

O D L U K U:

Zapisnik izaslanika suda prima se na znanje suda.

U postupku konfiskacije ustanovljena je slijedeća imovina.

POKRETNINE:

2 vola, stari 7 g. 5 krava, 1 junica, 1 kobila [illegible] 1 ponjava 3 šilteta, 1 jorgan, 1 šilija 4X2, 20 m. vunenog sukna, 1 ponjava, 1 vreća kostretna, 1 sat vaker, 4 para putravaca, 1 kaput, 1 opanci, 7 ovčijih kožica, 50 kg. oraha, 4 peškira [illegible] 8 fildžana, 7 čaša, 3 natrpani jastuka, 2 natrpana dušeka, 5 m. lanenog beza, 2 kg. masla, 1 tanjur bakreni sa poklopcem, 1 rajnlika porculanska, 1 [illegible], 1 tanjir, 4 ponjave lanene, 1 ibrik bakreni, 1 kosa, 1 gvozdene vile, 1 bisage, 2 kostretne vreće, konjske haljine, 4 bakrene tepsije, 1 [illegible] od porculana, 1 kazan plehani, 2 bakrena sahana, 1 mašina za komenje žita, 1 sat budavac, 1 rešeto vijalica, 1 [illegible], 2 trake [illegible], 150 kg. pekmeza, 100 kg. lana kudelje, 1 testera, 1 bakreni legen, bakreni [illegible] [illegible] koje se nalazi u 2 sanduka. 300 kg. kukuruza, 300 kg. pšenice, 200 kg. zobi i 600 kg. voća.

NEKRETNINE: [illegible]

Pokretna imovina navedena u odluci kao i nepokretna imovina proglašavaju se konfiskovanom, te se ista predaje na upravu i slobodno raspolaganje upravi N. dobara Tešanj.

Nekretnine upisane [illegible] 35 oranica bara [illegible]

Dokument o oduzimanju / konfiskaciji imovine Sulje Hasaka iz 1949. godine

[illegible] 80 m.
[illegible] oranica strmoglica=3 dun. 90 m.
br. 118 k.o. Lepenica k.č.br. 275 oranica bara=1 dun. 990 m.
z.k.ul.br. 108 k.o. Lepenica, k.č.br. [illegible] šuma goletina =3 d. 300 m
z.k.ul.br. 108 [illegible] oranica Ogradica =1? dun. 980
z.k.ul.br. 108 k.o. Lepenica, [illegible] oranica kamenjača= dun. 840
z.k.ul.br. 247 k.o. Lepenica, k.č.br. [illegible] šuma rovina=11 dun. 780 m.
m. z.k.ul.br. 247 k.o. Lepenica k.č.br. 2?? oranica rovina = 15 d. 250 m.
m. z.k.ul.br. 79 k.o. Lepenica k.č.br. [illegible] oranica suho polje= dun. 360
z.k.ul.br. 247 k.o. Lepenica k.č.br. 15? oranica strančica= dun. 350
z.k.ul.br. 247 k.o. Lepenica k.č.br. 234 oranica [illegible] k.o. Lepenica, k.č.br. 152/1
z.k.ul.br. 278 k.o. Lepenica k.č.br. [illegible] selinova, k.o. Lepenica, imaju se prenesti
bivše vlasništvo Medić [illegible] k.o. Kraševo, i [illegible]
oranica luka=4 dun. 80 m. z.k.ul.br. 64 k.o. Kraševo, a organ upravljanja određuje
isključivo vlasništvo općenarodne imovine
se uprava N. dobara Tešanj.

Poziva se z.k. ured u Tešnju, da po pravomoćnosti ove odluke izvrši
ovaj upis, te se konfiskuje 1 nova štala u korist države.

~~[illegible] Zakona~~

Na osnovu čl. 4 Zakona o konfiskaciji i izvršenju konfiskacije ostav-
lja se osuđeniku Hasak Sulji i njegovoj užoj porodici od pokretnina:

2 vola, 1 krava, 1 ponjava, 3 šiltete, 1 jorgan, 1 ponjava vunena, 1 vreća
2 vola, 1 krava, 1 ponjava, 3 šilteta 1 jorgan, 1 ponjava vunena, 1 vreća [illegible]
kostretna, 4 para [illegible] opanaka, 1 kaput, 1 [illegible] opanci, 7 ovčiji
[illegible] natrpani jastuka, 2 natrpana [illegible]
[illegible] 4 peškira, 9 fildžana, 7 [illegible] tanjir sa poklopcem, 1 [illegible]
[illegible] lanenog beza 7 kg. masla, 1 bakren tanjir [illegible] ponjave lanene, 1 ibrik bakreni,
[illegible] od porculana, 1 ibričić 1 tanjir 4 ponjave lanene, 1 ibrik bakreni,
1 kosa, 1 gvozdene vile, 1 bisage, 2 kostretne vreće, 4 bakrene tepsije,
[illegible] od porculana 1 kazan plehani, 2 bakrena sahana, 1 sat budilnik,
1 plug gvozdeni, [illegible] pčela, [illegible] kg. pekmeza, 150 kg. [illegible] kudelje
[illegible], 1 bakreni leğen, 1 bakreni bakrač, i cijelo djevojačko ruho.

Od nekretnina k.č.br. 248/3 šljivik bašča =1 dun. 700 m. z.k.ul.br.
[illegible] k.o. Lepenica, k.č.br. 248/2 kuća i zgrade osim nova štala=40 m. z.k.ul.
br. 81 k.o. Lepenica, k.č.br. 246/1 šljivik bašča=4 dun. 480 m. z.k.ul.br.
[illegible] k.o. Lepenica, k.č.br. 239 šljivik bašča=2 dun. 800 m. z.k.ul.br. 247
k.o. Lepenica, k.č.br. 270/4 oranica selište=300 m. z.k.ul.br. 247 k.o.

Lepenica. k.č.br. 276/2 oranica selište=480 m. z.k.ul.br. 247 k.o. Lepenica
k.č.br. 25 oranica selište= dun. 980 m. z.k.ul.br. 247 k.o. Lepenica.
k.č.br. 278/1 oranica selište=3 dun. [illegible] m. z.k.ul.br. 247 k.o. Lepenica
k.č.br. 486/4 šuma lagjenovac, = 3 dun. 350 m. z.k.ul.br. 118 k.o. Lepenica.

Od pokretnina, konfiskuju se i predaju se upravi N. dobara Tešanj
[illegible] krave, 1 junica st. 1 g. crvena, 1 kobila [illegible] trkača, 20 m. vune-
nog sukna, 1 sijalica 4X21 sat budilnik sa kutijom, [illegible] kg. oraha [illegible]
konjske [illegible], [illegible] trkače kobile, 1 mašina za komađe kukuruza, 1 [illegible]
za vijalica, 100 kg. pekmeza, 300 kg. kukuruza, 300 kg. pšenice, 200 kg. zobi
1.500 kg. voća.

R A Z L O Z I :

Pravomoćnom presudom sreskog suda u Tešnju br. K. 78/49 i Okruž-
nog suda u Dobroju br. Kž. 417/49 osuđen je Hasak Suljo pored ostalog
i na konfiskaciju celokupne imovine.
Sud je proveo postupak konfiskacije te ustanovio imovinu kao u
zapisniku navedenom.
Sud je po provedenom postupku proglasio konfiskovanom svu imovinu
u tenoru ove odluke, jer [illegible] čl. [illegible] zakona o konfiskaciji
Po čl. 4 Zakona o konfiskaciji i izvršenju konfiskacije sud je os-
tavio osuđenom i njegovoj užoj porodici [illegible] koje smatra [illegible]
da po čl. 4 Zak. o konf. i izvršenju konfiskacije za izdržavanje.

S.F. [illegible] Pretsjednik suda:

Dokument o oduzimanju / konfiskaciji imovine Sulje Hasaka iz 1949. godine 2/1

Ljevaković Muharem

Rođen je 04.04.1910. godine u Trepču. Tu je završio osnovnu školu, a onda od 1924. godine pohađao je medresu u Tešnju i koju je završio 1929. god. Uporedo sa medresom učio je hifz i u 19. godini postao hafiz Kur'ana. Pokazivao je interes i za druga zanimanja, pa je stekao znanje da može biti matičar u uredu, što je za one prilike značajna kompetencija i zanimanje. Po završetku medrese, od 1929. do 1941. godine radio je kao imam u Kotor Varoši, u džematu Vrbanjci. Obavljao je poslove muallima u Skender Vakufu.

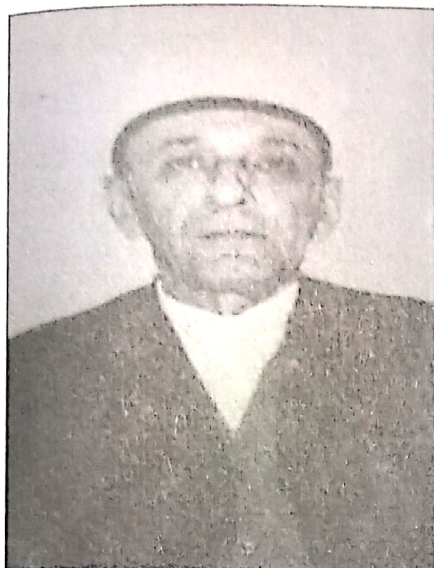
U zavičaj se vraća 1941. godine i postaje načelnik seljačke zadruge, a seljačke zadruge su u ono vrijeme imale značajnu ulogu. Bile su to svojevrsne fabrike, koje su se otvarale u većim mjestima i služile za otkup i podsticaj proizvodnji hrane. Poznato je da su takve zadruge postojale u Mrkotiću, Šijama, Medakovu. Isticao se u predvođenju naroda i njegovoj motivaciji da rade i proizvode hranu, da grade sušare za sušenje voća, da obrađuju zemlju, nalazio je za takav pristup osnove u vjeri, a narodu je trebao vođa, neko ko će ga podsticati kako će i šta da radi. Upravo u toj i takvoj ulozi, hafiz Muharem se itekako se snalazio. Osim toga što je bio imam u pravom smislu riječi, nalazio je vremena i da se bavi pisanjem, da sarađuje sa listovima koji su se u to vrijeme izdavali. Početak 2. svjetskog rata dočekao je u svom zavičaju, a te prve ratne godine Tešnjom i Bosnom je vladala Nezavisna Država Hrvatska. Na neki način, Muharem je kao službenik imao doticaja sa novom vlašću, bez ikakve uloge u tom sistemu, a to će mu po završetku rata predstavljati problem. Nove vlasti su ga uzele na zub, i to samo zato što je bio istaknut u društvu, što je imao autoritet i bio obrazovan.Važno je naglasiti da je osim formalnog obrazovanja, Muharem imao stalnu konekciju sa knjigom, ali i sa praćenjem medija. Slobodno se može reći da je bio među najinformisanijim osobama svog vremena. Trebalo mu je naći neku stigmu, a pripadništvo organizaciji Mladih muslimana je bila pogodna prilika. Upravo to, a ne nešto drugo, je bio razlog da su ga nove vlasti označile

kao opasnog, pa su ga uhapsili i osudili na 8 godina zatvora. Svo vrijeme su dolazili pripadnici OZNA-e i vršili pretrese kuće, tražili nepostojeće oružje koje nikada nisu našli, jer ga nije ni bilo! Na kraju, Muharemu je u nedostatku dokaza smanjena kazna, pa je bio u zatvoru 3 godine.

Robijao je u zatvoru, u Zenici. Tamo se pobliže upoznao sa Muhamedom Hadžijahićem, Huseinom Đozom i drugim istaknutim ličnostima. Po izlasku iz zatvora, 10 godina je imao zabranu da se bavi poslovima hodže. Nakon isteka zabrane, postaje imam u Trepču 1958. godine, i na toj dužnosti ostaje do 1976. Za vrijeme službe govorio je da su ga Trepčaci poštovali i da je imao među njima veliko razumijevanje za optužbe koje su mu se stavljale na teret. Oni koji su ga poznavali, znali su da je hafiz bio odvažan, da se nije libio govoriti istinu i kada je to bilo teško, i da je bio čovjek sa stavom. U njima je imao zaštitu. Važno je napomenuti da su poslije 90-ih godina ostvareni uvidi u dosje UDBA-e i da na njegovom kartonu nije bilo ništa kompromitirajuće. Obavljao je niz godina dužnost predsjednika Ilmije u Tešnju. Pisao je za "Glasnik" i "Preporod" i sarađivao sa Huseinom Đozom, Nerkezom Smailagićem, Alijom Nametkom, a na lokalnom nivou sarađivao je sa Omer ef. Okanovićem i drugima. Nije nebitno spomenuti da je Muharem kroz svoju karijeru promijenio četiri sistema i da mu, kao ni njegovim kolegama, nije bilo nimalo lahko. Ipak, olakšavajuća okolnost im je bila što su bili jaki, karakterni ljudi, istinoljubivi, moralni, iskreni, i kao da su oni bili zadnja generacija tih i takvih imama službenika, koje je narod volio.

Iza Muharema je ostala brojna porodica, sinovi i kćeri, koji su danas ugledni članovi našeg naroda, koji obavljaju visoke dužnosti u Islamskoj zajednici: Enes Ljevaković je zamjenik Reisu-l- uleme i profesor na FIN-a, Ekrem je inžinjer, Zijad je bio direktor Gazi Husrev-begove medrese, Advan je imam u Njemačkoj.

Muharem je preselio na budući svijet, vratio se svome Gospodaru 15.04. 1990. godine i ukopan je u Čifluku.

Ljevaković Hasan

Hasan Ljevaković, sin Mehmeda i majke Ajke, rođen 1913. godine. Ostao je bez majke u devetoj godini. Djed Mehmed doselio iz Trepča. Imao četvero djece: Muhamed, Emina, Fadil i Fadila. Medresu završio u Gračanici. Po završetku školovanja vratio se kući u Moševac, gdje je ostao nekoliko dana radeći na uređenju avlije i obavljanju drugih poslova. Majka mu je bila iz Šija, Rakman. Tih dana otišao je u Šije kod majkine rodbine. Tamo je našao amidžića od majke, koji je isto tako bio u medresi. U razgovoru njih dvojice, Hasan je rekao da bi se ženio. Ovaj mu je odgovorio da je naredne sedmice pijer u Šijama i da Hasan dođe na pijer kako bi ga ovaj upoznao sa svojom rodicom. „Ima jedna lijepa djevojka Nasiha sa kojom bi te upoznao." Nedugo, na pijeru, su se upoznali i sreli nekoliko puta, a nakon kraćeg vremena Hasan je oženio Nasihu 1932. godine. Naredne godine 1933. dobili su sina Muhameda, a Hasan se zaposlio u Moševcu, kao imam.

Nakon tog službovanja, ubrzo je Hasan bio uhapšen i nakon suđenja robijao je 3 godine u zatvorima - prvo u Sarajevu, a potom u Zenici. Tu, u zatvoru, upoznao je Kasim ef. Dobraču i hafiza Mahmuta ef. Traljića. Tu je njihovo prijateljstvo osnaženo. U zatvor je hanuma Hasanu nosila pakete svakih 14 dana.

Prema svjedočenju kćerke Fadile, Hasan je bio hapšen samo zato što je bio imam i nije imao nikakvih drugih aktivnosti koje bi ga kompromitirale. Većina imama je tada bila hapšena po istom principu, dok oni koji nisu bili hapšeni, bili su doušnici UDBA-e. Do suđenja bio je ispitivan svaki dan. Majka mu je bila na suđenju u Sarajevu, a do suđenja nije se znalo gdje je. Tih dana, tokom istrage, dobijao je dnevno 45 deka kukuruze na 24 sahata. To je bio način iscrpljivanja i pritisaka kroz izgladnjivanje.

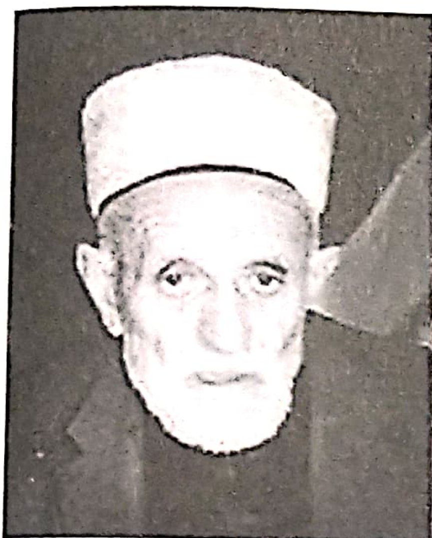
Paralelno sa istraživanjem, UDBA je sve vrijeme dolazila kući i vršila pretres. Hanuma Hasanova udbašima nije dozvoljavala da ulaze na tavan kuće, jer se bojala da šta ne poture i da onda optuže Hasana. Zato je slala sina

Muhameda zajedno s njima, da ih prati da šta ne poture. Udbaši bi govorili: „Jest te Hasan odgojio!"

Kćer Fadila, koja inače živi u Zenici, je spominjala da su to bili teški dani za preživljavanje. Majka Nasiha je bila izuzetno sposobna i to je unekoliko olakšalo život ostatku porodice. U zatvoru je Hasan završio zanat za stolara. Njegov tečić Muharem ef. Ljevaković bio je u isto vrijeme u zatvoru u Zenici.

Po izlasku iz zatvora, nakon tri godine robije, 1949. Hasanu je konfiskovana imovina, te se on oko pet godina iza rata morao baviti stolarskim poslovima, sve do 1954. godine, da bi nakon toga mu bilo vraćeno građansko pravo. U Moševcu je bio tri godine, do 1957. godine. Tada odlazi u Teslić i tamo u Stenjaku ostaje imam do 1967. godine. Nakon Teslića, od 1967. do 1977. Hasan je bio imam u Zenici, a onda je, usljed narušenog zdravlja bio prinuđen da ode u invalidsku penziju.

Hasan efendija Ljevaković je preselio 1986. godine.

Ćeman Aljo

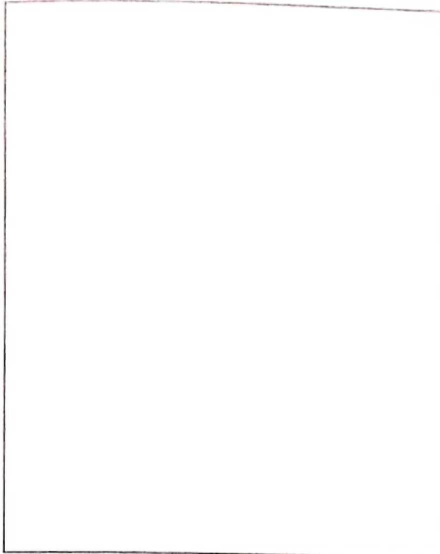
Kao što ranije naglasili, među Mladim muslimanima bilo i imama koji su bili proganjani od vlasti i UDBA-e. Mahom su to bili učeniji imami i oni koji su bili progresivni dio uleme. Na listi takvih bio je Aljo Ćeman, sin Alije, rođen 1910. godine u Miljanovcima. Osnovno obrazovanje stekao je u Miljanovcima, a Medresu je završio u Tešnju.

Zbog svog gledanja na život i brige za din i stanje muslimana, pozivao je na buđenje vjere, a to vlastima nije bilo po volji, jer su oni željeli drugačijeg čovjeka, bez vjere! Družio se i sarađivao sa Hamzalijom Hundurom i to mu je bila dovoljna greška da ga je je vlast zatvarala u dva - tri navrata. Bio je na saslušavanju u Tešnju i u zatvoru u Tuzli.

Tih godina i njegova supruga Alija bila je na meti UDBA-e, zato što je nosila feredžu. Kako su vlasti krenule u kampanju za skidanje zara i feredže, Alija je digla svoj glas i stala u odbranu. Time je stala na put vlastima, koji su je uhapsili i obilježili kao jednu od vođa u borbi za zar i feredžu. Odlučili su da i nju uhapse, a nakon hapšenja sproveli su je pješice od kuće kroz Miljanovce i Piljužiće, putem, da svi vide kako je ona prošla i da će isto proći svi oni koji se usprotive vlastima i njihovim planovima. Alija je sve to dostojanstveno podnijela i na svoj način se borila za očuvanje digniteta žene muslimanke i njenih simbola. Nakon povratka iz zatvora, Aljo je nastavio da radi u službi kao imam. Umro 1981. godine.

Aljo Ćeman sa suprugom

Kurtić Redžo

Početak ljeta 1949. godine označio je početak hajke na muslimanske mladiće, i to na one koji su voljeli svoj din i koji nisu imali kompleks niže vrijednosti zbog toga što su posjećivali džamiju. Kako smo mogli vidjeti, većina ih je slobodu zamijenila sa zatvorskim zidinama, iza rešetaka provodili su dane svog života. To je bio jedan od dometa novog režima vlasti, da neistomišljenike neutrališe oduzimajući im slobodu. Treba reći da su komunisti neke od njih ne samo lišavali slobode, nego su ih lišili i onog najdragocjenijeg, lišili su ih života. Među takva tri slučaja u Tešnju, nalazi se i ime Kurtić Redže, sina Redže i majke Hanije, rođenog 1904. god. u Lepenici, općina Tešanj.

Redžo je osnovnu školu završio na Tešanjki, da bi nakon osmoljetke nastavio da se obrazuje u tešanjskoj Medresi, gdje je uspio završiti četiri razreda. Kako su u ono vrijeme porodice bile višečlane, po preporuci oca, on je prekinuo školovanje, jer je bio najstarije muško dijete, a to ga je obavezivalo da se morao brinuti o izdržavanju porodice, zajedno s ocem.

Obrađivao je svoju zemlju, a stizao je i da uzima u najam (kesim), i obrađivao je i tuđu zemlju. Kao vrijedan čovjek stekao je imetak, konje sa zapražnim kolima i ostale poljoprivredne mašine za obradu zemlje, koje su u to vrijeme imali samo veći zemljoposjednici.

Bio je poznat po tome što je mnogo pomagao svijetu u davanju hrane. Danas poneko, ko je živio u njegovo vrijeme, pripovijeda da je bio toliko darežljiv, da nikad nikog nije vratio s vrata, bez obzira koje je vjere bio. Pripovijeda se i koliko je držao do namaza. Kažu da je Redžo Kurtić klanjao namaz odmah čim nastane njegovo vrijeme, bez obzira gdje se nalazi i u kakvim uslovima. Pa kažu da je, npr., znao probiti led u rijeci kako bi uzeo abdest i klanjati na snijegu ukoliko bi se našao u nastanak namaskog vremena blizu rijeke.

Kao istaknuti zemljoradnik, bio je u čestim kontaktima sa Adem-agom Mešićem. Priroda njihove komunikacije uglavnom je bila poslovna.

Dva puta se ženio. S prvom ženom dobio je sina Muhameda, da bi se nakon njene smrti oženio s Džemilom Adžić, sa kojom je imao petero žive djece (Sulejman, Ibrahim, Ruvejda, Mina, Osman) i četvero mrtvorođene.

Nakon završetka Drugog svjetskog rata bio je aktivista i donator značajnih sredstava za izgradnju društveno korisnih objekata na Tešanjci (dom kulture i dr.) Njegov život, njegov habitus, doprinijeli su da je imao veliki autoritet u zajednici, još kao vjernik praktikant. To se vlasti nije svidjelo i Redžo je iz nekih razloga upao u oči komunistima, te su počeli da ga uhode. Od jednog prijatelja dobio je Redžo tih dana informaciju da je u Tešanj stigla grupa udbaša i da bi se i on trebao pripaziti, jer je već obilježen kao meta. Kako je bio ramazan, Redžo je danju postio, a noću klanjao teravih namaz. Osjetio je da nešto ne štima, a i onaj prijatelj mu je ponovo dojavio da u narednim danima ne spava u kući. Tako je Redžo i mislio i upoznao porodicu da će naredne noći otići iznad kuće u povrtaljku ili šumu da prespava tamo noć. Međutim, čekao je da prvo klanja teraviju i ne znajući da je neće uspjeti ni sklanjati. Katili i zulumćari su ga preduhitrili, došli su u akšamsko vrijeme, samo što se noć spustila nad Tešanjkom. Zakucali su na njegova vrata i tog 07.07.1949. godine, u mjesecu ramazanu, na kućnom pragu, pred očima supruge i djece, pod optužbom da je organizirao ljude protiv države i da je imao ilegalno oružje ubijen je bez sudskog postupka, bez dokaza i bez presude. Ubistvo su izvršili službenici Milicijske stanice Tešanjka. Nikada niko nije odgovarao za počinjeno ubistvo. Iza Redže ostala je supruga i petero maloljetne djece.

Hrvić Mustafa /otac/

Hrvić Osman

Hrvić Osman sin Mustafe rođen je 1909. godine na Vukovu. Potiče iz ugledne porodice otac Mustafa bio je veleposjednik i imao 560 dunuma zemlje. Bavio se poljoprivredom uzgajajući i proda-vajući hranu, kao i stočarstvom držeći i uzgajajući stoku. Dobro imovno stanje omogućilo mu je da je četiri puta obavio hadž, a u to vrijeme ljudi su na hadž putovali zapregom, brodovima i vozom. Jednom dok se vraćao sa hadža, u tom dugom putovanju bilo je svega, pa su jedne prilike bili napadnuti i u borbi sa banditima Mustafa je ostao bez jednog brka. Osman nije završio neko značajno obrazovanje ali je bio prirodno inteligentan i u porodici je stekao važne pripremu za život.

Hrvić Osman

Kao mladić imao je smisla za bavljenje biznisom i već tada 1936. god. imao je vlastiti pčelinjak na Vukovu i veliku štalu u kojoj je držao farmu stoke. Njegova naprednost odražavala se u raznim prilikama pa je među prvima imao željezne plugove za oranje i silos za hranu i ne samo to nego i foto aparat i radio na akumulator, kao i motocikl. Pored svega sagradio je sušaru za sušenje šljiva koja je bila velikog kapaciteta sa 24 ljese.

Početak Drugog svjetskog rata dočekao je u svom rodnom mjestu i domobrani su ga regrutovali u vojsku i rasporedili da bude na Gradini u Tešnju. Tu je dobio vojnu opremu i oružje koje je donosio kući. Nešto kasnije svoje oružje je dao partizanima. Sredinom 1943. godine ustaše sa Sivše su došli na Vukovo i opljačkali svu stoku kao i neke druge vrijedne stvari. Osmanova porodica je ostala bez stoke što je za njih bio veliki udarac i trebalo je čim prije nabaviti barem jednu kravu kako bi višečlana porodica preživjela. Ubrzo je

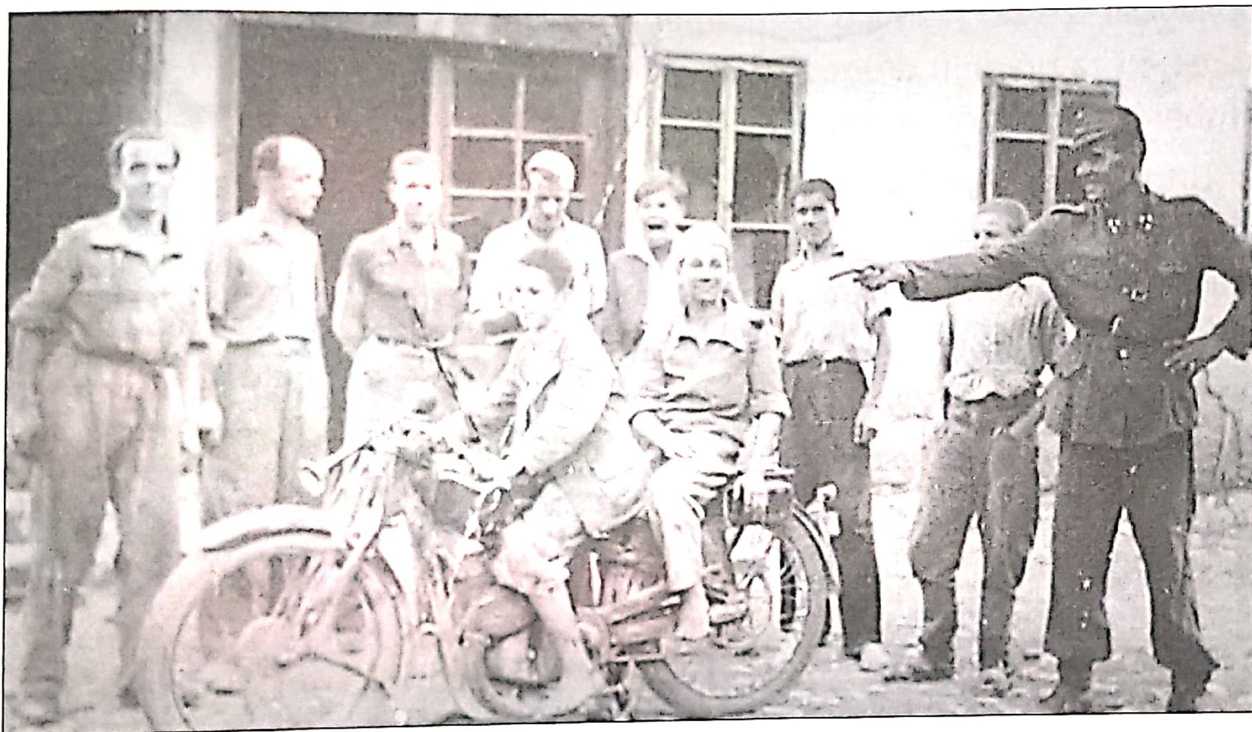
Osman u Prnjavoru kupio kravu. Važno je napomenuti da je uvijek bilo dobrih ljudi i da je opasno bacati ljagu na cijeli narod. Tako kada je čuo da je Osmanu opljačkano gazdinstvo Ivan (Grabovac) Kovačević došao mu je na prag i ponudio kravu da se djeca imaju čime hraniti, jer on ima dvije krave, pa jednu bi dao a drugu sebi ostavio. Kod kuće je bila Niza žena Osmanova, koja rođena Kotorić i nakon ponude Kovačevića, zahvalila se i kazala da će prenijeti ponudu Osmanu kada se on vrati kući.

Zdesna u srednjem redu Osman sjedi drugi

Tako je i bilo ali kako je Osman bio imućan nije imao potrebe za tim darom. Služeći u domobranskoj vojsci Osman je stekao čin i bio jedan od sudionika događaja kada su domobrani predali tešanjsku Gradinu partizanima. Inače na Gradini je bilo 20 nijemaca, ali je predaja tajno dogovarana da bi poslije predaje svi domobrani prešli u partizane. Kao partizan Osman je sa svojom jedinicom bio oko Prnjavora u borbama gdje će biti od detonacija granate ugruhan, a konj na kome je jahao je poginuo. Nakon ozljede prebačen je u Teslić gdje je pohađao sanitarni kurs. Nakon završenog kursa dobio je raspored u jedinicu tešanjskog NOB-a da vodi sanitarnu službu. Po završetku rata bio je raspoređen da zajedno sa Rosom i Anicom zadužen za

snadbijevanje i distribuciju građana hranom za područje Vukova, Rosulja i Novog sela. Postojala je evidencija o svom stanovništvu i izdavani su bonovi i tačkice a sjedište je bilo u Sejdaginom dućanu na vrh naselja Vukova. Tim poslom se bavio nekoliko godina poslije rata. Pomoć je tada stizala od međunarodne organizacije UNRA.

Slijeva treći stoji Osman

Time što potiče iz ugledne porodice i što je bio napredan i informisan pratio je prilike koje su vladale u novoj državi ali i stanje u kome su se nalazili muslimani. I sam je osjećao da se muslimani samo nekoliko godina poslije rata diskriminišu i da njihova vjera polahko se sputava na sve moguće načine. Saznavši za organizaciju Mladih muslimana koja je djelovala na prostoru Tešnja odlučio je da s upozna sa načinom i ciljevima rada organiozacije. To mu nije bio problem jer je imao mnogo kontakata sa tadašnjim uglednim ličnostima.

Nedugo zatim donio je odluku da pristupi organizaciji i to zajedno sa svojim amidžićima Ibrom i Omerom. Njihov rad se svodio na afirmaciju islama i muslimana i nisu radili ništa što bi ličilo na nacionalizam, fašizam ili šovinizam.

Doći će i taj dan 6. juni 1949. godine kada je Osman krenuo biciklom iz Vukova prema čaršiji da preda i razduži primljene bonove za izdatu robu.

Na tom putu kod Marin hana presrela ga je UDBA - njih trojica i rafalom sa 11 metaka su izvršili atentat na Osmana. Sami detalji ubistva za porodicu su ostali nepoznanica a na mjestu događaja nije bilo svjedoka.

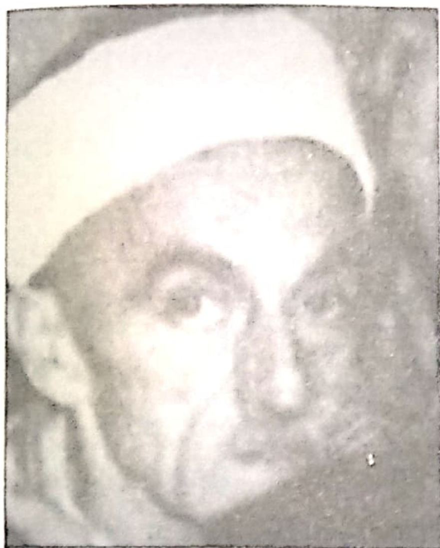
Da je bila riječ o ciljanom napadu i likvidaciji potvrđuje i sljedeći podatak. Nekoliko dana poslije ubistva agenti UDBE su došli porodičnoj kući i opljačkali sve što je imalo veću vrijednost: ćilime, jorgane, stoku, materijal spreman za gradnju druge čardaklije, dva foto aparate. Sve se događalo u mubarek mjesecu ramazanu.

U to vrijeme njegovo ubistvo i pljačka smatralo se i dovodilo u vezu sa njegovim članstvom u organizaciji Mladih muslimana, što je samo pokazatelj da tada nije bilo potrebno uraditi nešto protuzakonito, nego je samo bilo dovoljno da si se okrznuo ili da si simpatizer MM i to je dovoljan razlog da budeš stigmatizovan i stavljen na neku crnu listu.

Interesantan je i sljedeći događaj koji se zbio sedam do osam godina nakon Osmanovog ubistva. Na kućni prag pojavila se žena iz mjesta gdje se zbilo ubistvo i zahtjevala od Nize da otiđe sa njom do njene kuće, kako bi joj njen bolesni muž nešto važno kazao. Naravno, Niza je prihvatila poziv i otišla do te kuće. Kada su stigli zatekli su čovjeka koji je ležao u postelji vidno oboljelog od teške bolesti i činilo se da je ostalo još malo vremena njegovog ovodunajlučkog života. Obrati se Nizi i rekao: „Bio sam udaljen stotinama metara od mjesta ubistva i čuo sam pucnje. Nakon toga sam otišao na mjesto gdje se sve zbilo i vidio Osmana kako leži mrtav, njegovo biciklo i torba. Pripadnici UDBE su me zadužili da budem tu i čuvam stvari. Ja sam ostao sam oni su otišli i ja sam otvorio torbu i vidio da u njoj ima para. Odlučio sam da uzmem pare. Sada osjećam grižu savjesti i želim da vratim pare i da mi oprostite i evo moja žena će prodati kravu i novac od prodaje Vama vratiti."

Nakon što je Niza čula ispovijed, oboljelom je rekla da mu halali pare i da kravu ne trebaju prodavati. Događaj je sam po sebi poučan i on je pokazatelj i prilika da se iz njega može dosta toga naučiti.

Na jednom mjestu imamo pokajnika i nekoga ko traži oprost i imamo nekoga ko prašta. Dok iz cijele priče o Osmanu imamo na neki način prikazanu sudbinu Bošnjaka muslimana i Osmana koji je simbol napretka, borbe za svoj narod vjeru i domovinu.

Bedak Suljo

Bedak Suljo, sin Sulejmana i majke Fate rođ. Skopljak, rođen 1896. god. u mjestu Lepenica, srez Tešanj. Okružni sud Doboj, br. K. 244/48. od 19.10.1948. godine za krivično djelo iz čl. 3. tačka 14. ZKND. Kazna lišenja slobode s prinudnim radom u trajanju od 2. godine dana.

KOTARSKO VAKUFSKO-MEARIFSKO POVJERENSTVO U TEŠNJU

Broj: 305/42 dana 2 studenog 1942 godine

Na molbuBedak Sulejmana zv.Suljo Lepenice od strane ovoga ureda se daje ova:

P O T V R D A

kojom se od strane ovoga ureda potvrgjuje,da je g. Bedak Sulejman iz Lepenice riješenjem Ulema-Medžlisa u Sarajevu broj:6762/37 od 4.I. 1937 g.postavljen sibjan mualimom u selu Ljetiniću občina Tešanj stim da imenovani ovu duž-i danas obavlja.

Ova se potvrda izdaje za ličnu upotrebu, a po naplati Takse Isl.Vjerske Zajednice.

Predsjenik:

Bukvić Omer

Bukvić Omer, sin Hamida i majke Paše, rođene Korajlić, rodom i prebivalištem iz Tešnja, rođen 1892. godine. Nacionalno neopredijeljen. Bavio se zemljoradnjom. Tokom 1948. godine stupio u organizaciju Mladih muslimana. Bio je jedan od organizatora.

U Tešnju, Okružni sud Tuzla i Vrhovni sud Sarajevo, br. K. 291/49. od 18.10. 1949. god. za krivično djelo iz čl. 2., čl. 3. tačka 9.

Osuđen je na kaznu zatvora u trajanju od 18 godina s prinudnim radom.

Omer Bukvić,	Tešanj.
Врста радње? Занимање?	trgovac
Је ли протоколисан?	nije
Како потписује?	latinicom sa Omer Bukvić
Некретнине из чега се састоје?	/Imetak njegove supruge vrijedi DIN.100.000.-/. Njegov imetak vrijedi Din.150.000.-
...ти	nema
Покретнине	živ blago Din.10.000.-
Роба	/.
Остала имовина	/.
Дугови	nema
...а имовина по одбитку дугова	DIN.160.000.-
Како и с којим успјехом ради	napreduje
Значај, повјерљивост Како плаћа	povjerljiv i dobar platsu sve sam stečsa

Евентуалне даље примједбе изволите навести на другој страни.

Tešanj, dne 30.oktobra 1935.

Selinger, 18/5.1936

Terzić Avdo

Terzić Avdo, sin Muhameda i majke Zade rođ. Turalić, rođen 1921. godine u Tešnju.

Divizijski vojni sud Banja Luka br. g90/46, od 1, 2 i 3/X.1946. godine. Za krivično djelo iz čl. 3 tačka 8.9.

Organizator udruženja sa fašističkim ciljevima. Kazna lišenja slobode s prinudnim radom u trajanju od 15 godina i gubljenja građanskih i političkih prava u trajanju od 5 god.

Delibegović Ibro

Rođen u Bukvi 1920. godine od oca Arifa i majke Mine, rođena Trbić.

O njegovoj biografije uspjeli smo saznati sljedeće: da se izjašnjavao kao nacionalno neopredijeljen, da je završio tri razreda osnovne škole, da je bio oženjen i da je imao djecu.

Bio je optužen da je 1949. godine postao član ilegalne organizacije mladi muslimani i da je vrbovao druge u organizaciju. U Presudi od 18. oktobra izrečena mu je kazna od četiri godine zatvora.

Muminović Sulejman

Rođen 1931. godine u Šijama sin Omera i majke Fazile rođene Ćostović, srez Tešanj.

Okružni sud Tuzla br. 258/50. Od 25.10. 1950. godine i Vrhovni sud Sarajevo br. KŽ 801/50.

Od 27.11. 1950. Za krivično djelo iz čl. 5/1 Kazna lišenje slobode u trajanju od dvije godine.

Napomena: Slike kao i opširnije biografije za Avdu, Ibru i Sulejmana nismo uspjeli pronaći

Rezultati sudskih procesa poslije Drugog svjetskog rata raznim grupama uključujući i Mlade muslimane

Kada se analiziraju sva suđenja koja su vođena na sudovima poslije Drugog svjetskog rata protiv: ustaša, četnika, informbirovaca, Mladih muslimana, stranih kolaboracionista, dolazimo do vrlo zanimljivih rezultata. Osnovno zapažanje je da sistem nije bio pravedan podjednako prema svima, odnosno da je prema nekima bio blag, dok je prema drugima bio veoma strog. Posmatrajući sudski proces protiv MM 1949. godine, zaključujemo da je to bilo nepravedno suđenje s namjerom da se kroz taj proces stigmatiziraju muslimani i da im se nanese veliki udarac.

Okončanjem ovog procesa komunističke vlasti i UDB-a 1949. i 1950. godine sumiraju učinak svog obračuna s „Mladim muslimanima" u Mostaru, Sarajevu, Banjoj Luci, Tuzli i drugim mjestima u BiH, što se najbolje vidi iz njihovih zvaničnih dokumenata. Pod istragom i represijom bilo je 806 članova MM, od čega u gradu i Srezu Sarajevo 140, gradu i Srezu Mostar 72, Bileći i Nevesinju po 62, Konjicu 54, Visokom 37, Čapljini 29, Maglaju 27, Gacko 24, gradu i srezu Tuzla 23, Foči 21, Stocu i Banjoj Luci po 20 Tešnju i Bugojnu po 19, Cazinu 17.

Prema istim izvorima, „Ukupno 806 članova MM uhapšena su 682 člana, od čega je seljaka bilo 316, činovnika 149, đaka 41, studenata 33, zanatlija 21, i ostalih 39. Po godinama starosti uhapšeno je 398 članova Organizacije mlađih od 25 godina, a 374 su starija od 25 godina. To su zvanični podaci prema sudskim rješenjima tj. o onim za koje su podignute optužnice i suđenje. Međutim na DKR (društveno korisni rad) računa se da je poslano oko 4.500 uhapšenih. Od toga prema procjeni našoj polovina su bili članovi „Mladih muslimana". UDB-a, odnosno partijska struktura su zaključili da su takve osobe društveno opasne, neprijateljski se odnose prema narodnoj vlasti itd., jer se druže, viđaju, ne učestvuju u radnim akcijama, neće u radne, poljoprivredne zadruge, izbjegavaju otkup, sarađuju u vjerskom životu, su-

nete (obrezuju) djecu, podučavaju djecu kod hodža... Druga polovina su bili članovi, suradnici koji su se sastajali s „Mladim muslimanima", ali je većina njih uhapšena po istim kriterijima, kao i ovi navedeni. Bilo ih je oko 900."[141]

Razbijanjem „Mladih muslimana" komunisti su uzeli muslimanima Bosne i Hercegovine snagu koja je bila sposobna da konsolidira njihove redove, razbudi omladinu, i stvori ozbiljnu političku opoziciju komunističkom režimu. Godine 1948 /1949. „Mladi muslimani " su bili toliko ojačali da su se mogli takmičiti s komunističkim organizacijama ko će više mobilizirati omladine."[142]

Kada je riječ o sudskim procesima protiv: ustaša i četnika, već smo rekli da je sistem bio prema njima vrlo tolerantan i da nisu ni izbliza osuđeni srazmjerno svojim zločinima. Jedan od glavnih razloga takvog pristupa leži u činjenici da Srbi- komunisti su štitili četnike, a Hrvati - komunisti ustaše, dok su muslimani- komunisti, pokazalo se bili naivni i u nekim prilikama nemoćni. Općepoznato je da su u Partiji bile zastupljene sve nacionalnosti, a da su dominirali Srbi, kao što je poznato i to da su Srbi većinom bili u četnicima, a samo mali broj u partizanima, Hrvati u ustašama i samo mali broj u partizanima, Bošnjaci u najvećoj mjeri bili u partizanima i manji dio Handžar diviziji ili Zelenom kadru.

Nije na odmet podsjetiti se na omjer Srba koji su bili u partizanima i četnicima tokom rata. Poznata je statistika o broju partizana u užoj Srbiji tokom Drugog svjetskog rata. Jasno se vidi kako je krajem rata, preko noći, naglo porastao broj partizana, koji su dojučer bili u četnicima:

Krajem 1941. godine imali su 23.000 partizana

Krajem 1942. godine samo 8.000 partizana, ostali se vratili u četnike

Krajem 1943. godine porastao broj ponovo na 22.000 partizana

Krajem 1944. godine nagli skok 204.000 partizana (Enes Durmišević).

Dakle, veliki broj četnika preko noći skinuo je kokardu i obrijao bradu krajem rata, kada su vidjeli da će partizani pobijediti. Takvi nisu imali nikakve sankcije, čak šta više bili su promicani na važne funkcije. Poznat je i sljedeći podatak koji do kraja ogoljava srpsku zaštitu od procesuiranja za odgovornost tokom rata.

141 Behmen, Omer, Na dnu dna, Sarajevo, Mladi muslimani, 2006. Str.136.
142 Ibidem. Str. 137.

Naime, 14.08.1941. godine grupa srpskih intelektualaca njih 545 potpisalo rezloluciju o podršci Hitleru. Nakon rata potpisnici i te rezolucije će biti promicani u važne državničke poslove. Slična situacija je i kod Hrvata i njihove podrške ustaštvu.

Dakle, Srbi i Hrvati su imali četnike i ustaše, kao zločinačke organizacije, koji su tokom rata počinili velike zločine za koje su samo djelimično odgovarali ali je zato žestoko se obračunala s muslimanskom omladinom, koji su iz rata izašli bez ikakve mrlje na obrazu, koji nisu nikom čvoku udarili. Sva ova kompariranja su s namjerom da se izvuku određene pouke, da Bošnjaci nikada više ne budu naivni kao tada.

RECENZIJE

Mustafa Spahić (Mujki)

Recenzija rukopisa: Esmira Bašića, Tešanjski proces

Izvan povijesnih kordinata, društveno-političkog sistema, državno-pravnog poretka, okolnosti, običajnih, socijalnih, zavičajnih, odgojno-obrazovnih, prirodnih, ekonomskih, vojnih, civilizacijskih zahtjeva u kojima su se događaji događali u sveukupnom ambijentu ili kontekstu izvana gdje je uvijek prisutna prinuda nesloboda, manipulacija, iznuda, prevara unutrašnji mentalni sklopovi, društvene svijesti i pojedinačne savjesti u stabilnim ličnostima i namjerama koje su ljude vodile i podsticale iznutra, samo ljude zbunjuje i navodi na krivu orjentaciju.

Zašto? Zato što su društveni događaji, odnosi, procesi, relacije, komunikacije, veze, tokovi u ljudskom životu neponovljivi-ireverzibilni i neprenosivi u nove okolnosti što po pravilu previđaju, ignorišu: pozitivisti, scijentisti, mehanicisti, revivalisti svih konfesija, vulgarni i ostrašćeni fundamentalisti, dogmatici i ljudi olovnog duha i lijene i završene misli: marksisti, ljeninisti, staljinisti u drugo vrijeme i na nove generacije, različite ljude i drugačije uvjete. E sad kako?

Nošenjem štafete mladosti dok je Tito bio živ, bio je čin najvećeg patriotizma i socijalističke svijesti, a danas ako bi neko nosio istu štafetu završio bi u ludnici. Zato je bitno poznavanje društvenog konteksta koji podrazumijeva prirodnu i društvenu sredinu, historiju i geografiju, pravni i društveno - politički poredak, tradiciju, običajnost zavičajnost, životopis ljudi tog doba i intelektualnu historiju. Ljudske pojave nisu reverzibilne, ponovljive kao prirodne pojave, jer čovjeka iznutra ispunjava, osmišljava i određuje vjera, religija, moral, karakter i sloboda. A izvana prirodna i društvena sredina, društveno povijesni kontekst, pravo, politika, ekonomija, privreda i sveukupni izvanjski uvjeti života.

Knjiga pred nama: Tešanjski proces - suđenja Mladim muslimanima tešanjskog kraja o čemu se veoma malo zna ima ne samo predmet, temu sadržaj, metodologiju, terminologiju, teorijski okvir, postavku znanstvenu akribiju, pojmovni instrumentarij, nego je smještena u povijesno - politički, društveno - pravni okvir i društveni kontekst. Stratifikacijski gledano i strukturalno kazano knjiga ima 146 stranica i sastoji se iz tri dijela: uvod, društveno-historijski kontekst i Mladi muslimani tešanjskog kraja.

Sva tri dijela imaju svoj sadržaj, poruku, značaj i pouku, ali je treći dio o Mladim muslimanima tešanjskog kraja i općenito o Mladim muslimanima najobaveznije, najzahtjevnije i napotrebnije štivo Bošnjacima, jer oni o stradanjima Mladih muslimana malo znaju, ono što znaju je krivo i nepotpuno.

Generalno nikada niko od Mladih muslimana, pa ni ovih tešanjskih Mustafe Hundura i sina mu Hamzalije, Turalić Ismeta, Abduzaimović Muharemu, Ibrahimkadić Omeru , Aličić Redžepu, Hrvić Ibri, Subašić Jusufu, Pilav Osmanu, Šišić Ahmetu, Zeničanin Mehmedu, Hrvić Osmanu, Bukvić Omeru, Terzić Avdi, Bedak Sulji, Muminović Sulejmanu, Delibegović Ibri, Ćeman Alji, Kurtić Redže nije bio nacionalista, šovinista, ni rasista, fašista ni staljinista, ni informbirovac, ni komunista, niti su se nacionalno izjašnjavali kao Srbi i Hrvati. Sve i jedan su bili patriote, domoljubi i rodoljubi. Bili su umjereni u svojim životima osvjedočeni da su istina i pravda sveljudska univerzalna životna dobra a : mir, sigurnost, stabilnost, povjerenje, jednakost sloboda i ljepota ravnopravnost svih ljudi - kao Božijih stvorenja, Ademovih potomaka, sveljudsko uvežavanje, priznavanje empatija, solidarnost, altruizam principi i temelji svijeta i života utemeljenog na vjeri po objavi i životnoj praksi po sunetu. Neistina, nepravda, zlo, radikalizam, ekstremizam, perfekcionizam, dominacija, eksplatacija, segregacija, asimilacija, ideologizacija nasilje bilo koje vrste fizičko ili duhovno (samo su dva po Platonu izvora laži. Nevjerovanje da je Bog Stvoritelj svjetova i stvorenja i da je Bog izvor ideja objava) nesigurnost nepovjerenje, nemir, neravnopravnost, kako kaže Dostojevski (Ako nema Boga onda je sve dozvoljeno) po bilo kojem pitanju, bilo kojem obliku života samo su žalosno stanje svijeta kao rezultat i posljedica zavođenja i navođenja sotone i ljudske fikcije da se može biti jednakiji i privilegovaniji od drugih ljudi.

Hegel najavljuje novo doba kao provalu mase u povijest. Ovu tvrdnju svjedoči i potvrđuje 20.-to najkrvavije stoljeće u povijesti. Ono je za sebe kroz dva balkanska, dva svjetska rata, kroz ratove na bliskom i srednjem istoku ostavilo više od 100.000.000 žrtava ili stotine miliona siročadi i žena bez ljudi. Nijedan od ovih ratova nije vođen na temelju vjere ni iz vjerskih kulturnih i moralnih pobuda. To je izvana. A iznutra dva glavna teorijsko ideološka toka 20 stoljeća bili su na desnici i ljevici. Na desnici unutar kapitalizma dominirali su: fašizam, nacizam i militarizam, a na ljevici- unutar socijalizma: marksizam, lenjinizam, staljinizam i titoizam.

Fašizmom, nacizmom i militarizmom suočilo se čovječanstvo, svjetska povijest i svjetski sudovi, koji su to presudili kao genocid. Ali svi zajedno nisu iskorjenili ni fašizam, ni nacizam ni militarizam, čemu je svjedok surovo i opasno stanje političkog duha, posebno prema muslimanima migrantima u Evropi. Što se tiče komunizma koji se sam od sebe za sebe urušio, čovječanstvo nije imalo potrebe ni da ga zaustavlja a još manje spašava. Niti je imao tretman povijesti kao fašizam a i svjetski sudovi su ga zaobišli. Međutim, komunizam njegov totalitarizam, njegov monolog, monopol, monizam na laž ideologiju politiku i kulturu, sav javni kulturni život nije izmakao kritički teorijskim nizinama, svjetskoj literaturi - posebno u književnosti tu su nemjerljiv i neprocjenjiv obol dali: Solžnjecin sa "Arhipelagom gulagom" i "Zavjerom ćutanja"; Časlav Miloš sa "Zarobljenim umom"; Hesler sa "Pomračenjem popodne"; George Orwel "Životinjska farma" i "1984."; Karlo Štajner "7000 dana u Sibiru" i "Ruka iz groba".

Na južnoslavenskim prostorima: "Crveni logor", "Bijeli otoci", "Sveti i nesveti Grgul", "Goli i kameni otoci", zeničkim staklarama bavili su se i o njima pisali: Vitomir Župan - "Umiranju na rate", Antonije Isaković - "Tren u jedan i tren u dva"; Drago Hofman - "Noć bez jutra", a od Bošnjaka: Sead Trhulj - "Mladi muslimani", Zilhad Ključanin - "Mladi muslimani", Salko Čampara i Fuad Kovač - "Izdaja i zločin- novi dokumenti o ustaškim i četničkim i partizanskom pokretu", Halid Kadrić - "Dugo svitanje", Omer Behmen - "Na dnu dna", Muhamed Hadžijahić - "Posebnost Bosne i stradanje muslimana", Muhamed Mujić- "Organiziranje muslimanske mladeži", Mustafa Šeta - "Udarci bez jauka i sjećanje Mladog muslimana" i evo sada toliko potrebna, željno očekivana i nakon 70 godina od suđenja, knjiga "Tešanjski proces" - suđenje mladim muslimanima Tešnja 1949. Esmira Bašića.

Da bi došao do Mladih muslimana autor analizira i daje uvid u iseljava-nje u Tursku usljed Austro-Ugarske okipacije, o položaju Bošnjaka u Kraljevini SHS, o najvećoj pljački muslimana pod egidom agrarne reforma, prvi put o podjeli Bosne i sporazumu Cvetković - Maček, BiH u sastavu NDH 1941-1945, o genocidu nad Bošnjacima u II svjetskom ratu, o komunističkom partiji, pojavi NOP i NOB-a, o konglameratu nijemaca, četnika i ustaša, o položaju i statusu Bošnjaka u Jugoslaviji i komunističkom obračunu sa Mladim muslimanima. Najveći izazov, duhovni, idejni i moralni ispit za Bošnjake je bila Austro-Ugarska okupacija. Prekretnica koja je u životu bosanskih muslimana nastala okupacijom

1878. godine nije do danas dovoljno izučena, odnosno istražena. Taj događaj u povijesti ovog naroda može se usporediti sa onim sudbonosnim zaokretima, koji presijecaju tok istorije i upućuju drugim pravcima izazivajući najrazličitije velike i male drame u životima ljudi, koji su u tom krupnom činu, često nesvjesni njegovog značaja bili: akteri, statisti ili posmatrači. Dolazak Austro Ugarske u Bosnu i Hercegovinu značio je za muslimane prelazak iz jedne civilizacije u drugu sasvim različitu kulturi što nije moglo proći jednostavno i brzo. Svakako da je najvažnija posljedica okupacije da su muslimani gurnuti naglo, nepovratno na kapitalistički put razvitka, na kojem se u ogromnoj većini nisu uspjeli snaći.

Međutim, ne manje značajno je činjenica da su muslimani okupacijom dovedeni u položaj koji je politički, ekonomski, kulturno bio slabiji u odnosu na druge dvije nacionalne zajednice u Bosni, o čemu piše veliki autoritet rahmetli Mustafa Imamović. Tom okupacijom 1878. Bosna i Bošnjaci muslimani su ušli ne samo u četvrti državno-pravni i društveno - politički okvir, nego su poslije bogumilsko paterenskog i islamskog ušli u treći kulturno - civilizacijski zapadno - evropski krug, koji počiva na grčko - rimskoj paganskoj, judeo kršćanskoj kulturi i civilizaciji i vrijednostima. Ovome treba pridodati činjenicu prije Austro - Ugarske okupacije Bosne, nigdje muslimani u Evropi nisu fizički preživjeli tamo gdje su izgubili vlast: Pirineji, Sicilija, Sardinija i Južna Francuska. Kada sam ushićenjem punom pažnjom i ozbiljnošću pročitao ovaj tekst, u ovoj knjizi otkrio odnos sina i oca Mustafe i Hamzalije, gdje Hamzalija neće radi oca Mustafe da revidira stavove - napusti ideju Mladih muslimana, bez obzira što otac ostaje u zatvoru. Kako je Ismet Turalić bez obzira na sve muke, patnje i zlostavljanja po cijenu života - ne pristao a invalid je ostao, da ne bude cinkaroš i izdajnik, cinkaroš svojih kolega. Kako su psihička izluđivanja i fizička maltretiranja nisu slomili Muharema Abduzaimovića, on se branio kratko i jasno: Šta ja mogu šta će bit bit će. Ili hrabrost Ibre Hrvića na provokaciju: "Tito je isti pejgamber!" Kada je odgovorio: Ne to nije isto, Tito ne može biti pejgamber. Ili vjernost, odanost, ljubav i iskrenost Hamzalijine žene Fikre, koja ga je čekala kao djevojka 10 godina da izađe iz robije. Mi smo čitali Antičku odiseju o Odisejovoj ženi Penelopi i njezinoj vjernosti, ali ništa ne znamo o svojim penelopama/ fikrama, njihovom dostojanstvu, iskrenim ljubavima, poštenju ustrajnosti i spremnosti na žrtvu. Kako je bila hrabra majka Omera i Saliha Behmena, koliko je Nasiha hanuma iz Šija bila vjerna svom mužu Hasanu ef. Ljevakoviću iz Moševca. Mladim generacijama muslimana nikada neće biti jasno zašto su tako surovo partija

i UDBA išli na potpuno pravno nevine Mlade muslimane. Treba bez prestanka ponavljati i komunizam i fašizam i nacizam su ideološki totalitarna društva na razllićite načine. Ontologija komunizma je materijalizam, njegova ideologija je ateizam, a najviša pravna vrijednost je klasno radnički komunistički interes. Mlade muslimane je hapsila i ubijala ideologija komunizma. Evo šta o tome piše Milovan Đilas, kada je došao do pameti: „ Ideologija nije kadra ni da potisne ni da zabrani religiju, jedino je kadra da za vremena kinji i muči vjernike", nasilje je strašno i zbog toga što je ideologija nije i ne može biti zamjena za vjeru i za ideju, (a komunisti su to htjeli po svaku cijenu). Jer ideologija je vjera nasilja i ideja nasilju". Dostupni povijesni izvori kažu da je pod ultimativnim pritiskom Staljina i Čerčila Tito 300.000 četničkih kokardi zamijenio sa 300.000 partizanskih petokraka od oktobra 1944. god. do maja 1945. godine. Upravo puno tih ljudi kao nacional socijalisti zauzeli su pozicije u: OZNI, UDBI, NOJ, KOS-u policiji, prosvjeti, sudstvu i javnom i kulturnom životu. Monstruozna je činjenica da isljednik Udbe koji je do oktobra 1944. bio četnik, da ispituje Mladog muslimana partizana i patriotu Rušida Prgudu ili Osmana Pilava ilegalca i partizana od 1943. Taj spoj komunističkog ateizma i nacional socijalizma Svetozara Markovića vršio je isljeđivanje i torturu nad Mladim muslimanima. O pogubnom spoju komunizma i nacional socijalizma, posebno kod Srba piše Vladimir Goati, također Srbin:" Komunizam i nacionalizam i pored nekih razlika slične su ideologije, obje apsolutiziraju značaj kolektivnih entiteta, klase odnosno nacije. One pretendiraju da jedine zastupaju ispravne principe organizacije društva i pokazuju spremnost da pribjegnu nasilju u službi ostvarenja klasne, odnosno, nacionalne čistoće". Za 45 godina svoje zaokružene vladavine komunisti nisu mogli dokazati ni jedno zločinačko djelo, teroristički akt, izdajnički čin Mladih muslimana. Neoprostivo za komuniste je bilo da oni svoju vjeru i moralne vrijednosti temeljene na njoj, javno svjedoče prakticiraju, a pogotovo da u nju omladinu pozivaju. Knjiga pred nama rasvjetljava te aporije i antinomije na primjeru tešanjskih Mladih muslimana, toliko poštovanih i priznatih ljudi u narodu. Kolega Esmir Bašić napisao je zahtjevnu izazovnu i dragocjenu knjigu, koja svjedoči da ljudi vjere, morala i ideala mogu osaburiti sve u ljudskim granicama, zato je toplo i iskreno preporučujem za štampanje.

Univerzitet u Sarajevu
Fakultet islamskih nauka
Katedra za tefsir (tumačenje Kur'ana)
Prof. dr. Almir Fatić

RECENZIJA RUKOPISA: Esmir Bašić, Tešanjski proces

Rukopis Esmira Bašića pod naslovom Tešanjski proces bavi se biografskim podacima i sudbinama 22 pripadnika organizacije "Mladi muslimani" s tešanjskog kraja, koji su 1949. godine - u tadašnjoj Narodnoj Republici Bosni i Hercegovini kao federalnoj jedinici Federativne Narodne Republike Jugoslavije - nepravedno, inscenirano, stigmatizirano i montirano osuđeni na dugogodišnje i teške zatvorske kazne zajedno sa kaznama nehumanog postupanja, zvjerskog mučenja i isljeđivanja, prinudnog rada i lišavanja svih građanskih i političkih prava. Prije tog glavnog dijela rukopisa pod naslovom "Mladi muslimani tešanjskog kraja", autor donosi širi društveno-historijski okvir i kontekst kao uvod u bolje i svestranije sagledavanje i razumijevanje nastanka, razvoja i značaja organizacije "Mladi muslimani", ukratko elaboriran u sljedećim tematskim cjelinama: 1) Iseljavanje u Tursku; 2) Položaj Bošnjaka u Kraljevini SHS; 3) Agrarna reforma i pljačka Bošnjaka; 4) Podjela Bosne sporazumom Cvetković-Maček; 5) Bosna i Hercegovina u sastavu NDH 1941-1945; 6) Genocid nad Bošnjacima u Drugom svjetskom ratu. Autor ovim postupkom sugerira da nastanak organizacije "Mladi muslimani" ima svoje dublje historijske razloge te se ne može izolirano, površno i nekontekstualno promatrati.

Ovo je prvi rukopis koji jasno, uvjerljivo, dokumentirano i istraživački progovara o predmetnoj temi na mikroplanu tešanjskog područja. Zato je njegova vrijednost iznimna i višestruka. Historijski otkriva i dokumentira temu o kojoj se na tešanjskom području čak sve do danas šaputalo ili "mudro" šutjelo, o kojoj se autentično i pouzdano zapravo ništa i nije znalo! Zato je ovaj rukopis i prvorazredni i referentni prilog historiji općenito o pokretu "Mladi muslimani" u Bosni i Hercegovini. Također, Bašićev rukopis razobličava i razotkriva svu surovost, ideološku ostrašćenost, nepravednost i zločinački karakter komunističkog

režima i njegovih protagonista u njegovim ranim postratnim godinama u Bosni i Hercegovini, s jedne strane, ali i priču o neustrašivim, hrabrim, čistim i nepokolebljivim mladićima-mudžahidima koji su iskreno vjerovali u svoga Gospodara i vrijednosti za koje su bili spremni žrtvovati i vlastite živote, s druge strane. Oni su, zaista,bili, kur'anskim rječnikom, Ashabu-l-kehf ('stanovnici pećine') tog doba! Otuda ovaj rukopis ima i svoju trajnu edukativnu vrijednost za mlađe naraštaje i generacije Bošnjaka, ali i za sve one koji iskreno drže do vjere, vjerskih i univerzalnih vrijednosti.

Rukopis se temelji na već postojećoj relevantnoj literaturi o pokretu "Mladi muslimani", ali donosi i nove informacije i podatke iz života nepravedno osuđenih tešanjskih "Mladih muslimana", koje je autor lično pronašao ili dobio od njihovih živih nasljednika. Mislim da je vrijeme da se i tešanjska politička i vjerska vlast oduži ovim mladićima na neki primjeren i prikladan način.

S obzirom na prethodno rečeno, rukopis Esmira Bašića pod naslovom Tešanjski proces svesrdno preporučujem za objavljivanje.

Sarajevo, 15. ševval 1441. / 7.juni 2020. *Prof. dr. Almir Fatić*

LITERATURA

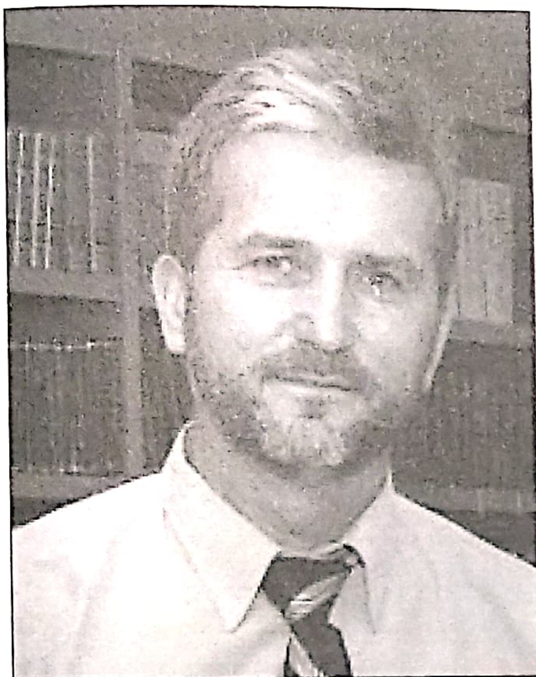
1. Behmen, Omer, Na dnu dna, Sarajevo, Mladi Muslimani, 2006.
2. Bojić, Mehmedalija,Historija Bosne i Bošnjaka, TDK Šahinpašić, Sarajevo, 2001.
3. Dedijer, Vladimir,Miletić Antun, Genocid nad muslimanima, Sarajevo, Svjetlost, 1990.
4. Dobrača, Kasim, Mladi musliman, El Hidaja,Sarajevo, 1943. (286)
5. Čampara, Salko, Kovač, Fuad, Izdaja i zločin - novi dokumenti o ustačkom, četničkom i partizanskom pokretu, Futurart , Sarajevo, 2010.
6. Filandra, Šaćir, Bošnjačka politika u XX. vijeku,Sejtarija, Srajevo, 1998
7. Galijašević, Smail, Svi tešanjski informbirovci, FF- Jelah Tešanj, 2010.
8. Grmek, Mirko i dr.: Etničko čišćenje – povijesni dokumenti o jednoj srpskoj ideologiji, Nakladni zavod Globus, Zagreb 1993.
9. Hadžijahić, Muhamed, Posebnost Bosne i Hercegovine i stradanje muslimana, KDM "Preporod",- Centar za bosanskomuslimanske studije, Sarajevo, 1991.
10. Handžić, Mehmed, El Hidaje u novim prilikama, El Hidaja, Sarajevo, 1941.(222.-223.)
11. Hundur, Samir, Mladi Muslimani 1939., DAWA, Bobare, 1993.(8)
12. Kadrić, Halid, Dugo svitanje, Bosanska riječ, Sarajevo, 2016.
13. Kamberović, Husnija, Odnos Bošnjaka prema NDH (1941. -1945), Tešanj, Gradina, bošnjački list, 1995. (17).
14. Ključanin, Zilhad, Mladi Muslimani, Sarajevo, 1991
15. Malcom, Noel, Povijest Bosne, Sarajevo, Dani, 1995.
16. Mujić, Muhamed, Organiziranje Muslimanske mladeži, OSVIT, Sarajevo, 1942. (3)
17. Spahić, Mustafa, Povijest islama, , El Hidaja, Sarajevo, 1966.
18. Trhulj, Sead, Mladi muslimani, , GIK"OKO", Sarajevo, 1995.
19. Tucaković, Šemso Srpski zločini nad Bošnjacima – muslimanima 1941 – 1945., El Kalem, Sarajevo, 1995.

ČASOPISI :

1. DAWA, (Bobare)
2. El Hidaje, (Sarajevo)
3. Gradina, (Tešanj)
4. Muslimanski Svijest, (Sarajevo)
5. OSLOBOĐENJE, (Sarajevo)
6. Pravda, (Sarajevo)

https://www.preporod.com/index.php/sve-vijesti/drustvo/kultura-i-nauka/item/10348-reisu-l-ulema-azabagic-lider-o-p-stanka , očitano dana 25.01.2020. godine

O AUTORU

Esmir Bašić, rođen je 2.2.1970. godine u Bobarama. Osnovnu školu završio je u Bobarama i Kaloševiću. Srednju školu u Tesliću. Islamsku pedagošku akademiju u Zenici 1998. godine. Filozofski fakultet Sarajevo – odsjek: Pedagogija, 2003. godine.

Upisao postdiplomski studij na Pedagoškom fakultetu Zenica 2008., a magistrirao 2012. godine.

Od 1995. god. do 2002. godine radio u OŠ «Abdulvehab Ilhamija», Kalošević, kao nastavnik, a potom godinu dana do 2003. godine u OŠ «Džemal Bijedić», Miljanovci - kao pedagog. Od 2003. godine do 2006. godine bio je pedagog u Srednjoj tehničkoj školi, Tešanj.

Nakon toga obavlja dužnost direktora JU Opća biblioteka, Tešanj od 2006 - 2016. godine. Obavljao je brojne dužnosti u društvu: predsjednik Udruženja «Kluba prijatelja Srebrenice», bio prvi predsjednik Udruženja bibliotekara ZDK-a, član Koordinacije bošnjačkih nevladinih organizacija SBNVOBiH. Učestvovao na mnogim konferencijama, savjetovanjima i seminarima. Objavio brojne radove u printanim i elektronskim medijima iz oblasti sociologije, psihologije, pedagogije i politike.

Objavio sedam knjiga: *Kriza morala mladih*, Tešanj 2006. godine, *Pedagoške ideje u djelima Edhema Mulabdića*, Zenica, Islamski pedagoški fakultet, 2008. godine, *Tragovi vremena*, Tešanj, Opća biblioteka, 2011. godine, *Traganje za istinom*, 2014. godine, *Monografija Biblioteke Tešanj*, 2015. godine, *Monografija Mrkotića* 2018. godine, *Monografija Bobara* 2019. godine

Trenutno radi u Biblioteci, Tešanj na poslovima rukovodioca Zavičajne zbirke.

SADRŽAJ

* * *

Na južnoslavenskim prostorima: "Crveni logor", "Bijeli otoci", "Sveti i nesveti Grgul", "Goli i kameni otoci", zeničkim staklarama bavili su se i o njima pisali: Vitomir Župan- "Umiranju na rate", Antonije Isaković- "Tren u jedan i tren u dva"; Drago Hofman- "Noć bez jutra", a od Bošnjaka: Sead Trhulj- "Mladi muslimani", Zilhad Ključanin - "Mladi muslimani", Salko Čampara i Fuad Kovač- "Izdaja i zločin- novi dokumenti o ustaškim i četničkim i partizanskom pokretu", Halid Kadrić – "Dugo svitanje", Omer Behmen – "Na dnu dna", Muhamed Hadžijahić- "Posebnost Bosne i stradanje muslimana", Muhamed Mujić- "Organiziranje muslimanske mladeži", Mustafa Šeta - "Udarci bez jauka i sjećanje Mladog muslimana" i evo sada toliko potrebna, željno očekivana i nakon 70 godina od suđenja, knjiga "Tešanjski proces" suđenje mladim muslimanima Tešnja 1949. Esmira Bašića.

Mustafa Spahić-Mujki

* * *

Ovo je prvi rukopis koji jasno, uvjerljivo, dokumentirano i istraživački progovara o predmetnoj temi na mikroplanu tešanjskog područja. Zato je njegova vrijednost iznimna i višestruka. Historijski otkriva i dokumentira temu o kojoj se na tešanjskom području čak sve do danas šaputalo ili "mudro" šutjelo, o kojoj se autentično i pouzdano zapravo ništa i nije znalo! Zato je ovaj rukopis i prvorazredni i referentni prilog historiji općenito o pokretu "Mladi muslimani" u Bosni i Hercegovini.

Prof. dr. Almir Fatić

9 789958 071058